

KAPADOKYA MİRASI

TARİHİ VE KÜLTÜREL BELLEK DERGİSİ

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
İhtisaslaşma Koordinatörlüğü Yayınıdır.

Kapak Fotoğrafı:
Suna SOLAKOĞLU (1927 -)
HACI BEKTAŞ VELİ PORTRESİ - 1947
NEVÜ SANAT KOLEKSİYONU VE
GALERİSİ

Dergide yer alan tüm görseller, fotoğraf sahiplerinden izin alınarak veya fotoğraf sahipleri kaynak gösterilerek kullanılmıştır.

İmtiyaz Sahibi
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Adına
Prof. Dr. Semih AKTEKİN

İhtisaslaşma Koordinatörü
Prof. Dr. Mutluhan AKIN

Sorumlu İhtisaslaşma Koordinatör Yardımcısı
Doç. Dr. Bilsen Şerife ÖZDEMİR

Editör Kurulu

Editör
Dr. Öğr. Üyesi Burcu TÜYSÜZ

Editör Yardımcısı
Arş. Gör. Rumeysa OLUTAŞ

Alan Editörleri
Somut Kültürel Miras Alan Editörleri
Prof. Dr. Yener BEKTAŞ
Doç. Dr. Savaş MARAŞLI
Doç. Dr. Ayşe BUDAK
Doç. Dr. Nilüfer PEKER
Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe ŞENER
Öğr. Gör. Fatih YILMAZ

Somut Olmayan Kültürel Miras Alan Editörleri
Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ
Doç. Dr. İlgar BAHARLU
Doç. Dr. Ömer KIRMIZI
Dr. Öğr. Üyesi Neval KARANFİL
Dr. Öğr. Üyesi Şebnem Şerife ŞAHİNKAYA
Dr. Öğr. Üyesi Tuğba GÖNEL SÖNMEZ

Turizm Alan Editörleri
Doç. Dr. Şule ARDIÇ YETİŞ
Doç. Dr. Gaye DENİZ
Doç. Dr. Zeynep ÇOKAL
Doç. Dr. Günay EROL
Dr. Öğr. Üyesi Nurgül ÇALIŞKAN
Dr. Öğr. Üyesi Firdevs YÖNET EREN

Redaksiyon
Öğr. Gör. Utku Eren BAĞCI

İdari İşler
Öğr. Gör. Utku Eren BAĞCI

Kapak Tasarım & Grafik Tasarım
Meryem Nur TUNÇ

Dizgi & Mizanpaj
Meryem Nur TUNÇ

Baskı
Simtel Ofset Matbaacılık Basın Yayın Ltd. Şti.
Karasoku Mah. Meydan Sk. No:3 Nevşehir Matbaa Sertifika No: 48955

İletişim
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İhtisaslaşma Koordinatörlüğü,
50300, Merkez/Nevşehir
Tel: 0 384 228 10 00
E-posta: kapadokyamirasi@nevsehir.edu.tr
Web: www.kapadokyamirasi.nevsehir.edu.tr

KAPADOKYA MİRASI

TARİHİ VE KÜLTÜREL BELLEK DERGİSİ

Sunuş

Prof. Dr. Semih AKTEKİN

4

Editörden

Dr. Öğr. Üyesi Burcu TÜYSÜZ

6

DOSYA:

KAPADOKYA MÜZELERİ

Prof. Dr. Semih AKTEKİN

Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi Üzerine Bir Söyleşi

9

Burcu TAN

Yaşayan Bellek: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi

19

Doç. Dr. Savaş Kurtuluş ÇEVİK

NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi'nin Bölgesel Kültür ve Sanat Dinamiklerine Katkısı

24

Gökhan MASKAR-Derya ALDEMİR-Hülya ERGÜN CÖMERT-Fatma ÖZTÜRK KALAY

Kültürün Açık Hava Sahnesi: Göreme, Paşabağları ve Zelve Açık Hava Müzeleri

31

Nur ÖZTÜRK

Vitrinsiz Müze: Nevşehir'in Yer Altı Şehirleri

38

Öğr. Gör. Gülbin AYTEKİN İNCE

Kapadokya Kahve Müzesi

47

Gökhan YILDIZ

Kale'nin Kalbinde Modern Bir Müze: Kayseri Arkeoloji Müzesi

55

Gürcan SENEM

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yapılmış Olan Müzeler

58

Yakup ÜNLÜER

Niğde Müzesi'nde Bulunan Geç Hitit Dönemi'ne Ait Taş Eserler

64

Murat TEKTAŞ

Yaylayolu (Valisa/Velisa) Yer Altı Kaya Oyma Yerleşimi Temizlik Kazısı Çalışması

72

Ayşe ERSOY

Aksaray Müzesi

83

Sunuş

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Yükseköğretim Kurulunun Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyona Farklılaşması ve İhtisaslaşma Programı kapsamında Doğal ve Kültürel Miras Turizmi alanında bölgesel kalkınma odaklı ihtisaslaşan bir üniversitedir. Kapadokya gibi benzersiz bir kültürel peyzajın merkezinde konumlanan üniversitemiz, bu coğrafyanın doğal, tarihi ve kültürel değerlerini bilimsel yöntemlerle korumayı, tanıtmayı ve gelecek kuşaklara aktarmayı temel bir görev olarak benimsemiştir. Üniversitemiz, 2021 yılında Doğal ve Kültürel Miras Turizmi alanında ihtisas üniversitesi olarak belirlenmiş olmakla birlikte, bu alana yönelik duyarlılığı ve kurumsal sorumluluğu çok daha önceye dayanmaktadır. Bu anlayışın somut göstergeleri arasında, 2018 yılında açılan NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi ile 2019 yılında hizmete giren Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi yer almaktadır. Her iki kurum da üniversitemizin, ihtisaslaşma sürecinden önce dahi bölgenin doğal ve kültürel mirasının korunmasına, görünür kılınmasına ve toplumsal paylaşıma açılmasına verdiği önemin birer yansımasıdır.

Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi, somut olmayan kültürel mirasın korunması ve aktarımı konusunda hizmet veren kurumlardan biridir. NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi ise, bölgenin kültürel ve sanatsal belleğini güçlendirmek ve Kapadokya'nın tarihsel arka planıyla uyumlu özgün bir sanat ortamı oluşturmak amacıyla kurulmuş bir sanat merkezidir. Bu kurumlar aracılığıyla kültürel miras, yalnızca geçmiş temsil eden bir olgu olmaktan çıkarak eğitim, araştırma ve toplumsal etkileşim süreçlerinin merkezine taşınmakta; böylece galeri ve müzelerin günümüzde üstlendiği çok yönlü rol somut biçimde görünür hâle gelmektedir.

Nitekim müzeler, kültürel mirasın korunması ve aktarımında yalnızca eserleri sergileyen kurumlar değil; aynı zamanda toplumun belleğini canlı tutan dinamik kültür alanlarıdır. Somut ve somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasında müzeler, geleneksel bilgilerin, üretim biçimlerinin ve estetik değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasını sağlayan birer köprü işlevi görür. Bu yönüyle müzecilik, kültürel mirasın korunmasında yalnızca bir sonuç değil, aynı zamanda sürekliliği sağlayan bir yöntemdir.

Bu anlayıştan hareketle hazırlanan Kapadokya Mirası Dergisi'nin "Kapadokya Müzeleri" sayısı, üniversitemizin ihtisaslaşma temasıyla doğrudan ilişkilidir. Kapadokya'nın başşehri ve üniversitemizin bulunduğu merkez olan Nevşehir, bölgenin kültürel hafızasının odak noktasını oluşturmaktadır. Üniversitemiz ise, ihtisaslaşma alanı kapsamında Kapadokya'nın doğal ve kültürel mirasının korunması ve yaşatılmasında bölgesel ölçekte öncü bir misyon üstlenmektedir. Bu yaklaşım, üniversitemizi yalnızca kendi sınırları içinde değil, Kapadokya'nın bütününde sorumluluk üstlenen bütünleştirici bir kurum konumuna getirmektedir. Bu nedenle dergi, yalnızca Nevşehir'deki müzelerle sınırlı kalmamış; Kapadokya kavramının kapsadığı Kayseri, Niğde ve Aksaray'daki müzeleri de içine alan kapsamlı ve bütüncül bir perspektifle hazırlanmıştır. Nevşehir bölümünde, Türkiye'nin ve dünyanın ilk Kitre Bebek Müzesi üzerine yapılan söyleşiyle başlayan yazılar dizisi, NEVÜ Yaşayan Miras Müzesi, NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi, açık hava müzeleri, yer altı şehirleri ile Kahve Müzesi üzerinden bölgenin kültürel çeşitliliğini gözler önüne sermektedir. Kayseri bölümünde Arkeoloji Müzesi'nin tarihsel gelişimi ile Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan müzeler yerel yönetimlerin kültürel mirasın korunmasındaki rolü yansıtmaktadır. Niğde bölümünde, Geç Hitit Dönemi taş eserleri ile müze tarafından yürütülen Yaylayolu Yer Altı Yerleşimi kazısı, müzeciliğin araştırma ve koruma boyutlarını örnekendirir. Aksaray Müzesi ise arkeolojik koleksiyonları ve Bizans Dönemi'ne ait mumya örnekleriyle bölgenin kültürel sürekliliğini temsil etmektedir.

"Kapadokya Müzeleri" sayısı, Kapadokya'nın müzelerini birer sergileme alanı olmanın ötesinde, kültürel hafızanın yeniden üretildiği canlı kurumlar olarak ele almaktadır. Üniversitemiz, bu tür bilimsel ve kültürel çalışmalar aracılığıyla, Kapadokya'nın hem yerel hem evrensel mirasını korumaya ve görünür kılmaya devam edecektir.

Prof. Dr. Semih AKTEKİN
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörü

Kapadokya'da Müzelerin İzinde

Kapadokya, doğal oluşumları kadar kültürel birikimiyle de Anadolu'nun en zengin hafıza alanlarından biridir. Bu sayı, Antik Kapadokya'nın günümüz sınırları içinde kalan Nevşehir, Kayseri, Niğde ve Aksaray illerindeki müzeleri ve müzeler öncülüğünde gerçekleştirilen çalışmaları konu almaktadır.

Bölgenin müzelerini merkeze alan bu sayı, müzeleri yalnızca eserlerin sergilendiği mekânlar olarak değil; aynı zamanda toplumsal belleğin, kültürel üretimin ve sanatsal ifadenin yeniden şekillendiği dinamik alanlar olarak ele almaktadır. İçerik, Kapadokya'nın dört ilini kapsayan bütüncül bir yaklaşımla hazırlanmış ve coğrafi bir düzen içerisinde dört bölüm hâlinde yapılandırılmıştır.

Birinci bölüm Nevşehir'e ayrılmıştır. Bu bölüm, Türkiye'nin ve dünyanın ilk Kitre Bebek Müzesi-Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi üzerine gerçekleştirilen söyleşi ile başlamaktadır. Ardından, somut olmayan mirası yaşatan Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi ve bölgenin görsel kültürünü destekleyen NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi ele alınmaktadır. Göreme, Paşabağları ve Zelve açık hava müzeleri ile Derinkuyu ve Kaymaklı Yer Altı Şehirleri'ni konu alan yazılar, Nevşehir'in doğal ve tarihi peyzajının müzecilikle nasıl bütünleştiğini ortaya koymaktadır. Bölüm, Kapadokya Kahve Müzesi ile tamamlanmakta; böylece Nevşehir'in somut, somut olmayan ve çağdaş sanat bileşenlerini bir arada barındıran çok yönlü kültürel yapısı bütüncül bir biçimde değerlendirilmektedir. İkinci bölüm, Kayseri müzelerini konu almaktadır. Bu kısımda Kayseri Arkeoloji Müzesi'nin tarihsel gelişimi ve sergileme anlayışı ele alınmış; ardından Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan tematik müzeler üzerinden yerel yönetimlerin kültürel mirasın korunmasındaki rolü değerlendirilmiştir. Üçüncü bölüm, Niğde Müzesine ve çalışmalarına odaklanmaktadır. Bu bölümde müze koleksiyonunda yer alan Geç Hitit Dönemi taş eserleri ile Yaylayolu (Valisa/Velisa) Yer Altı Yerleşimi'nde yürütülen temizlik kazısı, müzeciliğin koruma, belgeleme ve araştırma işlevleri açısından değerlendirilmiştir. Son bölüm ise Aksaray Müzesine ayrılmıştır. Burada müzenin arkeolojik buluntuları ile Bizans Dönemi'ne ait mumyalar koleksiyonu ele alınmakta; müzenin, Kapadokya'nın batısında kültürel sürekliliği temsil eden önemli bir kurum olarak üstlendiği rol vurgulanmaktadır.

Bu sayıda yer alan yazılar, müzeyi yalnızca geçmişin korunduğu bir alan olarak değil, kültürel kimliğin yeniden üretildiği ve aktarıldığı bir ortam olarak ele almaktadır. Kapadokya'nın müzeleri, bölgenin tarihsel derinliğini günümüzün müzecilik anlayışıyla birleştirerek, kültürel mirasın yerel ve evrensel boyutlarını bir arada görünür kılmaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Burcu TÜYSÜZ
Kapadokya Mirası Tarihi ve Kültürel
Bellek Dergisi Editörü

1.Bölüm:

Nevşehir Müzeleri

Kapadokya'nın merkezinde yer alan Nevşehir, tarih boyunca hem yer altında hem yer üstünde biçimlenen çok katmanlı dokusuyla bölgenin kültürel belleğinin temel taşıdır. Kentteki müzeler ve kültür kurumları, bu zenginliği yalnızca sergilemekle sınırlı kalmaz; halk kültürünü, sanat üretimini, inanç sistemlerini ve yaşam pratiklerini çağdaş müzecilik anlayışıyla bütünleştirir. Mustafapaşa'daki kitre bebek geleneğini yaşatan Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi, Avanos'taki Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (NEVÜ) Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi ve üniversitenin kurumsal kültür politikaları doğrultusunda şekillenen NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi, Nevşehir'in kültürel üretim ve aktarım kapasitesini ortaya koyan önemli yapılardır. Buna ek olarak, Göreme, Paşabağları ve Zelve'nin açık hava müzeleri doğal ve tarihî peyzajı bir sergi mekânı haline getirirken; Derinkuyu ve Kaymaklı Yer Altı Şehirleri ise mekânın bizzat kendisini müze niteliği taşıyan bir kültürel hafıza alanına dönüştürmektedir. Kapadokya Kahve Müzesi ise gastronomi kültürünü müzecilik perspektifiyle ele alan özgün bir örnek olarak bölüme farklı bir boyut kazandırır.

Bu kurumlar, Nevşehir'i Kapadokya'nın kültürel merkezlerinden biri hâline getirmekte; müzeyi yalnızca eserlerin sergilendiği bir mekân olmaktan çıkararak, anlam üreten, kimlik inşa eden ve toplumsal belleği canlı tutan dinamik kültür alanlarına dönüştürmektedir.

“Dünyanın ilk kitre bebek müzesi, tarihî bir konağın duvarlarında Anadolu’nun kültürel hafızasını yaşıyor.”

KAPADOKYA SANAT VE TARİH MÜZESİ ÜZERİNE BİR SÖYLEŞİ

Prof. Dr. Semih Aktekin

Neveşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Rektörü

Nevşehir'in Ürgüp ilçesine bağlı Mustafapaşa (Sinassos) beldesinde, Türkiye'nin ve dünyanın ilk "Kitre Bebek Müzesi" olma özelliğini taşıyan ve 2005'ten beri T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı özel müze statüsünde faaliyet gösteren Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi, tarihi bir konakta ziyaretçilerini geleneksel sanatla buluşturuyor. Müzenin kurucusu Sibel Radiye Gül ile müzenin hikâyesi ve Anadolu'nun somut olmayan kültürel mirasındaki kadim öyküleri anlatan kitre bebekler üzerine bir söyleşide bir araya geldik.

Ürgüp'ün Mustafapaşa beldesindeki Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi'ndeyiz. Daha yaygın ismiyle Kitre Bebek Müzesi. Bu müzeyi çeşitli defalar ziyaret ettik, birçok özelliğini biliyoruz. Uluslararası alanda da çok ta tanınan bir müze. Uluslararası çok ziyaretçisi var. Müzenin kurucusu Sibel Radiye Gül, Kültür ve Turizm Bakanlığı Geleneksel Kitre Bebek Sanatçısı ve bu yönüyle UNESCO 'Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı'. Müzenin kuruluş fikri ve hikâyesini burada sergilenen eserlerin önemli bir bölümünün de yaratıcısı olan Sibel Hanım'dan dinlemek istiyoruz. Bizi kabul ettiğiniz için teşekkür ediyoruz. Öncelikle, sizi tanımak istiyoruz. Bu bebekleri üretmeye ne zaman ve nasıl başladınız?

Teşekkür ederim. Mekânımıza hoş geldiniz. Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi olarak sizi ağırlamaktan gurur ve mutluluk duyuyoruz. Etkinlik ve çalışmalarımızda, düzenlediğimiz festivallerde her zaman yanımızda olduğunuz için ayrıca üniversitemize ve size çok teşekkür ediyoruz. Böylece kendimizi bölgede gerçekten çok güçlü hissediyoruz. Ben, Sibel Radiye Gül. Kayseri'de doğdum. İki çocuk annesiyim. Şu anda beni sizinle buluşturan, yaptığım bebeklerdir değerli hocam. Bu bebekler, tamamen Türkiye'ye özgü ve Anadolu'muzda kitre bebek adını verdiğimiz çok önemli bir geleneksel sanatı temsil ediyor.

Anadolu'nun bu kadim sanatını 1980'den beri profesyonel olarak yapıyorum. Çocukluğumda oyuncak bebeklerle ilk kez annemin yaptığı bez bebekler sayesinde tanıştım. İlk ilham kaynağım bizlere ve bütün komşu çocuklarına bez bebekler hediye eden annemdir. İlerleyen yıllarda çocuklarıma da bez bebekler ve başka oyuncaklar yapmaya devam ettim.

Nasreddin Hoca hikâyelerini çok severim. O'nun hikâyelerindeki kahramanlara isimler vererek, tıpkı annemin yaptığı gibi, oyuncaklar yaptım. Ancak, yaptığım bebeklerin yüzlerine istediğim şekli ve ifadeyi veremiyordum. Bir gün, tesadüfen Kız Meslek Lisesi'nden eğitimci bir aile dostumuz, kitre bebek diye eski bir sanat olduğundan bahsetti. Kitre bebekle böyle tanıştım. Kendi okulunda talep olmadığı için ders açmadıklarını söyledi. "İlgi göstermiyorlar ve kimse yapmak istemiyor. Ticareti olmadığı, yapımı çok zor olduğu için..." dedi. Ben ilgilendiğimi söyleyince, "On kişi dilekçe verirsiniz kursu açabiliriz." dedi. Ben de arkadaşlarımdan rica ettim.

Kitre Bebek Sanatçısı ve Kapadokya Sanat Tarih Müzesi Kurucusu Sibel Radiye Gül ile
NEVÜ Rektörü Prof. Dr. Semih Aktekin

On arkadaş dilekçe verdik, bölüm açıldı ve kursa başladık. Ama sonra arkadaşlarımızın çoğu devam etmediler. Orada iki yıl kitre bebek çalıştım. Sergilere kitre bebeklerimle katıldım. Zamanla, ilginç şeyler çalışmaya ve çok keyif almaya başladım. Artık rahatlıkla yüz ifadelerini verebiliyordum. Kitre bebeklerin çok sevdiğim bir yönü, atık malzemeleri dönüştürmeye teşvik etmesi. Her şey değerlendirilebilir. Müzemizde gördüğünüz kitre bebek ve aksesuarlarını yeniden değerlendirdiğim malzemelerle yapıyorum. Benim için bir oya parçası ya da renkleri solmuş, yırtılmış bir nakış işleme çok kıymetli. Kitre bebeklerde kullandığım bu malzemeler insanlar üzerinde kalıcı etki yaratıyor. Bu nedenle kitre bebekler beni hem halkımızla hem de dünyayla buluşturdu.

Sibel Radiye GÜL

Osmanlı Sultanlarını Temsil Eden Kitre Bebekler

“Bir bez bebeğin ilhamıyla başlayan yolculuk, Anadolu’nun kadim kitre bebek geleneğini dünyayla buluşturan bir sanata dönüştü.”

Üretim tekniği bakımından bez bebekle geleneksel kitre bebeğin farkı nedir?

Kitre bebek çalışmak için bir insanın fiziksel yapısını tasarlamamız gerekiyor. Beden, kol, baş, eller ve parmaklara özen göstermeniz gerekiyor. Her kitre bebek bir hikâyeyi temsil ediyor, oyuncak değil. Bez bebekler ise oyuncak. Oyuncak olduğu için kafasını ya da gözlerini daha büyük yapabilirsiniz, ellerini istediğiniz şekilde biçimlendirebilirsiniz. Kitre bebekte ise daha çok hikâyenizin izin verdiği kadar yorum yapabilirsiniz, daha çok

itina, araştırma ve sabır gerektiriyor. Kitre bebek, bir tarihî değeri, kimliği ve dönemi aktarıyor. Örneğin, kitre bebeklerini çalıştığım Dede Korkut ve Yunus Emre figürlerinin üzerinde çok eski ve hikâyesi olan kumaşlar kullandım. Yunus Emre’nin heybesini babaannemin dokuduğu kilimin parçalarından yaptım. Her kitre bebek tasarımı bir kültürel miras aktarımı aracı olarak düşünüyor ve hazırlıyorum.

Tabii siz bu bebekleri özellikle tematik sergiler için hazırlıyorsunuz. Bunu yapmak için de anladığınız kadarıyla önce geniş bir okuma ve araştırma seriüveniniz var ve tarihsel süreci okuyorsunuz. Konu seçimine nasıl karar veriyorsunuz?

Bir konuyu çalışacağım zaman, kaynakları araştırıyorum. Bazen geçmişte yaşamış bir karakteri canlandıracaksam o karakterle ilgili sadece resmini incelemem yetmiyor, hikâyesini de okumam gerekiyor. Farklı araştırmacıların bakış açılarını okuyorum. Araştırma ve keşfetme süreci, kitre bebek çalışırken beni en çok zenginleştiren, en çok keyif aldığım yönü. Bir karakteri çalışırken onu öğrenmek için okumam gerekiyor. Bunu da teşvik eden şey, açtığım sergilere ya da Müze'ye gelen ziyaretçiler, gençler ve çocukların soruları ve yönlendirmeleri. Bunlar beni daha çok araştırma yapmaya teşvik ediyor.

Bugüne kadar hangi konularda sergiler açtınız?

İlk olarak 'Ergenekon'dan Günümüze Anadolu' adıyla Ankara'da, Türk Dünyası Kurultayı'nda bir sergi açtım. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, farklı ülkelerin katıldığı kurultayda serginin açılışını yapmıştı. Kitre bebek çalışmalarına yeni başladığım dönemdi. Orada, tüm dünyadan ve Türkiye'den çok etkilendiğim önemli bilim insanlarıyla tanıştım. Benim için önemli ve öğretici bir sergiydi. Bir karakterin insanların hafızasında kalıcı olması için, görselliğin ne kadar önemli olduğunu gördüm. Kitre bebeklerin tarihi, hikâyeleri ve somut olmayan kültürel mirasın aktarımındaki gücünü fark ettim. Ardından Cumhuriyetimizin 100. Yılı, Osmanlı'nın 700. Yılı, UNESCO Nasreddin Hoca Yılı gibi temalarla yeni sergiler devam etti. 1996'da UNESCO Nasreddin Hoca Yılı'nda, Gazi Üniversitesi ile birlikte çeşitli illerde ve çok etkilendiğim Şanlıurfa'da sergiler açtık.

Çeşitli sergiler açtınız, sergilere katıldınız, eserler birikti ve ardından müzeyi hayata geçirdiniz. Sizden bir de müzenin hikâyesini dinlemek isteriz. Müze fikri nasıl doğdu? Bu mekânı nasıl buldunuz? Biraz da müzenin hikâyesini anlatır mısınız?

Ankara'da sergi açmıştım. Birkaç hanım sergiyi geziyordu ve Âşık Veysel'in önünden geçerken birisi: "Adam ut çalışıyor." dedi. Benzetemediğimi düşünerek çok üzüldüm. Bir süre sonra bir erkek çocuğu bir hanımefendiyle geldi. Tam Âşık Veysel'in önünden geçerken, "Anneanne adam

saz çalışıyor." dedi. O kadar sevindim ki... Yanına gidip çocuğu kucakladım, sohbet ettik. O'na Âşık Veysel'i anlattım. Çocuk, sazı biliyordu. Çocuk dedi ki: "Anneanne okulda öğretmenime söyleyeceğim, o da gelsin, görsün sergiyi, çok güzel, arkadaşlarım da görsünler." Ertesi gün, çocuk öğretmeniyle geldi. Ankara'daki okullarında sergi açmak için davet ettiler. O çocuk sayesinde okulda sergi açtım. Şunu fark ettim: Bu tür eğitimlere küçük yaşlarda başlamak lazım. Yetişkin biri, Âşık Veysel'i bilmeyebilir. Ancak, sazı da bilmiyorsa, Âşık Veysel'i de sazı da öğretememiştir demektir. Ama diğer taraftan, o dokuz yaşındaki çocuk sazı biliyorsa O'na Âşık Veysel'i de öğretmek gerekir. Zihnimdeki 'daha geniş kitlelere nasıl ulaşabiliriz?' düşüncesi o günlerde başladı. O çocuk şimdi Almanya'da bir kukla sanatçısı ve kendisiyle irtibat halindeyim.

Londra Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezi'nde Açılan, "Kitre Bebeklerle Türk - İngiliz Diplomatik İlişkileri Tarihi Hikayeler Sergisi" Açılışı - Kitre Bebek Sanatçısı ve Kapadokya Sanat Tarih Müzesi Kurucusu Sibel Radiye Gül, Kitre Bebek Müzesi Kültür ve Sanat Projeler Yöneticisi Selda Paydak, Sergi/Müze Kuratörü Serkan Paydak, YEE Londra Müdürü Dr. Mehmet Karakuş ile Turkish British Yaratıcı ve Kültürel Endüstriler Merkezi Yöneticisi Ayla Torun

Neden Mustafapaşa'ya karar verdik? Zaten çok sevdiğimiz bir yerdik Kapadokya. Kapadokya, sanata, kültüre, tarihe gönül vermiş insanların gelmesi gereken çok özel bir bölge. Yurt içinden ve dışından ziyaretçiler buraya gelirken sanata, tarihe ve kültüre geliyorlar. Mustafapaşa'ya ilk kez bir kültürel festivalde kitre bebek sergisi açarak geldim.

Kitre bebeklerimle bir müze açmayı istiyordum. Mustafapaşa sakin, zengin bir tarihi olan, muhteşem konakları ve mimarisi ile sıra dışı bir yerdik. Sergiden sonra, müzeyi burada kurmaya karar verip yer arayışına girdim.

Kapadokya Kitre Bebek Müzesi Sergi Salonu

Burayı kaç yılında aldınız ve kaç yılda tamamlayarak açtınız? Maddi olarak herhangi bir resmi veya özel sponsor, buraya katkıda bulunan bir kurum oldu mu yoksa tamamen sizin şahsi çabalarınızın eseri mi? Zorluklarla karşılaştınız mı?

Bu bina 1861'de yapılmış, 7 katlı, 18 odalı, 1. derece koruma altında tarihî bir konak. 2001'de harabe hâlinde satın aldık. Temizlerken 180 traktör hafriyat çıkarıldı. Binamız mimari özellikleriyle, taş ve ahşap işlemleriyle Mustafapaşa'nın kendine özgü geleneksel mimarisini yansıtıyor. Üst kattaki rengarenk çiçeklerle süslü duvar resimleri ilk görüşte beni çok etkiledi. Tamamen kendi çabalarımızla müzeyi kurduk. Yapının restorasyonu ekonomik nedenlerle 5 yılda tamamlandı. Bu süreçte biz de çok itina gösterdik. Çünkü 1861'lerde yapılmış tarihî bir bina. Küçük bir taşını bile farklı yere koymak istemedik. Zaten koruma altında olduğu için özgün dokusuna ve mimari özelliklerine sadık kalınarak restore edildi. Şimdi konağa girdiğinizde, 180 yıl öncesinin

havasını soluyabiliyorsunuz. Ziyaretçilerimiz üst kattaki kemerli odanın ahşap zemininde yürürken, 180 yıllık bir geçmişin gıcırtdılarını duyuyorlar.

Rektör AKTEKİN'den Müze Ziyareti

Müze Sergi Nişleri

Bu süreçte zorluklar kadar tabii çok ilginç ve bir o kadar da güzel şeyler yaşadım. Önceleri, komşularıma, “Burayı müze yapacağım.” dediğimde, herkes “Bebeklerle ne anlatacaksınız, bebeklerle müze olur mu?” diye soruyordu. Tabii o dönemde her taraf inşaat ve yıkıntı hâlindeydi. Böyle bir mekânda müzenin neye benzeyebileceğini tasavvur edemiyorlardı. Açıkçası, benden çok onlar merak ediyordu: “Bu kadar emek veriyor, bu kadar zaman harcanıyor. Sonunda ne olacak acaba?” diye.

Çok şükür yaşadığımız tüm sıkıntılara rağmen başardık. Bölgenin ilk özel müzesini açtık. Aynı zamanda, geleneksel kitre bebek alanında, dünyada ve Türkiye’de de ilk müze...Konu komşum, adımı ‘Bebek Müzesi’ ile eşdeğer hatırlıyor. “Nereye gidiyorsun?” diye birbirlerine sorarken, “Bebek

Müzesi’ne gidiyorum.”, “Bebek Müzesi ablaya gidiyorum.” diyorlar. Artık komşularım, ufacık bir oya ya da dantel parçasını atmadan önce bana getirip “Sibel Hanım, bu eski oya parçası senin işine yarar mı?” diyorlar. Eski kumaş parçalarını, oyaları, dantelleri ‘işe yaramaz’ diye atmıyorlar. Bir ceketten sökülmüş iki düğmenin, boncuk işlemenin, kitre bebek kıyafetlerinde nasıl kullanıldığını görünce atmaktan vazgeçiyorlar. Bir yandan da kültürel miras konusunda bir bilinçlenme ve farkındalık yaşıyorlar. Bu farkındalık, müze ziyaretçilerinde de çok sık karşımıza çıkıyor. Müzede benzerini gördüklerinde, geçmişlerinden, ailelerinden hatırladıkları, kullandıkları, bir dolapta ya da sandıkta unuttukları eşyaları tekrar arayıp bulma, onlara hak ettikleri yeri verme duygusuyla doluyorlar. Kimi ziyaretçilerimiz, bebeklerde değerlendireyim diye kargoyla eski oyalar, kumaşlar gönderiyor ya da bizzat getiriyor. Kimileri kendisi için anlam taşıyan bir bebeği getirip hediye ediyor. Uluslararası ziyaretçilerimizde de benzer durumlarla karşılaşyoruz. Dünyanın farklı ülkelerinden gelen ziyaretçiler müzeyi gezdikten sonra yerel kültürlerini temsil eden kostümlü bebekler hediye ediyorlar müzemize. Kargoyla gönderen de var, bölgeye gelen bir arkadaşına verip “Bunu Mustafapaşa’daki bebek müzesine götür.” diyen de... En son Güney Afrikalı bir ziyaretçimiz, bölgeye gelen arkadaşlarına bir kutu Güney Afrika bebeği verip bize yollamış.

“180 yıllık bir konağın nefesini korumaya çalıştık.”

Müze Sergi Vitrinleri

Bir gün sevdiğim bir komşum gelerek “Elimde ahşap büyük bir tepsi var ve onu müzeye hediye etmek istiyorum.” dedi. Meydan sinisiymiş adı. Kalabalık ailelerin, eş, dost, akraba ve misafirlerin düğünlerde oturup yemek yedikleri sofraymış. Şu anda müzemizde o komşumuzun adıyla sergiliyoruz. Bir köyde müze açmanın zorlukları olduğu kadar çok güzel yanlarını da yaşadım. Akşama kadar konak restorasyonunda çalışan

bir usta, akşam giderken dedi ki “Sibel Abla, annem bugün tandır yaktı, seni davet ediyoruz.” Ben de köy çocuğu olduğum için biliyorum köy hayatını ve ilişkilerini, birbirlerine kapıları hep açıktır. Kocaman bir sofra açmışlar, hep beraber oturuyorsunuz, hep beraber yemek yiyorsunuz. Güzel anılar biriktirdim burada. Geldiğimden beri benim de evimin kapısı bütün köye açık.

Müze Sergi Salonu ve Vitrinleri

Peki, burayı yaparken bir yeri veya müzeyi örnek aldığımız oldu mu? Yoksa kendi fikriniz mi?

Bu müzenin bir örneği yok. Dünyanın farklı yerlerinde oyuncak ve bebek müzelerini gezdim. Benzer bir örnek karşımıza çıkmadı. Zaten kitre bebek sanatı sadece Türkiye'ye özgü. Şu anda oğlum ve kızımın birlikte, her zaman yanımda olan Valiliğimiz, üniversitelerimiz; Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (NEVÜ), Kapadokya Üniversitesi, Kaymakamlığımız, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve İl Kültür ve Turizm Müdürlüğümüz ile büyük bir aileyiz.

“Kitre bebeklerle Anadolu'nun hikâyesini dünyaya taşıyoruz.”

Bildiğim kadarıyla müze faaliyetleri dışında farklı temalarda açtığımız sergiler için de eserler üretmeye devam ediyorsunuz. Yakın dönemde katıldığınız ve katılacağınız sergi planı var mı?

Eserleriniz dışında müzenizde sergilenen başka eserler de var mı?

Şimdi Ege Bölgesi hikâyelerini çalışıyorum. Önümüzdeki aylarda açmayı düşündüğüm bir sergi bu. En son tematik sergimi, 8 Mart Kadınlar Günü'nde Ankara'da Türk Japon Vakfı'nda 'Antik Çağlardan Günümüze Öncü Kadınlar' adı altında

Ankara'da açtım. Müzemizde ayrıca, farklı dünya ülkelerinin geleneksel bebeklerine ayırdığımız bir bölüm de var. Hem müze koleksiyonu bebekler hem de müzeye bağışlanan bebekler sergileniyor. Etnografik eserlere ayırdığımız ayrı bir bölüm de var.

Anladığımız kadarıyla müzenizin uluslararası tanınırlığı oldukça iyi. Yurt dışında sergi açtınız mı?

Müzemiz, dünyanın çok farklı ülkelerinden ziyaretçileri ağırlıyor. Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda, Belçika, İsviçre, Portekiz, İsveç, Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, İspanya, Çin, Kore, Hindistan, Tataristan, Kırgızistan, Kazakistan, Azerbaycan, Rusya, Güney Afrika, ABD, Panama, Guatemala, Venezuela, Arjantin, Kamboçya, İngiltere ve daha pek çok ülkeden ziyaretçimiz oldu. Yurt dışında, 2024 yılında, 'Kitre Bebeklerle Türk-İngiliz İlişkilerine Bakış' temalı bir sergiyi Londra'da açtık. Daha önceki yıllarda, Kazakistan'da bir festivale davet edilerek kitre bebek sergisi açtım. Ayrıca, festival kapsamındaki atölyelerde, Kazak

gençlere ve öğrencilere kitre bebek yapımını öğrettim. Geleneksel Anadolu kitre bebeklerini, evrensel hikâyelerle buluşturmaya çalışıyorum ve bunu kitre bebek müzesi olarak ilk kez yaptığım için mutluyum. Türkiye'deki uluslararası kuruluşlarla ve elçiliklerle de iş birlikleri yapmaya devam ediyoruz. Müze olarak Uluslararası Müzeler Konseyi'ne (ICOM) üyeyiz. Zaman zaman, uluslararası üniversitelerden aldığımız davetle, onların çevrimiçi derslerine katılarak müzemizi anlatıyoruz. Müzemizi 'örnek müze deneyimi' olarak ele alan oturumlara katılarak, dünyanın her tarafından öğrencilerle buluşuyoruz.

Osmanlı Kadın Sultanlar Dönemine Ait Kitre Bebekler

Böyle bir müzeyi işletmenin, sürdürmenin ne gibi zorlukları var? Resmî kurum ve üniversitelerden, bakanlıktan ne tür beklentileriniz var? Bu müze elbette çok güzel ama sürdürülebilir olması önemli. Ulusal, uluslararası düzeyde daha çok kitleye ulaştırmak gerekir. Örneğin, üniversite nasıl katkıda bulunabilir? Ya da sizin önerileriniz var mı?

Daha geniş kitlelere ulaşmak için daha geniş imkânlarla sahip olmamız gerekiyor. Müzeyi ve bu geleneksel sanatın tarihini uluslararası platformlarda tanıtmak istiyorum. Anadolu coğrafyasında geçmişten günümüze kadar gelen tarihî kitre bebekler aracılığı ile dünyaya tanıtmak istiyorum. Ben bu müzeyi kurup bu hâle getirebildim. Devletimizden, yetkililerimizden istediğim, tanıtım açısından bir destek. Bu muhteşem coğrafyada somut olmayan kültürel mirasın bir parçası olan bu geleneği dünyaya tanıtmalıyız.

“Bu geleneği dünyaya anlatacak güce sahibiz; tek ihtiyacımız daha fazla tanıtım desteği.”

Bildiğim kadarıyla bu birikiminizi genç nesillere aktarmak için kitre bebek atölye çalışmalarınız oluyor?

Bu sanatı yaşatmak ve aktarmak için kitre bebek atölyeleri düzenliyoruz. Şu anda bölgede iki ayrı atölye grubuyla çalışmalara devam ediyoruz. Üç yıldır katıldığımız Kültür Yolu Festivali'nin de etkisi oldu. Bu etkinliğe emeği geçenlere teşekkür ederim. Her yıl festivalde müzede kitre bebek atölyeleri açtık. Atölyelere gençler, çocuklar ve aileleri büyük ilgi

gösterdiler. Her yaştan her meslek grubundan ilgilenenler oldu. Kitre bebekle tanışan ve devam etmek isteyen öğretmen ve akademisyenler de var. Atölyelerde başarılı eserler çıkarıyorlar. Kimi çalışmalarını müzemizde sergiliyoruz. Bunlardan biri de bir atölye öğrencimizin, doğaya karşı duyarlılığını yansıttığı ve 'Doğa Ana' adını koyduğu eseri.

Müzeniz Mustafapaşa beldesi'nin merkezinde ve ulaşılabilir bir yerde. Yılın hangi dönemlerinde açıksınız ve açık olmadığınız dönemlerde neler yapıyorsunuz?

Müze, yılın 8 ayı açık. İklim koşulları nedeniyle Kasım sonundan Mart sonuna kadar geçici olarak kapatılıyor. Beldede doğalgaz yok; eski binaların ısıtılması büyük bir sorun. Bu dönemi, çalışmalarımı geliştirmek ve yeni sergiler hazırlamak ve katılmak için değerlendiriyorum.

Sibel Radiye GÜL Kitre Bebek Atölyesi

(soldan sağa) Selda PAYDAK, Prof. Dr. Semih AKTEKİN, Sibel Radiye GÜL ve Serkan PAYDAK

Son olarak, bu vesileyle üniversitemizde eğitim-öğretim gören öğrencilerimize, söylemek istediğiniz bir mesajınız var mı?

Eğitim hayatı çok önemli. Okul dışında kendilerini geliştirirken, kültür ve sanat içerikli çalışmaları, uğraşları ihmal etmemelerini önermek istiyorum. Kültür ve sanat, hayat boyu onları zenginleştirecek, hayata bakışlarını ve ufuklarını açacak ve onlara yeni

pencereler açacaktır. Bunu da özellikle NEVÜ gibi kültürler beşiği Kapadokya'da değerli bir üniversite ortamında okurken yapabileceklerini düşünüyorum. Sevgili öğrencilerimizi ve akademisyenlerimizi her zaman müzemize bekliyoruz.

“Kültür ve sanat, gençlerin hayatına yeni pencereler açar.”

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (NEVÜ)
Kapadokya Yaşayan Miras Müzesinin Bulunduğu Doktor Hacı Nuri Bey Konağı

Kapadokya'nın merkezi yerleşim birimlerinden olan Avanos ilçesinde, bölgenin sosyokültürel ve coğrafi değişimine tanıklık eden en önemli yapılardan biri Kızılırmak Nehri'nin kıyısında sessizce varlığını sürdürmektedir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (NEVÜ) Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi. Bu zarif yapı, yalnızca taş duvarlarıyla değil, belleğinde taşıdığı hikâyelerle de Kapadokya'nın ruhunu yansıtan bir simge hâline gelmiştir. Yüz yılı aşkın süredir ayakta duran ve günümüzde müze olarak hizmet veren konak, hem mimari zarafetiyle hem de içinde yeniden canlanan gelenekleriyle, bölgenin estetik hafızasını somutlaştıran bir kültürel bellek mekânıdır.

YAŞAYAN BELLEK: NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ KAPADOKYA YAŞAYAN MİRAS MÜZESİ

Burcu TAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

NEVÜ Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi, Avanos'un tarihsel konut dokusunu temsil eden seçkin bir yapı içerisinde konumlanmaktadır. Bölgedeki sivil mimari belleğin belirgin örneklerinden biri olan bu konak, 1902 tarihli kitabesinden anlaşıldığı üzere dönemin hekimlerinden Dr. Hacı Nuri Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Taş işçiliğinin zarafetini dönemin mimari anlayışıyla buluşturan üç katlı yapı; kemerli

pencereleri, yüksek tavanları, geniş avlusu ve özenli ahşap unsurlarıyla Kapadokya konut mimarisinin estetik karakterini bütüncül biçimde yansıtmaktadır. Zaman içinde Avanos'un toplumsal belleğinde kök salan konak, yalnızca bir barınma mekânı olmanın ötesine geçmiş; yaşam biçimlerinin, ritüellerin ve estetik duyarlılıkların taşıyıcısı niteliğinde kültürel bir odak noktası hâline gelmiştir.

Tarihsel Arka Plan: Bir Konağın Sessiz Yolculuğu

Konağın hikâyesi, Kapadokya'nın dönüşüm hikâyesiyle paralel seyreder. Osmanlı'nın son döneminde kentte yükselen sosyal hareketlilik ve zanaatkâr üretimi, Avanos'u canlı bir merkez hâline getirmişti. İnşasının üzerinden bir asır geçen bu yapı dönemin aile yapısı, yaşam biçimleri, mimari özellikleri hakkında önemli ipuçları barındırmaktadır. Bu itibarla bu konak ve konağı inşa ettiren Hacı Nuri Bey üzerinden dönemin aydınlarının estetik anlayışlarını, beğeni ve eğilimlerini tespit etmek mümkündür. Konak, sosyal tarih ve sanat tarihi araştırmacıları için bölgedeki önemli araştırma nesnelerinden biridir. Hacı Nuri Bey Konağı'nın önemi, bir konut olmanın ötesine geçerek, dönemin kültürel ve sosyal dönüşümlerinin mekânsal bir yansıması hâline gelmesidir. Konakta yer alan taş süslemelerdeki zarif geometrik desenler, pencere kemerlerindeki kabartma motifler ve iç mekân tavanlarındaki ince işçilik ise 19. yüzyıl sonu Anadolu sivil mimarisinin seçkin örneklerini oluşturur. Bu mimari ayrıntılar, konağın yalnızca bir yaşam alanı değil, aynı zamanda dönemin estetik ve zanaatkârlık geleneğini temsil eden bir kültür nesnesi olduğunu açıkça göstermektedir.

Her yapı gibi bu konak da zamanın sınamalarından geçmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Avanos'ta

kamu binalarına duyulan ihtiyaç, konağın kullanım amacını değiştirmiş ve konak uzun bir dönem boyunca Tekel binası olarak hizmet vermiştir. Bu süreçte konak, hem üretim pratiklerinin hem de toplumsal yaşamın doğal akışı içinde varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Ancak zaman ilerledikçe, bölgedeki sosyokültürel dinamiklerin değişmesi ve yaşam biçimlerinin farklılaşmasıyla birlikte, konağın işlevi de giderek zayıflamaya başlamıştır. Modernleşme sürecinin ivme kazanması ve kentsel dönüşümün etkilerinin belirginleşmesi, yapının eski hareketliliğinden yitirmesine neden olmuştur. Uzun yıllar boyunca atıl kalan konak, adeta geçmişe ait sessiz bir hatıraya dönüşmüş; taş duvarlarında bir dönemin canlı yaşam izleri yavaş yavaş solmaya başlamıştır. Bu dönüşüm, yalnızca fiziksel bir yıpranmayı değil, aynı zamanda mekânın sosyal hafızadaki yerinin de giderek silikleşmesini beraberinde getirmiştir.

Konak, uzun yıllar bakımsız kalmasına karşın Avanos halkının hafızasından hiçbir zaman tamamen silinmemiştir. Taş duvarları arasında çocukluk anılarının yankılandığı, pencerelerinden süzülen ışığın bir zamanlar aile yaşamının sıcaklığını hatırlattığı bu yapı, kent kimliğinin sessiz ama güçlü bir simgesi olarak varlığını sürdürmüştür.

Konağın yeniden ele alınıp restore edilmesi yalnızca fiziksel bir onarım olmaktan öte; toplumsal belleğin canlandırılması anlamına gelmektedir. Restorasyon sırasında taş dokunun özgünlüğünü korumaya yönelik titiz temizlik çalışmaları, ahşap doğramaların geleneksel tekniklerle yenilenmesi ve yapının tarihsel katmanlarını görünür kılan koruma müdahaleleri, Kapadokya'nın mimari mirasına gösterilen özenin somut bir göstergesi hâline gelmiştir.

Bugün yeniden işlevsel hâle getirilen konak, 'yaşayan müze' kimliğiyle sadece geçmiş sergilemekle kalmaz; aynı zamanda halk

kültürünün temsilen yaşatıldığı, uygulamalı biçimde deneyimlendiği ve ziyaretçilerle paylaşıldığı bir Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) mekânı hâline gelmiştir. Bu yönüyle bina, yalnızca bir restorasyon başarısı değil; kültürel aktarıma katkı sağlayan dinamik bir alanın vücut bulmuş hâlidir.

Konağın estetik hafızası, artık yalnızca taşında değil, içinde yankılanan seslerde, anlatılan masallarda, çalınan sazlarda ve üretilen el işlerinde yaşamaktadır. Böylece yapı, 'sessiz bir tanıktan, yaşayan bir belleğe' dönüşmüştür.

Konağın Yapı Elemanları ve Özellikleri

Dr. Hacı Nuri Bey Konağı, Kapadokya'nın 19. yüzyıl konut mimarisinin karakteristik kurgusunu yansıtan bütüncül bir yapıdır. Avlu merkezli plan anlayışı, konut yaşamının sosyal örgütlenişini belirlerken; katlar arasındaki işlevsel ayırım, dönemin aile düzeni ve mekânsal kullanım alışkanlıkları hakkında önemli ipuçları sunar. Yapının cephe kompozisyonu, açıklık oranları ve iç mekân düzeni, taş ustalığının estetik tercihleriyle

birleşerek konağa sade fakat temsil gücü yüksek bir mimari kimlik kazandırır.

Bu yapısal bütünlük, konağın günümüzde müze işlevine uyarlanmasını kolaylaştırmış; mekânların birbiriyle ilişkili akışı, ziyaretçilerin geleneksel bir yaşam düzenini mekânsal olarak deneyimlemesini mümkün kılmıştır.

Dr. Hacı Nuri Bey Konağı, yalnızca bir 'mimari miras' değildir; aynı zamanda Avanos'un belleğini taşıyan bir arşiv, geçmişle bugünü birleştiren bir köprüdür. Onun duvarlarında yalnızca taş değil; insan emeği, yaşam disiplini ve estetik duyuşun izleri vardır. Bu sebeple konak, Kapadokya'nın kültürel sürekliliğini temsil eden somut bir metafora dönüşmüştür: Taşın hafızası, halkın sesine karışmıştır.

Malzeme ve Yapım Tekniği

1) Malzeme ve Yapım Tekniği

- Yapım malzemesi olarak yöresel tuf taşı tercih edilmiştir.
- Tuf taşının kolay oyulabilir yapısı, zengin taş işçiliğine imkân tanımıştır.
- Malzemenin doğal ısı yalıtımı sağlayan yapısı, konutun iklimsel konforunu artırmıştır.
- İç mekânda tavanlar ahşap karkas sistem üzerine oturtulmuştur.
- Cephelerde sade fakat özenli taş işçiliği uygulanmıştır.
- Pencere ve kapı açıklıkları taş söveli ve kemerli bir formdadır.

2) Plan Şeması

- Yapı, Kapadokya konut geleneğinde yaygın olan iç dönük plan tipolojisi ile tasarlanmıştır.
- Konut, geniş bir avlu etrafında şekillenen üç katlı bir kurgudan oluşur.
- Zemin kat, depo, kiler ve hizmet alanlarının yer aldığı işlevsel bir düzendir.

- Üst katlar, yaşam odaları ve misafir kabul mekânlarından oluşur.
- Katlar arasındaki işlevsel ayırım, gündelik gereksinimler ve toplumsal temsiliyet ilkelerine göre yapılandırılmıştır.

3) Mekânsal Kurgu

- Avlu, yapının hem hareket örgütlenmesini hem de gündelik yaşam pratiklerini taşıyan merkezidir.
- Üst kattaki geniş açıklıklar doğal ışığın iç mekâna yayılmasını sağlayacak şekilde planlanmıştır.
- Cephedeki simetri arayışı, konutun düzen ve denge anlayışını vurgular.
- İç mekânda kullanılan ahşap karkas sistem, dayanıklılık ve ısı yalıtımı açısından dönemin mimari teknikleriyle uyumludur.
- Yapının plan ve mekânsal organizasyonu, günümüzde müzenin SOKÜM odaklı işlevlerinin doğal bir akışla yerleştirilmesine olanak vermektedir.

Konaktan Müzeye

Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi, ziyaretçiyi pasif bir izleyici konumunun ötesine taşıyarak halk kültürünün üretim, aktarım ve deneyim süreçlerine dâhil eden bütüncül bir müzecilik anlayışı benimser. Bu yaklaşım doğrultusunda müze, Kapadokya'ya özgü gündelik yaşam pratikleri ile ritüel temelli toplumsal uygulamaları tematik odalar aracılığıyla bir kültürel anlatı bütünlüğü içinde sunar.

Müzenin mekânsal kurgusu, giriş ve üst katlar arasında bilinçli bir işlevsel ayırım üzerine kuruludur. Giriş katında mutfak kültürü, çocuk oyunları ve dokuma gibi gündelik üretim pratiklerine odaklanan alanlar yer alırken; üst katta düğün, doğum, bayram gibi geçiş ritüellerini temsil eden odalar bulunmaktadır. Bu düzenleme, halk kültürünün hem süreklilik gösteren üretim boyutunu hem de toplumsal hafızada yer eden törensel yönlerini dengeli biçimde görünür kılar. Odalar, yalnızca nesnelerin sergilendiği alanlar değil; ziyaretçinin kültürel bir yaşam döngüsünün akışına dâhil olduğu deneyimsel istasyonlar olarak tasarlanmıştır.

Sergileme anlayışı, nesne merkezli statik bir teşhir yerine uygulamalı ve katılımcı deneyimlere dayanır. Avanos'un çömlekçilik geleneği, halı dokumacılığı, ahşap oyma ve bez bebek yapımı gibi yerel zanaat

pratikleri, ustalar eşliğinde gerçekleştirilen uygulamalarla aktarılmakta; böylece zanaat bilgisi geçmişle sınırlı bir miras olmaktan çıkarak yaşayan bir kültürel süreklilik bağlamında deneyimlenmektedir. Sabun yapımı, masal anlatımı, çocuk oyunları ve Ramazan eğlenceleri gibi etkinlikler ise bölgenin toplumsal yaşam ritmini müze mekânına taşımaktadır. Bu yönüyle Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi, UNESCO'nun tanımladığı somut olmayan kültürel miras unsurlarını koruma odaklı bir yaklaşımla değil, kültürel performans ve deneyim yoluyla yaşatmayı amaçlayan dinamik bir model sunar. Müze, halk kültürünü yalnızca temsil eden bir alan değil; üretildiği, paylaşıldığı ve yeniden yorumlandığı bir kültürel etkileşim ortamı olarak konumlanır.

Kapadokya Yaşayan Miras Müzesi Avlusu

Ramazan Etkinliği

Konak Sohbetleri

Müzenin işleyişini özgün kılan unsurlardan biri de üniversite, eğitim kurumları ve yerel toplum arasında kurulan çok katmanlı iş birliği yapısıdır. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Türk Halk Bilimi Bölümü öğrencileri, anlatıcılık, rehberlik, zanaat öğretimi ve etkinlik tasarımı gibi süreçlerde aktif rol alarak halk bilimi bilgisinin sahadaki karşılığını somut biçimde deneyimler. Milli Eğitim

Bakanlığının Maarif Modeli ile uyumlu yürütülen atölye çalışmaları ise müzenin pedagojik boyutunu güçlendirerek formel eğitim ile toplumsal kültür arasında bir köprü kurar. Yerel halkın gönüllü katılımıyla sürdürülen konak sohbetleri, Ramazan eğlenceleri, çocuk oyunları ve oyuncak yapımı gibi programlar, müzenin toplumsal karşılığını pekiştirir.

Müze Ziyaretçilerine Anlatıcılık ve Rehberlik Eden
NEVÜ Türk Halk Bilimi Bölümü Öğrencilerinden Görsel

Çocuklara Yönelik Atölye Etkinliği

Müze Ziyaretçilerine Anlatıcılık ve Rehberlik Eden
NEVÜ Türk Halk Bilimi Bölümü Öğrencilerinden Görsel

Sabun Etkinliği

Müze Ziyaretçilerine Anlatıcılık ve Rehberlik Eden
NEVÜ Türk Halk Bilimi Bölümü Öğrencilerinden Görsel

Müze Ziyaretçilerine Anlatıcılık ve Rehberlik Eden
NEVÜ Türk Halk Bilimi Bölümü Öğrencilerinden Görsel

Avanosluların bu sürece aktif biçimde dâhil olması, müzenin kültürel mirası yalnızca tanıtan değil, yaşayan bir toplumsal pratik olarak destekleyen bir yapı üstlendiğini göstermektedir. Bu iş birliği, müzenin hem bölge halkı hem de ziyaretçiler için ortak bir kültürel buluşma alanı hâline gelmesine katkı sağlar. Tarihi bir konağın mimari kimliğini koruyarak güncel bir işleve kavuşan Kapadokya Yaşayan Miras

Müzesi, mekân ile toplumsal bellek arasında süreklilik kuran bir kültür odağıdır. Burada deneyimlenen tüm faaliyetler, geleneksel bilgi ve pratiklerin çağdaş yaşamla ilişkilendirilmesine imkân tanır. Müzenin değerini belirleyen temel unsur da bu noktada ortaya çıkar: Kültürel mirası durağan bir anlatı olmaktan çıkararak, gelenek ile günümüz arasında kurduğu diyalog sayesinde yaşayan bir kimliğe dönüştürmesi.

Müze Ziyaretçilerine Anlatıcılık ve Rehberlik Eden
NEVÜ Türk Halk Bilimi Bölümü Öğrencilerinden Görsel

NEVÜ SANAT KOLEKSİYONU VE GALERİSİ'NİN BÖLGESEL KÜLTÜR VE SANAT DİNAMİKLERİNE KATKISI

Doç. Dr. Savaş Kurtuluş ÇEVİK

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi: Vizyonu, Misyonu ve Bölgesel Önemi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi bünyesinde yer alan NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi, İç Anadolu Bölgesi'nin önemli çağdaş sanat koleksiyonu olma özelliğiyle bölgesel kültür politikalarının merkezinde konumlanan özgün bir sanat kurumudur. 2018 yılında kurulan ve kısa sürede 300'e yakın esere ulaşan Sanat Koleksiyonu, Türkiye'nin üniversite temelli güçlü modern sanat arşivlerinden biri hâline gelmiştir. Türkiye'de üniversite bünyesinde modern bir sanat müzesine/koleksiyonuna sahip olmak hâlâ oldukça sınırlı olmasına rağmen, NEVÜ Modern Sanat Koleksiyonu'nun bu alanda ilk on üniversite arasında yer alıyor olması, kurumun vizyonu ve koleksiyonun niteliği hakkında fikir veren önemli bir göstergedir.

NEVÜ Sanat Koleksiyonu kültürel üretim süreçlerinde çağdaş yaklaşımları benimseyen ve öğrenciler ve akademisyenler ile bölge halkı için daha zengin bir kültürel ortam yaratmaya çalışan bir misyonla hareket etmektedir. Modern bir üniversite koleksiyonuna sahip olmak, öğrencilere yalnızca teorik bilgi sunmanın ötesinde, eserlerle doğrudan temas ederek öğrenme deneyimini güçlendirme fırsatı vermektedir. Aynı zamanda üniversitenin bölgesel ve ulusal ölçekte görünürlüğünü artıran, kültürel etkinliğini pekiştiren bir unsur olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda koleksiyonun, modern sanat müzesi bulunan öncü üniversiteler arasında yer alması, bölge için değerli bir kazanım olmasının yanı sıra, üniversitenin sanat ve kültür alanındaki yönelimini destekleyen önemli bir katkı sunmaktadır.

NEVÜ Sanat Galerisi

Koleksiyonda; resim, heykel, seramik, enstalasyon, video-art, cam ve fotoğraf gibi farklı disiplinlerden eserler yer almakta ve koleksiyon böylece modern ve güncel sanat pratiklerini bütünlüklü biçimde temsil eden zengin bir çeşitlilik sunmaktadır. Koleksiyonun değerini belirleyen en önemli unsurlardan biri, Türk sanat tarihinde önemli bir yer edinen sanatçıların özgün eserlerini barındırmasıdır. Burhan Doğançay, Mümtaz Yener, Adnan Çoker, Adnan Turani, Cihat Burak, Süleyman Saim Tekcan ve Mehmet Başbuğ gibi Türk sanatının duayen isimlerine ait eserler, koleksiyonun tarihsel ve estetik niteliğini güçlendirmektedir.

Adnan TURANİ, 1999

Serigrafi Baskı, İsimsiz, 70x80 cm, NEVÜ Sanat Koleksiyonu(üstte)

Cihat BURAK, 1981

Serigrafi /İpek Baskı, 50x40 Cm NEVÜ Sanat Koleksiyonu(solda)

Bu ustaların çalışmalarının yer aldığı bir koleksiyonun üniversite öğrencilerine, araştırmacılara ve bölge halkına doğrudan erişilebilir olması, NEVÜ'nün kültürel miras kapsamında modern sanat eserlerini de koruma altına alması önemli bir değer olarak görülmektedir. Ayrıca Kanada, Almanya ve Belçika başta olmak üzere birçok ülkeden uluslararası sanatçıların koleksiyonda yer alan çalışmaları, NEVÜ'nün küresel sanat ağlarıyla kurduğu etkileşimi somutlaştırmakta ve koleksiyonun uluslararası niteliğini derinleştirmektedir.

Adnan ÇOKER, 1993

Elektro Baskı 28/100 "Kubbeler Serisi" NEVÜ Sanat Koleksiyonu(üstte)

Mehmet BAŞBUĞ,

65x80 cm, Akrilik, NEVÜ Sanat Koleksiyonu (solda)

*Burhan DOĞANÇAY, 67x44 cm, Duvarlar Serisi, Litografi, NEVÜ Sanat Koleksiyonu (solda) /
Mümtaz YENER, 2004, Acı haber NEVÜ Sanat Koleksiyonu 35x50 cm (ortada) /
Süleyman Saim TEKCAN İsimsiz, Gravür, 105 x 37 cm, 2011 NEVÜ Sanat Koleksiyonu (sağda)*

NEVÜ Sanat Koleksiyonu'nun misyonu, sanatı toplumun tüm kesimleri için ulaşılabilir kılmak, sanat eğitimi süreçlerini desteklemek ve üniversiteyi kültürel açıdan yaşayan bir öğrenme ortamına dönüştürmektir. Özellikle, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Eğitim Fakültesi ve Çocuk Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi ile yürütülen ortak çalışmalar, koleksiyonun uygulamalı eğitim laboratuvarına dönüşmesini sağlamış; sanat eğitiminin teori ile pratiği bir araya getiren yenilikçi bir modele kavuşmasına katkıda bulunmuştur. NEVÜ Sanat Koleksiyonu'nun vizyonu, Kapadokya'nın binlerce yıllık kültürel mirasını modern sanatın dinamikleriyle bir araya getirerek bölgenin kültürel ekosistemine sürdürülebilir bir katkı sunmaktır.

Üniversitenin ihtisaslaşma hedefleriyle paralel biçimde sanatı turizm, eğitim ve toplumsal gelişim politikalarıyla ilişkilendiren koleksiyon, yerli-yabancı sanatçılarla yürüttüğü iş birlikleri ve düzenlediği uluslararası sergiler ile bölgenin kültür diplomasisi açısından da önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu yönleriyle NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi, yalnızca bir sanat mekânı değil; bölgesel kültür üretimini teşvik eden, genç sanatçılara alan açan, uluslararası sanat pratiklerinin dolaşımını sağlayan ve Nevşehir'i çağdaş sanat haritasına dâhil eden dönüştürücü bir kültür kurumu niteliği taşımaktadır.

Böylece koleksiyon, tarihsel kuşaklar arası bir süreklilik oluşturmakla birlikte çağdaş sanatın dinamik yapısını da görünür kılmaktadır. Sanat koleksiyonunun mekânsal düzeni 1000 m²'lik geniş bir alanı kapsamaktadır ve bu yapı, Orta Anadolu'da modern sanat çalışmalarına kurumsal düzeyde ev sahipliği yapan metropol dışı tek kapsamlı koleksiyon niteliğini taşımaktadır. Resim, heykel, seramik, cam, fotoğraf, video-art ve enstalasyon sanatı (yerleştirme) gibi farklı disiplinleri bir araya getiren bu çeşitlilik, müzenin interdisipliner öğrenme ve kültürel etkileşim alanı olarak işlev görmesine olanak sağlamaktadır.

Toplumsal ve Eğitsel Katkı

NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi, sanatın toplumsal gelişim ve dönüşümde üstlendiği rolü merkeze alan 'yaşayan okul' yaklaşımıyla hareket ederek üniversitenin kültürel misyonunu bölgesel ölçekte görünür kılan bir yapı sunmaktadır. Koleksiyon, yalnızca bir sergileme mekânı olmanın ötesinde; deneyim temelli öğrenme, kültürel katılım ve sosyal etkileşim süreçlerini destekleyen bütüncül bir eğitim alanı olarak kurgulanmıştır. Bu yönüyle koleksiyon, sanatın toplumu dönüştürücü gücünü akademik, sosyokültürel ve pedagojik boyutlarda etkinleştiren, Kapadokya Bölgesi'nde benzeri olmayan bir kültür kurumu niteliği taşımaktadır.

NEVÜ Sanat Koleksiyonu, Güzel Sanatlar Fakültesi'nin 2010 yılında kuruluşundan bu yana üniversitenin sanat eğitimi misyonu ile paralel bir gelişim göstermiştir. Son yıllarda koleksiyon alanlarının üniversite içindeki çeşitli birimlerle özellikle Sanat Tarihi Bölümü, Eğitim Fakültesi ve Çocuk Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi ile yapılan paydaş projeler doğrultusunda aktif olarak kullanılması, koleksiyonun bir uygulamalı eğitim laboratuvarına dönüşmesini sağlamıştır. Bu iş birlikleri Sanat Eğitimi derslerinin doğrudan eserlerin arasında işlenmesine, öğrencilerin güncel sanatla temasının artırılmasına, sanat pedagojisi açısından deneyim temelli öğrenme olanaklarının gelişmesine önemli katkılar sunmaktadır. Bu yaklaşım, güncel müze eğitim kuramlarında yer alan deneyimsel öğrenme, müze-pedagoji, yerinde öğrenme gibi kavramlarla paralellik göstermektedir. Bu bağlamda, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile yapılan paydaş protokoller kapsamında bölgedeki köy okulları, anaokulları ve eğitim kooperasyonları ile yürütülen sanat eğitimi projeleri aracılığıyla çocukların erken yaşta sanatla etkileşim kurmasını desteklemektedir. Bu projeler, sanat temelli yaratıcılık atölyeleri, koleksiyon turları, görsel sanatlar öğretmenleri sergileri ve okul temelli sergi etkinlikleri gibi pek çok bileşeni içermekte; böylece koleksiyon, bölgenin sanat pedagojisi alanındaki uygulamalı eğitim merkezine dönüşmektedir.

NEVÜ Sanat Galerisi Çocuk Etkinliği

Koleksiyonun toplumsal kapsayıcılık vizyonunun önemli bir boyutunu ise Denetimli Serbestlik Müdürlüğü ile gerçekleştirilen sosyal rehabilitasyon odaklı sanat programları oluşturmaktadır.

Bu programlar, bireylerin yaratıcı üretim yoluyla duygusal ifade becerilerini güçlendirmeyi, sosyal aidiyet hissini artırmayı ve yeniden toplumsal bütünleşmeye katkı sağlamayı hedefleyen örnek bir kültür-sanat iş birliği modeli sunmaktadır. Ayrıca Koleksiyon Müdürlüğü, Müze Stratejik ve Eğitsel Gelişim Planı kapsamında, Rektörümüz Prof. Dr. Semih Aktekin'in değerli destekleri ile bölgedeki dezavantajlı çocuklara, özel gereksinimli bireylere ve gençlere yönelik 500 m²'lik ek merkez ile yaratıcı drama, resim, baskı resim ve heykel atölyeleriyle kapsayıcı sanat eğitimi anlayışını kurumsallaştırmayı hedeflemektedir. Böylece koleksiyonun bir 'toplumsal erişilebilirlik platformu' olarak işlevi güçlendirici hedefler koymaktadır. Üniversite düzeyinde ise Güzel Sanatlar Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Ortak Seçimlik Dersler, Eğitim Fakültesi ile ortak yürütülen dersler, seminerler ve uygulamalı stüdyo çalışmaları sayesinde öğrenciler doğrudan eserlerin arasında öğrenme deneyimi yaşayarak benzersiz bir müze-pedagoji modeli geliştirmektedir.

NEVÜ Sanat Galerisi Çocuk Etkinliği

Bölgesel Kültürel Konumlanma ve Stratejik Hedefler

Koleksiyon, farklı ülkelerden çağdaş sanatçıların davet edildiği uluslararası sergi iş birlikleri, sanatçı buluşmaları, atölyeler ve ortak üretim projeleriyle de üniversitenin kültürel diplomasi kapasitesini artırmakta; NEVÜ'yu bölgesel ölçekte bir sanat merkezi, ulusal ölçekte ise görünürlüğü artan bir kültür kurumu konumuna taşımaktadır. Yerli ve yabancı sanatçıların üretimlerini bir araya getiren bu sergiler, Kapadokya'nın kültürel mirasını güncel sanat perspektifleriyle ilişkilendirerek özgün bir sanat diyalogu yaratmaktadır.

NEVÜ Sanat Koleksiyonu, yalnızca üniversite içinde değil, Kapadokya Bölgesi'nin kültür haritasında da merkezi bir aktör hâline gelmektedir. Bölgenin geleneksel el sanatlarından çağdaş sanata uzanan çizgide yeni bir estetik kültür ortamı yaratmış; metropollere olan bağımlılığın azaltılmasına yönelik kültürel çeşitlilik ve alternatif üretim

alanları oluşturmuştur. Koleksiyonun gelecek beş yıllık hedefleri arasında; müze-kafe ve sanat kütüphanesinin hayata geçirilmesi, sanat eğitim atölyelerinin 500 m²'lik yeni alanda genişletilmesi, koleksiyonun Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı resmî bir sanat müzesi statüsüne dönüştürülmesi, Türk sanatının 500 sanatçısını kapsayan daha kapsamlı bir ulusal arşivin oluşturulması bulunmaktadır. Bu hedefler, üniversitenin sanat alanındaki kurumsal vizyonunu güçlendirirken, bölgenin kültürel turizmine ve sosyo-kültürel çeşitliliğine uzun vadeli katkı sunmaktadır.

Bugüne dek 25 bini aşkın ziyaretçiyi ağırlayan NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi, Anadolu'da çağdaş sanatın görünürlüğünü artıran; sanat eğitimi, kültürel katılım, toplumsal etkileşim ve estetik deneyim açısından bölgesel bir kültür odağı hâline gelmiştir.

NEVÜ Sanat Galerisi

Sevinç Köseoğlu Ulubatlı NEMESİS Kişisel Seramik Sergisi 2021

Koleksiyonun Küresel Sanat Yönelimi

NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi, son yıllarda düzenlediği uluslararası sergiler ve yabancı sanatçılarla geliştirdiği iş birlikleri sayesinde bölgesel bir sanat mekânı olmanın ötesine geçerek ulusötesi bir kültürel etkileşim alanına dönüşmüştür. Almanya, Hollanda, Macaristan ve çeşitli Avrupa ülkelerinden sanatçıların eserlerinin koleksiyonda yer alması hem üniversitenin sanatsal çeşitliliğini genişletmekte hem de Kapadokya'nın kültürel diplomasi potansiyeline önemli katkılar sunmaktadır. Özellikle 'Türkiye'de Hollandalı Günlükleri' gibi karma sergiler, NEVÜ'nün yabancı sanatçıların üretim pratiklerini bölge halkı ve öğrencilerle buluşturduğu, kültürlerarası diyalogu görünür kılan önemli etkinlikler arasında yer almaktadır.

NEVÜ Sanat Koleksiyonu ve Galerisi'nin bu tür uluslararası iş birlikleri, üniversitenin sanat alanında küresel ölçekte tanınırlığını artırırken; farklı ülkelerden sanatçıların Kapadokya coğrafyasıyla etkileşimini de mümkün kılmaktadır. Bu süreç, sanatçıların yerel kültürden ilham alan çalışmalar üretmesine, öğrencilerin güncel uluslararası sanat pratiklerini yerinde deneyimlemesine ve koleksiyonun dünya sanat haritasındaki konumunun güçlenmesine katkı sağlamaktadır. Böylelikle NEVÜ, uluslararası sanat dolaşımının bölgesel bir aktörü hâline gelerek hem eğitimsel hem de kültürel bağlamda sürdürülebilir bir iş birliği ağı kurmaktadır.

Macaristan 100. Yıl Dostluk sergisi, Macaristan Küratör Kemal Orta, Ankara Büyükelçisi Viktor Matis, Nevşehir Valisi Ali Fidan, NEVÜ Rektörü Prof. Dr. Semih Aktekin, Sanatçılar Frigyes Konşg, İstvan Orosz

NEVÜ Sanat Galerisi

KÜLTÜRÜN AÇIK HAVA SAHNESİ: GÖREME, PAŞABAĞLARI VE ZELVE AÇIK HAVA MÜZELERİ

Gökhan MASKAR (Nevşehir Müze Müdürü) - Derya ALDEMİR (Müze Araştırmacısı)
Hülya ERGÜN CÖMERT (Arkeolog) - Fatma ÖZTÜRK KALAY (Müze Araştırmacısı)

'Müze' denince çoğumuzun gözünde, cam vitrinlerin ardında sessizce duran eski eserler canlanır. Oysa artık geçmiş, camın ardında değil; taşın, toprağın ve rüzgârın dokusunda hissediliyor.

Zelve Açık Hava Müzesi Detay Görsele

Modern müzeler; kültürel, sanatsal, bilimsel ve doğal mirasın bir araya geldiği, keşif duygusunu harekete geçiren, etkileşimli deneyim alanlarıdır. Günümüzde nesnelerin sergilendiği kapalı salonların yerini, ziyaretçisini içine alan, hikâyeler anlatan, dijital araçlarla desteklenen canlı müzeler almıştır. Günümüz müzeciliğinde önemli bir yere sahip olan açık hava müzeciliği ise tarihi, doğanın içinde, kendi ışığı ve rüzgârıyla birlikte yaşıyor ve kültürel mirasa farklı bir bakış açısı kazandırıyor. Bu anlayış, yalnızca eserleri korumayı değil; toplumun belleğini, kültürel kimliğini ve insanla doğa arasındaki bağı da güçlendirmeyi hedeflemektedir. Ziyaretçi artık bir seyirci değil; tarihin içinde yürüyen, onu duyan, koklayan ve hisseden bir yoldur.

Açık hava müzeleri, tarihî yapıları, geleneksel yaşam alanlarını, zanaatları ve ritüelleri özgün çevrelerinde sergileyerek kültürel mirası koruma anlayışının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Bu müzeler, sadece nesneleri değil; onların ait olduğu mimari dokuyu ve yaşam biçimini de korumaktadır. Açık hava müzeciliğinde bu nedenle, koruma ve kullanma arasındaki denge gözetilmektedir. Bu anlayışla hem yapılar korunmakta hem de ziyaretçilerin onları doğru biçimde deneyimlemesi sağlanmaktadır. Açık hava müzeleri aynı zamanda somut olmayan kültürel mirasın yaşam bulduğu alanlardır. Zanaatkârların emeği, yöresel yemeklerin kokusu, halk oyunlarının ritmi, geleneksel dilsel ifadeler ve üretim teknikleri bu alanlarda yeniden hayat bulmaktadır.

UNESCO'nun 'yaşayan miras' yaklaşımıyla uyumlu olan bu anlayış, geçmişini donmuş bir vitrin olmaktan çıkarıp canlı bir kültürel sahneye dönüştürmektedir. Açık hava müzeleri, aynı zamanda sanatın demokratikleşmesini ve kültürel paylaşımların çoğalmasını destekleyen birer platform olarak öne çıkar. Kapadokya'nın kadim coğrafyasında, geçmişle bugünü buluşturan bu açık hava sahneleri, ziyaretçilere bir tarih gezisinin yanında duyularla ve düşüncelerle bütünleşen unutulmaz bir kültürel deneyim sunar.

Açık hava müzeleri; arkeoloji, etnografi, mimarlık tarihi ve antropoloji gibi alanlarda çalışan araştırmacılar için canlı bir laboratuvar niteliğindedir. Geleneksel yapı teknikleri, el işçiliği ve yaşam biçimleri üzerine yapılan gözlemler, geçmişin daha doğru belgelenmesini sağlamaktadır. Bunların yanı sıra, açık hava müzeleri çevresel sürdürülebilirlik açısından da farkındalık yaratmaktadır. İnsan ve doğa arasındaki tarihî dengeyi görünür kılarak, günümüz çevre bilincine ilham vermektedir.

Göreme Açık Hava Müzesi Kiliseleri Genel Görşeli

Ekonomik açıdan incelendiğinde açık hava müzelerinin yerel kalkınmanın önemli bir parçası olduğu görülmektedir. Bu alanlar kültür turizmi sayesinde bölge halkına istihdam sağlarken, el sanatlarının ve geleneksel üretimin devamını da desteklemektedir. ICOM (Milletlerarası Müzeler Konseyi) ve OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) raporları da müzelerin artık sadece kültürel bir nitelik taşımasının yanında sosyoekonomik birer aktör olduğunu vurgulamaktadır.

Göreme, Zelve ve Paşabağları açık hava müzeleri, Kapadokya'nın hem taşınmaz hem de yaşayan kültürel mirasını koruyan ve yaşıtan eşsiz

merkezler olarak öne çıkmaktadır. Bu alanlar, ziyaretçilerini yalnızca tarihî yapılarla değil, doğayla iç içe geçmiş bir kültür sahnesine, sanatın ve toplumsal deneyimin tam ortasına davet eder. Açık hava müzeleri, modern dünyada kültürün korunması ve yaşatılmasının ötesinde, estetik duyarlılığı geliştiren, eğitim ve toplumsal farkındalığı artıran canlı merkezler olarak işlev görmektedir. Kapadokya'nın vadilerinde yürürken, peribacalarının arasında dolaşırken ya da tarihî kiliselerin içini keşfederken, geçmişin ve bugünün iç içe geçtiği bir deneyim yaşanır. Ziyaretçiler, salt izleyici konumundan çıkarak duyan, hisseden, dokunan ve öğrenen katılımcıya dönüşür.

Bu süreç, kültürel mirasın nesiller arası aktarılmasını sağlarken, toplumsal belleğin canlı kalmasına ve kültürel kimliğin güçlenmesine katkıda bulunur.

Tüm bu yönleriyle açık hava müzeleri, modern dünyada tarihin ve kültürün yalnızca korunmasını değil, aynı zamanda yaşatılmasını sağlayan dinamik merkezler hâline gelmiş durumdadır. Geçmişle bugünü birleştirirken kültürel kimliğin temellerini güçlendirmekte ve geleceğe aktarılabilir bir miras

bilincinin oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Nevşehir ilinin doğal güzellikleri, bahsettiğimiz bu anlayışın en özgün örneklerine sahiptir. Göreme Açık Hava Müzesi, Paşabağları Ören Yeri ve Zelve Açık Hava Müzesi, sadece taşın şekillendirdiği bir coğrafya özelliğinden sıyrılarak insanın doğayla ve inançla kurduğu ilişkinin canlı tanıkları olarak karşımıza çıkmakta; bir dönemin yaşam biçimini, inanç sistemini ve estetik anlayışını, doğal ışık altında ve rüzgârın sesiyle birlikte ziyaretçilerine aktarmaktadır.

Nevşehir Müzesi

1967 yılında, Damat İbrahim Paşa Külliyesi'nin bir parçası olan sübyan mektebi ve aşevi restore edilmiş ve bölgenin ilk müzesi olarak ziyarete açılmıştır. O yıllarda müze, Kapadokya'nın kültürel belleğini koruyan bir hazine sandığı gibiyken duvarlarının arasındahem yerel halkın geçmişi hem de Anadolu'nun kadim izleri saklıydı. Tam yirmi yıl boyunca bu tarihî külliye de hizmet veren müze, 1987'de Nevşehir Kültür Merkezi'ne taşınmıştır. Bu taşınma, müzenin yalnızca mekân değiştirmesi olarak kalmamış, daha

geniş bir kitleye ulaşma yolunda attığı önemli bir adım olmuştur. Ancak 6 Şubat 2023'te yaşanan büyük deprem, bölgedeki birçok tarihî yapıda olduğu gibi Nevşehir Müzesi binasında da hasara yol açmıştır. Güvenlik nedeniyle müze geçici olarak ziyarete kapatılmış, bu süreçte kültürel mirasın korunması için çalışmalar sürdürülmüştür. Aralık 2023 itibarıyla da müzenin idari birimi, Kapadokya Alan Başkanlığı binasına taşınmıştır.

Göreme Açık Hava Müzesi

Nevşehir'e 13 km, Göreme kasabasına ise 2 km uzaklıktaki kaya yerleşimi, 4. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar yoğun bir manastır yaşamına ev sahipliği yapmıştır. Her kaya bloğunun içinde kiliseler, şapeller, yemekhaneler ve oturma alanları bulunmaktadır. Aziz Basil Şapeli'nden Yılanlı Kilise'ye, Karanlık Kilise'den Rahibeler Manastırı'na kadar dokuz önemli kilise ve şapel, bu alanın kalbini oluşturmaktadır. Ayrıca Kapadokya'nın en büyük kiliselerinden biri olan Tokalı Kilise müzenin yaklaşık 200 metre aşağısında yer almaktadır. 1967 yılında ziyarete açılan Göreme Açık Hava Müzesi, sadece tarihî bir alan olmanın ötesine geçerek sanat ve kültürün buluşma noktası hâline gelmiştir. Konserler, sergiler ve eğitim odaklı etkinlikler, ziyaretçilere sanatla doğrudan temas

imkânı sunmaktadır. Açık hava müzeciliğinde düzenlenen bu tür aktiviteler, sanatın yalnızca galerilerle sınırlı kalmayıp halkın gündelik yaşamına taşınmasını sağlamaktadır. Böylece farklı yaş ve sosyal gruplardan insanlar, sanatın demokratikleşmesine, toplumsal farkındalığın artmasına ve kültürel deneyimin kolektif bir paylaşım hâline gelmesine tanık olmaktadır. Bu tür deneyimler, sanatın nesiller arası aktarımını desteklemekte, genç sanatçıların motivasyonunu artırmakta ve toplumun kültürel farkındalığını güçlendirmektedir. Böylece Göreme Ören Yeri yalnızca tarihî bir alan olarak kalmamakta, aynı zamanda eğitsel ve kültürel paylaşım platformuna dönüşmektedir.

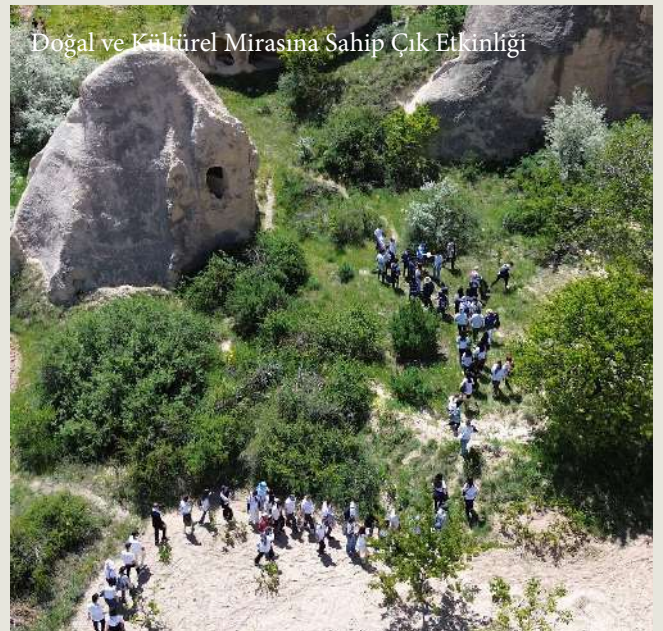
Zelve Açık Hava Müzesi Detay Görself

Zelve Ören Yeri

Kapadokya'nın, doğal, tarihî ve kültürel açıdan en dikkat çekici alanlarından bir diğeri de Zelve Açık Hava Müzesi'dir. UNESCO Dünya Kültür Mirası ve Göreme Tarihî Milli Parkı sınırları içinde yer alan Zelve, hem doğal hem de arkeolojik sit alanı olarak korunmaktadır. Nevşehir'in Avanos ilçesine bağlı Zelve Vadisi, kuzeyden güneye doğru uzanan üç vadiyle tarihî ve kültürel zenginlikler sunmaktadır.

Kayadan oyulmuş kiliseler, manastırlar, camiler, meskenler, değirmenler ve tüneller, bölgenin geçmişteki yaşamına dair önemli ipuçları verir. Vadilerdeki Direkli Kilise, Balıklı Kilise, Üzümlü Kilise ve Geyikli Kilise gibi yapılar, 9. ve 13. yüzyıllar arasında Zelve'nin önemli bir yerleşim ve dinî merkez olduğunu gözler önüne sermektedir. Zelve'nin sosyal ve ekonomik yaşamına ilişkin bulgular, bölgenin geçmişine ışık tutan önemli veriler sunmaktadır. Yüksek kayalara oyularak inşa edilen güvercinlikler, özellikle 19. ve 20. yüzyıl başlarına tarihlenmekte olup, kuş gübresinden bağcılıkta yararlanmak amacıyla yapılmıştır. Bu uygulama, yalnızca tarımsal üretimi desteklemekle kalmamış; doğal çevre ile ekonomik faaliyetlerin uyum içinde yürütüldüğü özgün bir yaşam biçiminin de göstergesi olmuştur.

Üzüm bağlarının verimliliğini artıran bu yöntem, Zelve'nin ekonomik yapısı ile kültürel pratiklerinin birbirine sıkı biçimde bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. 1952 yılına kadar yerleşim alanı olarak kullanılan Zelve'de yaşayan halk, artan güvenlik riskleri nedeniyle Yeni Zelve'ye (Aktepe köyü) taşınmak zorunda kalmış olsa da bölgenin tarihî ve kültürel dokusu günümüze kadar özenle korunmuştur.

Doğal ve Kültürel Mirasına Sahip Cık Etkinliğı

Kültür Koruyucuları Etkinliği

Zelve Ören Yeri, sadece geçmişi yansıtmakla kalmayıp; günümüzün genç kuşaklarına da ilham vermektedir. Nevşehir Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü bünyesinde 7-17 yaş arasındaki çocuk ve gençler için düzenlenen Mapping Gösterisi, açık hava müzelerinin eğitim ve yaratıcılık açısından sunduğu fırsatları gözler önüne sermektedir. Katılımcılar, tarihî mekânlarda teknoloji ve sanatın buluştuğu bir deneyim yaşarken, kültürel mirasla birebir etkileşim kurmaktadır.

Buna ek olarak, Paşabağları ile Zelve Ören Yeri arasındaki yürüyüş yolunda Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi ile iş birliği içerisinde gerçekleştirilen 'Doğal ve Kültürel Mirasına Sahip Çık' etkinliği ise hem doğanın korunmasına hem de toplumda çevresel farkındalığın artmasına katkı sağlamıştır. Katılımcılar, yürüyüş sırasında çevre kirliliğine neden olan atıkları toplayarak, tarihî ve doğal mirasa sahip çıkmanın somut bir örneğini sergilemişlerdir. Bu tür etkinlikler, açık hava müzeciliğinin sadece tarih ve sanatla değil, toplumsal sorumluluk ve sürdürülebilir çevre bilinci ile de ilişkilendirilebileceğini bizlere göstermektedir.

Paşabağları Antalya Devlet Opera ve Balesi Sanatçıları Konseri

Paşabağları Ören Yeri

Kapadokya'nın gizemli vadilerinden olan Paşabağları Ören Yeri, diğer adıyla 'Rahipler Vadisi', Nevşehir'in en etkileyici doğal ve tarihî alanlarından bir diğeridir. Burası, mantar şeklindeki peribacalarıyla ünlü ve tarih boyunca keşişlerin, rahiplerin inziva hayatı sürdüğü bir sığınak olmuştur. Özellikle 3. ve 4. yüzyıllarda, peribacalarının içine oyulmuş hücre ve şapellerde yaşayan rahiplerin; halktan uzak, dua ve ibadetle yaşadığı bilinmektedir. Aziz Simeon'a adanmış bir peribacası ise bu inziva geleneğinin en bilinen örneklerinden biri olarak ziyaretçilerini karşılar.

Paşabağları Ören Yeri, sadece doğal ve tarihî bir cazibe merkezi değil; aynı zamanda sanatın halka taşındığı bir açık hava sahnesidir. 2023 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığınca düzenlenen Kültür Yolu Festivalleri kapsamına alınan Nevşehir'de

kültür-sanat etkinlikleri yoğun olarak Paşabağları Ören Yeri'nde gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra piyanist ve besteci Fazıl Say ile Japonya'nın Kanuki Tiyatro Sanatçısı Hayato Murakami'nin katıldığı Türk-Japon dostluk ve kültür etkinliği, iki ülke arasında kültürel köprüler kurarken, açık hava müzelerinin entelektüel bir buluşma mekânı olabileceğini de gözler önüne sermiştir. Tarihî ve doğal ortamların sahneye dönüşmesi, farklı ülkelerden sanatçıların eserlerini doğrudan halkla paylaşmasına imkân tanıyarak, katılımcılara ortak bir kültürel deneyim yaşatmaktadır. Böylelikle sanat, salt bir performans olmaktan çıkıp ülkeler arası diyalog ve düşünsel paylaşım aracı hâline gelmektedir. Benzer şekilde, Antalya Devlet Opera ve Balesi sanatçılarından oluşan Venesa Ensemble grubu tarafından düzenlenen konser, müzik aracılığıyla toplumsal etkileşimi desteklemiştir.

Paşabağları Fazıl Say ile Hayato Murakami Konseri

Açık hava mekânları, ziyaretçilere sanatla doğrudan temas imkânı sunarken, izleyiciler de bu deneyim aracılığıyla hem estetik hem de kültürel bağ kurmuştur. Konserin sadece sahnede sunulan bir gösteri olmaktan çıkıp, halkın sanata erişimini artıran, kültürel paylaşıma ve duygusal etkileşime olanak tanıyan bir etkinliğe dönüştüğünü görmekteyiz.

Ankara Devlet Sahne Sanatları Topluluğu'nun 'Anadolu'dan Esintiler' adlı dans gösterisi, Türkiye'nin zengin folklorik mirasını sahneye taşıyarak açık hava müzelerinin yerel kültürü yaşatma ve halkla buluşturma işlevini ön plana çıkarmıştır. Geleneksel dansların tarihi

mekânlarda sergilenmesi hem yerel kültürün korunmasına hem de toplumun kültürel belleğini yeniden deneyimlemesine imkân sağlamaktadır. Ziyaretçiler, sadece bir gösteri izlemekle kalmayıp, Anadolu'nun ritimlerini, hikâyelerini ve estetik değerlerini doğrudan deneyimleyerek kültürel bir bağ kurmaktadır. Böylece açık hava etkinlikleri, halkın kendi kültürüne sahip çıkmasını ve yerel değerlerle estetik bir ilişki kurmasını destekleyen bir platform hâline gelmektedir. 'Kültür Yolu Koruyucuları' ise çocuklara yönelik olarak Nevşehir Müzesi tarafından düzenlenen ve açık hava müzeciliğinin nesillerin kültürel farkındalığını artırmadaki rolünü gözler önüne seren bir etkinliktir.

Çocuklar, tarihî ve doğal mekânlarda gerçekleştirilen atölyeler ve interaktif etkinlikler aracılığıyla yerel kültürü tanıırken yaratıcı düşünme ve estetik algılarını geliştirmektedir. Bu deneyimler, geleceğin bilinçli ve kültürel değerlere sahip yetişkinlerini yetiştirmeye katkıda bulunmakta ve sanat ile tarih

bilincinin toplumsal bir miras olarak nesiller arasında aktarılmasını sağlamaktadır. Açık hava etkinlikleri, böylece sadece bugünün değil, yarının kültürel ve entelektüel gelişimine de hizmet eden bir eğitim platformuna dönüşmektedir.

Seçilmiş Kaynakça

- Evci, A. (2016). Göreme Açık Hava Müzesi'nin Erişilebilir Turizm Açısından İrdelenmesi (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta, Türkiye.
- Güngör, Ş. (2016). Koruma Statülerinin Koruma-Kullanma Dengesine Etkisi: Zelve Açık Hava Müzesi (Nevşehir/Avanos) [The effect of protection statuses on protection-use balance: The case of Zelve Open Air Museum (Nevşehir/Avanos)]. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 15(1), s.205–223.
- Sezer, M. S. (2010). Türkiye Turizm Sektöründe Müze Turizminin Payının Değerlendirilmesi (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, Türkiye.

- Urtekin, E. (2020). Kapadokya Bölgesinde Göreme Vadisinde Yer Alan karanlık Kilisenin Resim Programı. Muğla.

- Yılmaz, İ., & Ardiç Yetiş, Ş. (2016). Göreme Açık Hava Müzesi'ne Gelen Ziyaretçilerin Müze Deneyiminin Demografik Özelliklerine Göre Değişmesi [Change of museum experience in Göreme Open Air Museum accordance with individual characteristics]. Journal of Multidisciplinary Academic Tourism, 1(1), 44–59.

Metinde yer alan tüm görseller Nevşehir Müze Müdürlüğü arşivine aittir.

Paşabağları Mapping Gösterisi

Kapadokya'nın vadilerinde yankılanan bir melodi, yalnızca bir etkinlik değil; geçmişle kurulan sessiz bir diyalogdur. Taşın, rüzgârın ve insan sesinin aynı anda var olduğu bu anlar, kültürün yaşanan bir deneyime dönüştüğü nadir karşılaşmalardır. Açık hava müzeleri, tam da bu yüzden, zamanı durduran değil; onu birlikte hissettiren sahnelerdir.

VİTRİNSİZ MÜZE: NEVŞEHİR'İN YER ALTI ŞEHİRLERİ

Nur ÖZTÜRK

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

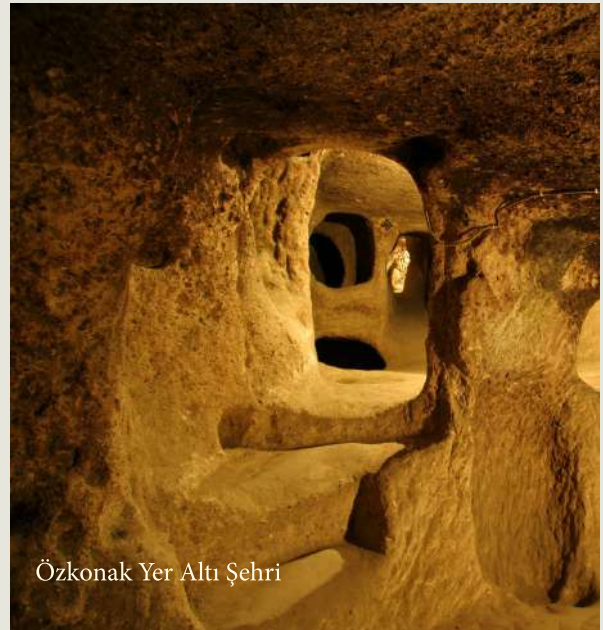
Gizemden Müzeye

Nevşehir ve çevresinin jeolojik yapısı, Orta Anadolu'da son on milyon yıl boyunca etkili olan volkanizmanın oluşturduğu kalın piroklastik istiflere dayanmaktadır. Bölge; tuf, ignimbrit ve volkanosedimanter seviyelerin ardışık olarak biriktiği geniş bir volkanik havza niteliği taşımaktadır. Bu birimler, yerel volkanizmanın ürünleri olarak geniş alanlara yayılmıştır. Zaman içerisinde bu birikimler, özellikle akarsu aşındırması ve atmosferik süreçlerin etkisiyle oyularak Kapadokya'nın karakteristik vadilerini ve özgün yüzey şekillerini ortaya çıkarmıştır. Kolay kazılabilir zayıf kaya niteliğindeki bu tabakalar, tarih boyunca barınma, ibadet ve savunma amaçlı kaya oyma mekânların gelişmesine olanak sağlayarak; doğal mirasın kültürel yerleşim stratejileriyle bütünleştiği özgün bir barınma mimarisinin temelini oluşturmuştur (1).

Volkanik tuf temelin sağladığı eşsiz imkânla inşa edilen yer altı şehirleri, basit sığınaklardan veya doğal mağara oluşumlarından çok daha fazlasını ifade etmektedir. Kapadokya Bölgesi'nin geçmişi hakkındaki tarihî kaynakların fazlalığına karşın, yer altı şehirleri hakkında kaynak ve bilgiler oldukça kısıtlıdır. Bu nedenle, yer altı yapılarını 'basit sığınaklardan' ayıran asıl işlevlerini anlamanın yolu, mimari tasarımlarını incelemektir. Mimari tasarımın incelenmesi, yer altı şehirlerinin sadece geçici bir barınma amaçlı değil, aynı zamanda organize bir savunma, kesintisiz bir kolektif yaşam ve inanç merkezi olarak bilinçli bir mühendislikle tasarlanmış olduklarını ortaya koymaktadır. Nitekim havalandırma bacaları, şirahaneler, kiliseler, ahırlar ve bugün 'tığraz' adı verilen savunma kapıları gibi kendine has mimari unsurlar, burada sürdürülen karmaşık sosyal yapının somut kanıtıdır. Yer altı şehirlerinin 'kültürel miras' olarak

değeri tartışılmaz olsa da onların 'müze' işlevi de göz ardı edilmemelidir. Geleneksel müzecilik anlayışı, objeyi/eseri orijinal bağlamından kopararak bir 'vitrin' içinde sergilemeye odaklanmaktadır (2). Bu makalede, Nevşehir yer altı şehirlerinin, geleneksel müzecilik anlayışının karşısında duran ve bu çalışma kapsamında tarafımızca 'vitriansız müze' olarak kavramsallaştırılan bir model sunduğu savunulmaktadır. Ziyaretçinin tarihî bir nesneye bakan pasif bir gözlemci değil, tarihî mekânın atmosferini soluyan bir katılımcı konumunda olduğu bu model, yer altı şehirlerinin deneyimlenmesinde kilit bir rol oynamaktadır.

'*Vitrinsiz müze*' olarak kavramsallaştırdığımız yer altı şehirlerinin özgün mimari formunu anlamak için öncelikle bu yapıları doğuran tarihsel zorunlulukları incelememiz gerekmektedir.

Özkonak Yer Altı Şehri

Kapadokya'nın Altındaki Sır

Yapılar doğrudan yer seviyesinin altına oyulmuş, tek bir seviyede veya üst üste binen katmanlarda gelişmiştir. Üst üste katmanlı örneklerde tüm girişler zemin seviyesine yakın olan ilk katta bulunur. Yol ağı ve diğer tüm mekânlar yer altında yer alır, böylece çeşitli odalar tüneller aracılığıyla birbirine bağlanır (3). Bu çok katmanlı yapıların kökenlerini belirlemek, tarihlendirmek tarihsel kaynak ve arkeolojik bulguların eksikliği nedeniyle oldukça güçtür.

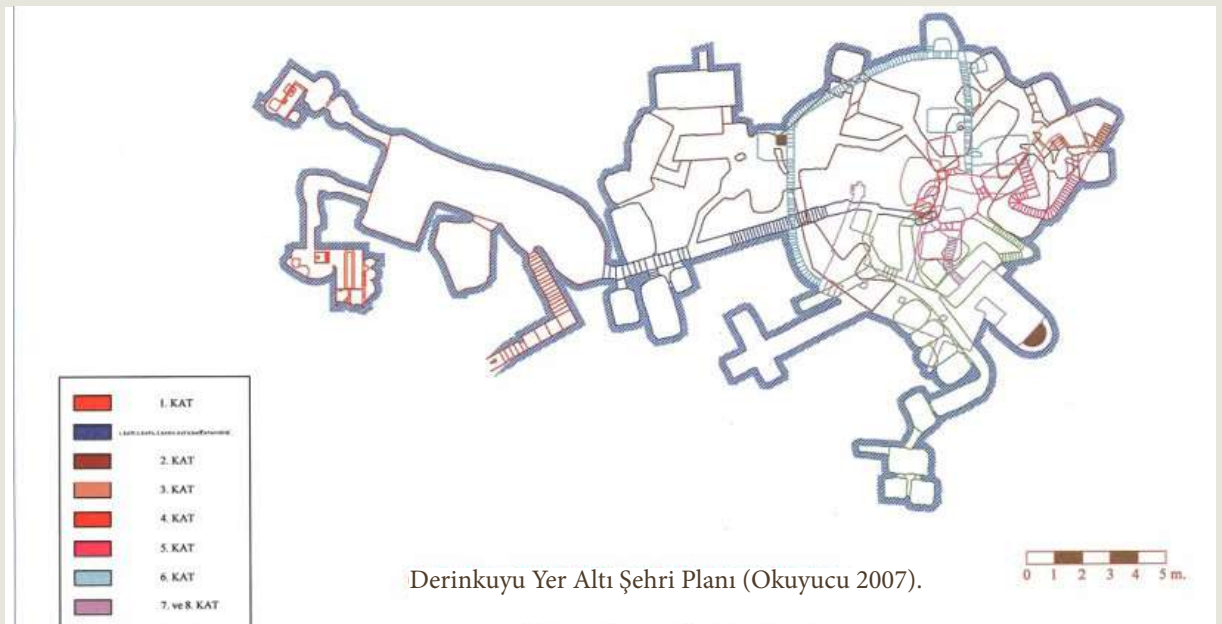
Kapadokya'daki yumuşak volkanik tüfü oyma geleneğine dair Hititlerin de katkısının olduğu düşünülse (4) en önemli referanslardan biri MÖ 4. yüzyılda yaşamış antik dönem yazarlarından Ksenophon'un *Anabasis-Onbinlerin Dönüşü* adlı eserinde karşımıza çıkmaktadır. Ksenophon, ordusuyla birlikte bölgeden geçerken "yerin altında yaşayan" insanlarla karşılaştığını aktarır: "Köyün evleri yer altına inşa edilmişti. Girişleri kuyu ağzına benziyordu, ancak alt tarafları genişti. Hayvanların girmesi için yollar kazılmıştı, ama insanlar merdivenlerle iniyordu. Evlerin içinde insanlarla birlikte keçiler, domuzlar, öküzler, tavuklar ve bunların yavruları da barınıyordu. Bütün hayvanlar samanla besleniyordu. Evlerde buğday, arpa, baklagiller ve küpler içinde arpadan yapılmış şarap da vardı." (5).

Bu erken dönem tanıklıkları, basit barınaklardan ve depolama alanlarından daha organize yapılara

doğru bir evrimi göstermektedir. Bahsedilen yapıların organize sığınaklara dönüşmesindeki ilk büyük ivme, MS 2. yüzyıldan itibaren Roma İmparatorluğu'nun baskılarından kaçan Erken Hristiyanlar ile başlamış olsa da yer altı şehirlerinin devasa formlarına ulaşması, asıl olarak Bizans Dönemi'nde, 7. yüzyıldan 10. yüzyıla kadar süren yoğun Arap-İslam akınlarına karşı geliştirilen kalıcı bir savunma stratejisi sonucudur (6). Bu şehirler, artık sadece anlık bir saldırıdan gizlenmek için değil, aynı zamanda aylarca sürebilecek kuşatmalara karşı bütün bir toplumu yerin altında yaşatmak için tasarlanmıştır.

Mimari gelenekte binlerce yıllık tarihsel evrimin ve savunma zorunluluğunun en karmaşık sonucu Derinkuyu Yer Altı Şehri'nde görülebilir. Bugüne kadar keşfedilmiş yer altı yerleşimleri arasında açık ara en karmaşık ve bütünlüklü olanı Derinkuyu yerleşimidir. Büyüklüğü, derinliği, kat sayısı ve ara bağlantıları nedeniyle bu yapının tam bir incelemesi henüz mevcut değildir.

İlk göze çarpan özelliği, merkezi bir shaftın etrafında, farklı seviyelerde çeşitli zamanlarda kesişen bir tür sarmal (helikoid) şeklinde gelişmesidir (7). Giriş bölümünde bahsedilen bilinçli mühendislik ürünleri olan havalandırma bacaları, tığrazlar ve kolektif yaşam birimleri (ahır, şirahane), tam da bu tarihsel zorunluluğun mimari bir kanıtıdır.

Koleksiyonun Başyapıtı: Derinkuyu

Vitrinsiz müze koleksiyonunun en anıtsal parçası, kapasitesi ve derinliğiyle dünyanın en büyük yer altı yerleşimi olarak bilinen Derinkuyu Yer Altı Şehri'dir. 1963 yılında tesadüfen keşfedilen ve temizlik çalışmalarının ardından 1967 yılında ziyarete açılan bu devasa kompleks, basit bir sığınak olmanın ötesinde, uzun süreli bir yaşam alanı olarak tasarlanmıştır. Yer altı şehri, Nevşehir-Niğde karayolu üzerinde, deniz seviyesinden 1355 metre yükseklikteki bir plato üzerinde konumlanmıştır ve temizlenebilen alanları giriş kotundan yaklaşık 55 metre derinliğe kadar ulaşmaktadır (8).

Yer altı şehirlerinin geneli için kesin bir tarih verilemezken, Derinkuyu'nun Proto-Hitit, Hitit, Roma ve Bizans dönemlerinde kullanıldığı öne sürülür. Özellikle Roma Dönemi'ne (MS 2. yy) tarihlenen, Erken Hristiyanlık Dönemi'nde, baskılardan kaçanlar için bir gizlenme alanı olarak kullanıldığı ve genişletildiği düşünülür. Bu döneme ait somut kanıt olarak, yer altı şehrinin gezilemeyen bölümlerinde bir alanda ortaya çıkarılan Roma Dönemi'ne ait mermer kartal heykeli gösterilebilir. Nitekim yerleşimde bulunan kilise gibi önemli dini yapılar, Bizans Dönemi özellikleri taşımaktadır (9).

Derinkuyu yerleşiminin toplam sınırları ve derinliği henüz tam olarak belirlenememiş olsa

da bugün ziyarete açık olan sekiz katın derinliği yaklaşık 55 metreyi bulmaktadır (10). Şehrin yaşamsal döngüsü, su tablasına kadar inerek hem havalandırma hem de su temini için kullanılan bacalarla kurgulanmıştır. Yapıda, derinlikleri 70 ila 85 metre arasında değişen toplam 52 adet su kuyusu ve havalandırma bacası tespit edilmiştir. Bu bacaların yanı sıra, özellikle yedinci katta bulunan ve yeryüzüyle bağlantısı olmayan su kuyusunun derinliği 85 metreye ulaşmaktadır (11). Henüz toplam kat sayısı bilinmezken, günümüzde 8 katı temizlenmiştir. Yapılan araştırma ve incelemeler Derinkuyu'nun 12 katlı olabileceğini öne sürmektedir (12). Ancak, yer altı şehirleri için kullanılan bu 'kat' kavramını, modern mimarideki dikey kat planlaması olarak düşünmemek gerekir.

Yer altı yerleşimlerinde katlar, her zaman simetrik olarak tam birbirinin üzerinde yer almaz. Bunun yerine, mekânsal ihtiyaçlara göre şekillenerek, kapladıkları alan bakımından da farklılıklar gösterebilirler. Derinkuyu Yer Altı Şehri'nde görülen karmaşık kat sistemi bu durumun en güzel örneğidir. Birinci kattan başlayarak ikinci ve dördüncü katı birbirine bağlayan koridor, üçüncü kata ulaşmamaktadır. Yer altı şehrinin doğusunda bulunan üçüncü kata ise ikinci ve beşinci katlardan ulaşılabilir. Beşinci kat ise yer altı şehrinin merkezi konumundaki bir dağılım noktası olarak işlev gören kilit bir noktadadır (13).

Derinkuyu Yer Altı Şehri

Bixio ve arkadaşları, Derinkuyu'nun mimari kurgusunu şematik olarak üç ana seviyede (ara seviyelerle birlikte), yaklaşık 50 metre derinliğe kadar incelemektedir. Zemin seviyesinin hemen altındaki ilk seviyede, yer altına açılan girişler bulunur; bu bölümde tığraz adı verilen kapı taşları gibi koruyucu bir düzeneğe yer verilmemiştir. Bunun sebebi olarak girişlerin köydeki binalar içinde gizlendiği öne sürülmektedir. Buradan açılan koridorlar aracılığıyla konut bölümü olarak kabul edilen ikinci seviyeye inilmektedir. Burası sistemin en karışık ve geniş bölümüdür. Bazen çoklu tığrazlar görülmektedir. Burada savunma düzeneklerinden arındırılmış geniş alanlar, hayvanlar için barınaklar, su temini için kuyular bulunmaktadır. Daha alt bir seviyede ise bir önceki seviyeye uzun, dik ve dar bir geçitle bağlanan en derin bölüm bulunmaktadır. Bu geçit ani yön değişikliklerine sahiptir ve çoklu kapama düzenekleriyle donatılmıştır. Bu da en alt katmanların 'son sığınak' olarak tasarlandığını düşündürmektedir (14).

Bu katmanlı yapının en önemli dinî birimi, en geniş mekân olarak tanımlanan yedinci katta yer alan kilisedir. Toplantı salonunun güneybatısında yer alan bu yapı, Kapadokya'da 4. yüzyıldan

itibaren görülen 'serbest haç plan şemasına' sahiptir. Ancak, bu plan tipi yer altı mimarisinin zorluklarına göre uyarlanmıştır. Normalde bir kilisenin apsisinin kutsal yön olan doğuda olması gerekirken, Derinkuyu'daki kilisede apsis, güneybatı yönünde bulunmaktadır. Bu durum, mimarların dinî kurallardan çok, kayanın mevcut yapısına ve en güvenli alana öncelik verdiğini gösteren bir veri olarak değerlendirilmektedir. Kilisenin yanı sıra, birinci katta bir Vaftizhane, yedinci katta ise bir mezar odası bulunmaktadır. Bu veriler şehrin yoğun bir dinî ve kolektif yaşam merkezi olduğunu kanıtlamaktadır (15).

Derinkuyu'nun bu asimetrik ve labirenti andıran kat sistemi, 'vitriksiz müze' kavramının somut bir kanıtıdır. Ziyaretçi, bu yapıda saptanan objeleri değil, mekânın kendisini bizzat deneyimlemekte ve 'sergi' mimarının kendisi olmaktadır. Bu nedenle, yer altı şehirlerine yapılan geziler bir tarih deneyimidir. Geleneksel bir müzede ziyaretçi, bir sürgü taşını (tığraz) cam bir vitrin arkasından görürken; burada o taşın arkasında kapana kısılma hissini bizzat yaşar. Ziyaretçi, tarihî bir nesneye bakan pasif bir gözlemci değil, tarihi mekânın atmosferini soluyan bir katılımcı konumundadır (16).

Binlerce Yıllık Sığınak: Kaymaklı

Vitriksiz müze koleksiyonunun ikinci önemli parçası, Derinkuyu'nun 9 kilometre kuzeyinde yer alan Kaymaklı Yer Altı Şehri'dir. 1964 yılında ziyarete açılan yerleşim, topografik konumu itibarıyla Derinkuyu'dan ayrılmaktadır. Düz bir arazi üzerine değil, 'Kaymaklı Kalesi' olarak bilinen bir tepenin yamacına oyulmuştur. Bu nedenle literatürde 'yamaç yerleşimi' karakteriyle tanımlanmaktadır (17). Toplam 8 katlı olduğu tahmin edilen şehrin, günümüzde 4 katı ziyaretçiye açıktır.

Kaymaklı'yı diğer yer altı şehirlerinden ayıran en belirgin özellik, mekânın 'üretim odaklı' karakteridir. Bölgedeki kültürel ekonominin temeli olan bağcılık ve şarap üretimi, yer altı şehirlerinin mimarisine doğrudan yansımış; Kaymaklı, bu üretimin en yoğun izlendiği merkezlerden biri olmuştur. Kaymaklı'nın mimari analizi, Derinkuyu ile benzer işlevlerin yanı sıra özgün farklılıkları da barındırmaktadır. Günümüzde kullanılan giriş orijinal değildir; ziyaretçiler

yapıya sonradan açılmış bir girişten girmektedir. Dönemin ekonomisinin büyük bir çoğunluğunu hayvancılık oluşturduğu için, yer altı şehirlerinde ilk kat ahır olarak kullanılmaktadır. Hayvanları dar koridorlardan geçirmek zor olduğundan, giriş katı onlara ayrılmıştır (18).

İlk kattan bir geçitle ulaşılan ikinci katta, Derinkuyu'nun görkemli serbest haç planlı kilisesinden farklı olarak, tek nefli ve iki apsisli bir kilise yer alır. Bu kilise bölümünde ayrıca bir sunak ve cemaatin oturması için yapılmış platformlar da bulunmaktadır. Bu yapının devamında ise bu kilisede görev almış kişilerin gömülü olduğu tahmin edilen mezarlık alanı yer almaktadır. Şehrin üçüncü ve dördüncü katları kolektif yaşamın altyapısına odaklanmıştır. Bu katlarda çok sayıda erzak deposu, şaraphane, mutfak, küp yerleri, su kuyuları gibi birimler yer almaktadır (19). Yapının tamamı ana havalandırma kanalı etrafında oluşturulduğu için dördüncü katta bile hava sorunu hissedilmediği belirtilmektedir (20).

Kaymaklı ve Derinkuyu Yer Altı Şehirleri sürgü taşları, şaraphaneler, ahırlar gibi ortak mimari unsurlar paylaşırsa da Kaymaklı'yı benzersiz kılan ve Derinkuyu'dan ayıran en özgün buluntu, üçüncü kattaki mutfak bölümünde bulunan çok çukurlu andezit taşıdır. Bu 1.4 ton ağırlığındaki taşın üzerindeki 57 adet çukur vasıtasıyla bakır cevherini öğütmede kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu eşsiz buluntu, Kaymaklı'nın sadece sığınak ve kolektif yaşam alanı değil, aynı zamanda

endüstriyel bir maden işleme merkezi olarak da işlev gördüğünü kanıtlamaktadır (21).

Kaymaklı'yı benzersiz kılan bu andezit taşı, 'vitriansız müze' kavramının zirvesidir. Geleneksel müzede bir vitrin içinde sergilenecek olan bu endüstriyel obje, burada ait olduğu üretim mekânı içinde durmaktadır. Sergilenen, taşın kendisinden ziyade, taşın mekânla kurduğu işlevsel ilişkidir ve bu ancak yerinde görülebilmektedir.

Kaymaklı Yer Altı Şehri

Benzersiz Savunma: Özkonak Yer Altı Şehri

Vitrinsiz müze koleksiyonunun üçüncü önemli parçası olan Özkonak Yer Altı Şehri, 1972 yılında keşfedilmiştir. Diğer yer altı şehirlerinde olduğu gibi tamamen keşfedilmemiş olan Özkonak Yer Altı Şehrinin şu an bilinen 10 katı bulunmaktadır ancak, bunlardan dördü ziyarete açıktır. Avanoş'a yaklaşık 14 km uzaklıktaki İdis Dağı'nın kuzey yamaçlarına oyulmuş tarihî bir yer altı yerleşimdir (22).

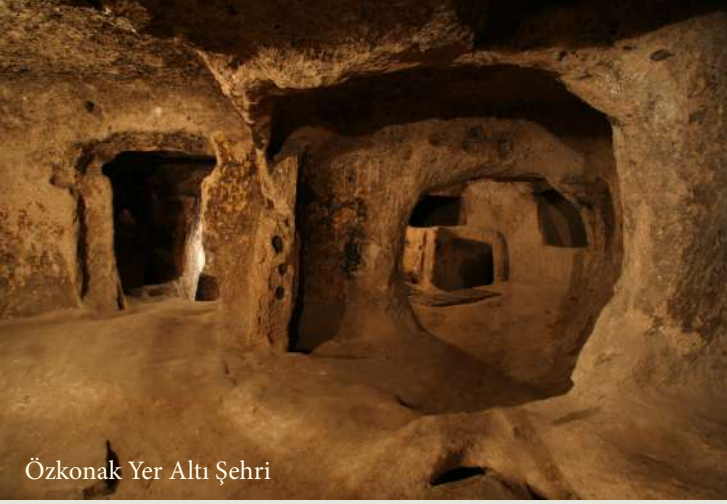
Özkonak'ı diğer iki yer altı şehirden ayıran belirgin özellikler, gelişmiş iletişim ve savunma sistemleridir. Bütün katmanları arasında, her seviyenin bir üstü veya altıyla iletişim kurmasını sağlayan bir sistem kurulmuştur. Bu iletişim sistemine ek olarak, şehrin savunma stratejisi de

benzersizdir. Girişlerin hemen üzerinde, saldıran güçlere sıcak yağ dökmek için açılmış özel delikler bulunmaktadır (23).

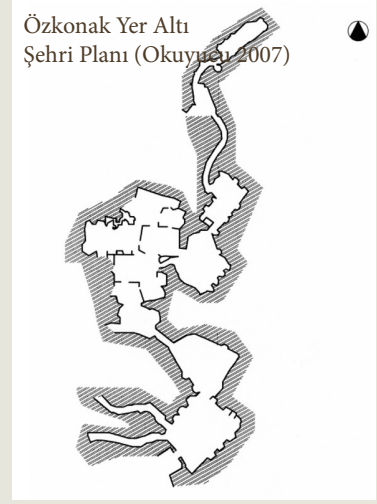
Özkonak'ın sosyal yapısı da diğer yer altı şehirleriyle benzerlikler gösterir. Genellikle yer altı şehirlerinde bulunan oturma alanları, mutfaklar ve erzak depolarına ilave olarak, bu yapıda sırahane gibi üretime dayalı mekânların da bulunduğu tespit edilmiştir. Genellikle yer altı şehirlerinde bulunan standart birimlere ilave olarak, bazı kaynaklarda geçen manastır veya hastane gibi farklı işlevsel mekânlar barındırdığı öne sürülse de bu birimlerin niteliği hakkında kesin arkeolojik veriler sınırlıdır (24).

Özkonak Yer Altı Şehri'ne orijinal girişinden değil, sonradan kesme taş ile yapılmış bir kapıdan ve merdivenler ile girilmektedir. Giriş, ziyaretçileri doğrudan bir salona ulaştırmakta ve bu bölümün kuzeybatı köşesinde şehrin diğer bölümlerine dağılım sağlayan iki ayrı tünel bulunmaktadır. Tünellerden ilki kapalıdır, ikincisi ise yaklaşık 12-13

metre uzaklıktaki ikinci bir salona bağlanmaktadır. Bu salonun ortasında iki taşıyıcı bulunmaktadır. İkinci salonun kuzeybatısından başlayan bir koridor vasıtasıyla üçüncü salona geçilmektedir. Bu bölümde yer altı şehrinin erzak depolarının bir bölümü, bir küp ve iki şaraphane gibi kolektif yaşam birimleri yer almaktadır (25).

Özkonak Yer Altı Şehri

Bu kolektif alanların devamında Özkonak'ın benzersiz savunma karakteri mimari detaylarda ortaya çıkmaktadır. Şaraphanelerden sonraki koridorun sonunda, farklı özelliklere sahip bir sürgü taşı bulunmaktadır. Bu taşın yakınında yeryüzüyle bağlantılı, daire şeklinde bir baca yer almaktadır. Bu noktadan devam eden bir tünelin bitiminde yine bir sürgü taşı görülmektedir. Bu sürgü taşının kapattığı koridorun tavanında ise en özgün savunma mekanizması yer almaktadır. Kapı kontrol odasının girişinin de bulunduğu noktada, olası bir saldırıda dışarıdan gelenlere müdahale etmek için üstten açılan bir delik bulunmaktadır. Bu dikey savunma sistemine ek olarak, yer altı şehrinin bu noktasında, içerisinde bir

sürgü taşı daha bulunan ve kapıların kontrol edildiği bir kapı kontrol merkezi oluşturulmuştur. Odanın içindeki gözetleme delikleri sayesinde birinci sürgü taşı yukarıdan gözetlenerek kontrol edilmektedir (26).

Geleneksel bir müzede vitrinde sergilenebilecek bir sürgü taşı yerine; Özkonak Yer Altı Şehri'nde, ziyaretçiye dikey savunma mekanizmasını ve onun yarattığı tehdit algısını yerinde deneyimleme fırsatı sunulmaktadır. Ziyaretçi, objeyi pasif izleyici olarak görmekle kalmaz; savunma eyleminin canlandırıldığı bir sahneye şahitlik eder.

“Müze” Olarak Yer Altı Şehirleri

Bir önceki bölümde tarihsel süreci ve mimari detayları incelenen mimari yapılar, yüzyıllar boyunca terk edilmiş ve büyük ölçüde unutulmuştur. Uzun sessizlik dönemi, yapıların 20. yüzyılın ikinci yarısında yeniden keşfedilmesiyle sona ermiş; böylece ‘vitrinsiz müze’ olarak günümüzdeki işlevlerini kazanma süreçleri de başlamıştır. Bu süreçte koleksiyonun en büyük parçası

olan Derinkuyu Yer Altı Şehri 1963 yılında tesadüfen bulunmuş; 1964 yılında Kaymaklı Yer Altı Şehri, 1967 yılında Derinkuyu Yer Altı Şehri ve 1972 yılında Özkonak Yer Altı Şehri ziyarete açılmıştır. Bu keşifler ve turizme açılma süreci, yapıları pasif, korunması gereken miras alanı olmaktan çıkarıp, aktif olarak deneyimlenen birer müze statüsüne taşımıştır.

Deneyimsel müze statüsü, geleneksel müzecilik anlayışının tam karşısında konumlanır. Geleneksel müze, kültürel değer taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü türlü biçimlerde korumak, incelemek, değerlendirmek üzerine kurulu bir kurumdur (27). Bu klasik model, nesneyi (objeyi) orijinal bağlamından koparıp bir 'vitrin' içine yerleştirmeyi esas alırken, incelenen yer altı şehirleri, bu modelin antitezidir. Sergilenen eser, vitrindeki bir obje değil, mekânın bizzat kendisidir. Ziyaretçi Kaymaklı'daki andezit taşını veya Özkonak'taki kapı kontrol odasını bir depodan getirilmiş nesneler olarak değil, ait oldukları mimari ve işlevsel bağlam içinde deneyimlemektedir.

Yer altı şehirlerinin 'in-situ' (yerinde) deneyim modeli, bu yapıların müze olarak en önemli katkısını, yani eğitsel işlevini belirginleştirir. Geleneksel müzecilik, koruma ve sergileme işlevlerine odaklanırken, çağdaş müzecilik anlayışı müzenin pedagojik, sosyolojik ve psikolojik açıdan çok yönlü bir öğrenme ve eğlence merkezi olması gerektiğini vurgular (28). Yer altı şehirleri,

bu çağdaş eğitim modelini, vitrinde sergilemenin sunamayacağı bir yöntemle gerçekleştirir: in-situ atmosferik deneyimleme. Geleneksel bir müzede ziyaretçi, bir sürgü taşını cam bir vitrin arkasından görürken; burada o taşın arkasında kapana kısılma hissini bizzat yaşar. Ziyaretçi, tarihî bir nesneye bakan pasif bir gözlemci değil, tarihî mekânın fiziksel koşullarını (daralma, eğilme, karanlık) bedeniyle algılayan bir katılımcı konumundadır.

Kaymaklı Yer Altı Şehri

SONUÇ

Modern müzecilik anlayışı, 21. yüzyılda objelerin pasif olarak izlendiği statik mekânlardan, ziyaretçinin aktif katılımına dayalı dinamik deneyim alanlarına doğru evrilmektedir. Ancak Nevşehir yer altı şehirlerinin mevcut sunum ve sergileme biçimleri değerlendirildiğinde; bu yapıların henüz çağdaş müzeciliğin tanımladığı 'katılımcı ve etkileşimli' vizyonu yakalayamadığı ve tanımlanan modern müze anlayışının dışında kaldığı görülmektedir.

Nevşehir'in yer altı şehirleri, özünde binlerce yıl öncesinden bugüne uzanan bir 'yaşayan müze' potansiyeli taşısa da günümüzdeki ziyaretçi deneyimi bu potansiyeli tam olarak yansıtamamaktadır.

Günümüzde ziyaretçiler, bu mekânları çoğunlukla fiziksel birer geçiş güzergâhı olarak deneyimlemekte; mekânın tarihsel ve işlevsel bağlamıyla derinlemesine bir etkileşime girememektedir. Bu makalede önerilen 'vitriansız müze' kavramı, tam da bu eksikliği gidermeyi hedefleyen bir modeldir. Bu yaklaşım, yer altı şehirlerini sadece 'korunan arkeolojik kalıntılar' olmaktan çıkarıp; ziyaretçinin Derinkuyu'nun dar koridorlarında 'sığınma psikolojisini',

Kaymaklı'daki üretim alanlarında 'emek sürecini' veya Özkonak'taki savunma deliklerinde 'tehdit algısını' bizzat hissettiği aktif bir deneyim alanına dönüştürmeyi amaçlar. 'Vitriansız Müze' deneyimi, eşsiz bir deneyim sunar ancak, sergilenen 'koleksiyonun' bizzat mekânın kendisi olması, bu miras alanlarını koruma zorluklarına karşı son derece savunmasız bırakmaktadır. Bu nedenle yer altı şehirlerinin geleceği, akıllı koruma stratejilerine ve sürdürülebilir ziyaretçi yönetime bağlıdır. Dijital teknolojilerle desteklenen sanal geziler hem bu mirası korumak hem de daha geniş kitlelere ulaştırmak için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Sonuç olarak, Nevşehir'in yer altı şehirleri yalnızca birer barınak değil; ibadet, üretim, eğitim ve savunma işlevlerini aynı yer altı düzleminde birleştiren çok katmanlı mühendislik ürünleridir. Önerdiğimiz 'Vitriansız Müze' kavramı, bu yapıları hem kültürel miras hem de çağdaş müzecilik anlayışı açısından eşsiz birer örnek haline getirmektedir. Onları korumak, sadece geçmişin somut bir kanıtını değil, aynı zamanda geleceğin müzecilik vizyonunu da korumaktır.

DİPNOTLAR

- 1- Dinçer vd., 2024, 95-96.
- 2-Okan, 2015, 187.
- 3-Bixio vd., 2011, 19-20.
- 4-Kocalar, 2018, 36.
- 5-Ksenophon, 2015, 122.
- 6-Kocalar, 2018, 33.
- 7-Bixio vd., 2011, 21.
- 8-Üstüner, 2024, 86-90.
- 9-Okuyucu, 2007, 49.
- 10- Üstüner, 2024, 90.
- 11-Okuyucu, 2007, 50.
- 12-Üstüner, 2024, 90.
- 13-Okuyucu, 2007, 51.
- 14-Bixio vd., 2011, 21-22.
- 15-Okuyucu, 2007, 65.
- 16-Gültekin, 2022, 629.
- 17-Bixio vd., 2012, 20.
- 18-Okuyucu, 2007, 67.
- 19-Okuyucu, 2007, 68, 84.
- 20-Kıyak ve Özcan, 2022, 8.
- 21-Okuyucu, 2007, 69.
- 22-Kapadokya Jeopark, t.y.
- 23-Kapadokya Jeopark, t.y.
- 24-Okuyucu, 2007, 70.
- 25-Okuyucu, 2007, 71.
- 26-Okuyucu, 2007, 71.
- 27-Okan, 2015, 187.
- 28-Okan, 2015, 187-188.

Seçilmiş Kaynakça

Bixio, R., Calio, V. & De Pascale, A. (2012). Kapadokya, Bir Yer Altı Yerleşim Bölgesi. A. Öger (Ed.), 1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri içinde (Cilt 7, ss. 19-33). Ankara: Nevşehir Üniversitesi Yayınları.

Bixio, R., Castellani, V., & Puglisi, M. (2011). Underground architecture in Cappadocia. Napoli: Speleological Studies.

Dinçer, İ., Akın, M., Orhan, A., Becerir, E., & Canbolat, M. Y. (2024). Kültürel ve Tarihi Miras Alanlarındaki Kaya Oyma Yapılarda Mühendislik Jeolojisi Çalışmaları; Kayaşehir Yüzey Yerleşkesi (Nevşehir) Örneği. Jeoloji Mühendisliği Dergisi, 48(2), 95-122. DOI: 10.24232/jmd.1573165.

Gültekin, N. (2022). Kapadokya'da Yer Altı Şehirleri ve Turizm: Sorunlar ve Öneriler. Milli Folklor, 133, 617-632.

Güngördü, F. V. (2023). Doğal Mirasın Kültürel Miras ile Buluşması: Volkanizma ve Tarihöncesi Yerleşim Stratejileri İlişkisi Açısından Volkanik Kapadokya. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, İhtisaslaşma Özel Sayısı, 1-17.

Kapadokya Jeopark. (t.y.). Özkona Yer Altı Şehri. Erişim tarihi: 9 Kasım 2025, https://kapadokyajeopark.com.tr/tr/Geopark/ozkonak-yer-alti-sehri_90

Kıyak, L. & Özcan, U. (2022). Güvenli Yer Altı Mekanlarından Fütüristik Yer altı Mekanlarına. Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Yenilikçi

Yaklaşımlar (Cilt 1, Bölüm 11, ss. 1-17). Serüven Yayınevi.

Kocalar, A. C. (2018). Arkeolojik Yer Altı Yerleşmeleri ve Koruma Sorunları: Nevşehir Yer Altı Şehirleri (Derinkuyu, Kaymaklı). Journal of Awareness, 3(3), 25-46.

Ksenophon. (2015). Anabasis (Onbinlerin Dönüşü). (A. Çokona, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (2015).

Mutlu, S. A. (2020). Özkona Yer Altı Şehri, İçinde, Kozak, N. (Editör), Online Türkiye Turizm Ansiklopedisi. Erişim tarihi: 9 Kasım 2025, <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/ozkonak-yer-alti-sehri>

Okan, B. (2015). Günümüzde Müzecilik Anlayışı. Sanat ve Tasarım Dergisi, 5(2), 187-198. <https://doi.org/10.20488/austd.24699>

Okuyucu, D. (2007). Derinkuyu Yer Altı Şehri [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Üstüner, M. (2024). Review of the Value-Oriented Area Definition of the Heritage Management Plan: Derinkuyu Underground City. Journal of Urban Research and Development, 4(1), 85-112.

Aksi belirtilmedikçe tüm görseller Murat GÜLYAZ arşivine aittir.

Kahve Müzesi Dış Cephe

KAPADOKYA
KAHVE MÜZESİ

Öğr. Gör. Gülbin AYTEKİN İNCE

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Ürgüp Sebahat ve Erol Toksöz MYO

Giriş

Kahve asırlar boyunca pek çok toplum için önemli bir içecek sayılmıştır. Türklerin yeme içme kültürü içerisinde kahvenin özel bir yeri bulunmaktadır. Türkiye’de kahve, önemli sosyalleşme araçlarından biridir. Bayram gezmelerinde, misafir ağırlanırken, özel günlerde ve arkadaş ortamlarında ikram edilen kahvenin sohbet ile birlikte ayrı bir anlamı vardır. Türk kahvesi kültürü ve geleneği pişirilmesinden sunumuna kadar uzanan özenli bir süreciyle 2013 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi’ne alınmıştır. Dolayısıyla Türk kültürüne has özellikleri olan bu geleneğin gelecek kuşaklara aktarılması da son derece önem taşımaktadır.

Bu kültürel mirasın korunması ve yaşatılması yönündeki çabalar, son yıllarda hem dünyada hem de Türkiye’de gastronomi müzelerinin ön plana çıkmasıyla somut bir hâl almıştır. Gastronomi müzeleri aracılığıyla mutfak kültürü ve gastronomi mirası tanıtılmakta, korunmakta ve nesilden nesile aktarılmaktadır. Böylece gastronomi müzeleri, gastronomi turizminin en önemli unsurları arasında yer almakta ve kültürel sürdürülebilirliğe katkı

sağlamaktadır. Bu kapsamda gastronomi turizmine katılan ziyaretçiler, yalnızca yöresel yemekleri tatmakla kalmayıp, yemeklerin hazırlanışı, sunumu ve tarifleri hakkında da bilgi edinme ve bunları deneyimleme fırsatı bulmaktadır. Sayıları giderek artan bu müzeler, turistlere beklediklerinden çok daha kapsamlı bir deneyim sunmaktadır. Bu müzeler arasında hem yerli hem de yabancı ziyaretçilerin ilgisini çeken kahve müzeleri, dünyanın çeşitli ülkelerinde kültürel mirasın canlı temsilcileri olarak öne çıkmaktadır. Dünya çapında yirmi dokuz kahve müzesi bulunurken, Türkiye’de, Karabük ilinin Safranbolu ilçesi, Malatya, İstanbul, Ankara ve Nevşehir’de olmak üzere toplam beş kahve müzesi bulunmaktadır.

Nevşehir’de bulunan Kapadokya Kahve Müzesi bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında ilk olarak kahvenin tarihçesi ile ilgili kısa bir bilgi verilmekte, devamında da dünyadaki ve Türkiye’deki kahve müzelerinden bahsedilmektedir. Son olarak Kapadokya Kahve Müzesi bölümleri, sergilenen ürünler ve kullanım amaçları açısından detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

*“Gönül ne kahve ister
ne kahvehane;
gönül muhabbet ister,
kahve bahane.”*

Kahvenin Tarihçesi ve Kahve Müzeleri

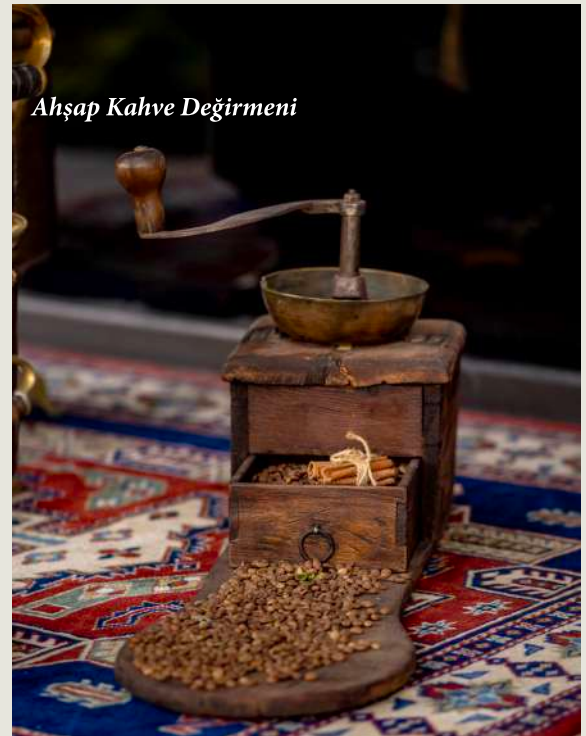
Kahvenin anavatanının Yemen olduğu yaygın bir kanı olsa da Yemen'e Etiyopya'dan getirildiği bilinen kahvenin kökeni Afrika olarak kabul edilmektedir. Kahvenin Arabistan'dan Avrupa ülkelerine yayılması ise Osmanlı coğrafyası üzerinden gerçekleşmiştir.

Kahvenin keşfiyle ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bir rivayete göre kahve Hz. Süleyman'ın Cebraîl'in emriyle kasaba halkını iyileştirmek amacıyla bir içecek yapmasıyla bulunur, ancak hastalar iyileştikten sonra kahve 16. yüzyıla kadar unutulur. Bir diğer rivayet ise şu şekildedir; Etiyopyalı Kaldi adındaki keçi çobanının sürüsü gece gündüz hareketli bir şekilde sıçrayıp oynamaktadır. Çoban bu durumu yerel bir tekke'deki dervişlerden bazılarına anlatır. Bunun üzerine dervişler olayı anlamak için sürüyü takip ederler. Keçilerin yabani bir çalı üzerinde yetişen minik kırmızı yemişleri yediklerini görürler. Meyvenin tadına bakan dervişlerin de kendilerini daha enerjik hissetmelerinin ardından bu meyveden içecek yapmalarıyla kahve keşfedilir. Başka bir rivayete göre ise Şazeli dergâhından Ebu'l Hasan Şazeli lakaplı bir dervişin dağlarda kahve bitkisini bulmasıyla keşfedilen kahve, 700'lü yıllardan itibaren dünyanın çeşitli ülkelerine yayılmaya başlar.

Kahvenin Osmanlı'ya gelmesi ise bu içeceği Yemen'de deneyip çok seven Yemen Valisi Özdemir Paşa sayesinde gerçekleşir. İlk olarak tarikatların ilgisini çekerek tekkelerde içilmeye başlanan kahve, sarayın da gözde içecekleri arasına girmeyi başarır. Böylece kahve hem saray hem saray mensupları hem de toplumun her tabakasında ilgi görerek sosyal, kültürel ve dinî yaşamı etkileyen bir içecek hâline gelir. Zaman içerisinde kahve, dönem dönem yasaklansa da önemini asla yitirmez. Bilakis, Osmanlı'da sohbet ve eğlence merkezi olarak kahvehaneler açılır ve bu mekânlar yaygın kullanılan buluşma mekânları hâline gelir. Böylesine özel bir içecek olan ve Osmanlı'da 14. yüzyıldan beri tüketilen Türk kahvesinin Avrupa'ya tanıtılması 17. yüzyılda gerçekleşir.

Pişirme tekniğinin farklı olmasıyla diğer kahvelerden ayrılan Türk kahvesi, günümüzde gastronomi turizmi içerisinde önemli bir çekicilik unsuru olmuştur. Böylece kahve hem yerli hem

de yabancı turistlerin ilgi odağı hâline gelmiştir. Gastronomi turizmi son yıllarda sadece yeni lezzetler tatmak için seyahat etmenin ötesine geçerek çeşitlenmiştir. Bu çeşitlenmenin ürünlerinden biri de gastronomi müzeleridir. Gastronomi müzeleri, somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamak için önemli bir unsur olarak görülmeye başlamıştır. Türkiye'de kurulan ilk mutfak müzesi 2008 yılında Gaziantep'teki Emine Göğüş Mutfak Müzesi olmuş ve zamanla gastronomi müzelerinin sayısı artmıştır. Bu müzelerin bazıları mutfak kültürünü bir bütün olarak sergilemekteyken bazıları da çikolata, baklava, dondurma ya da kahve gibi tek bir ürün üzerinde yoğunlaşmıştır. Özellikle Türk kahvesi kültürü ve geleneğinin 2013 yılında UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi'ne alınmasıyla beraber kahve kültürü yabancı turistlerin ilgisini daha çok çekmeye başlamıştır. Bu bağlamda kahve müzeleri turistler için popüler mekânlar hâline gelmiştir. Kahve müzeleri, kahvenin tarihini, geçmişten bugüne kadar olan kahve serüvenini, üretim aşamalarını, kahve çeşitlerini, tarihsel süreç içinde kullanılan kahve makinelerini, kahve pişirme şekilleri ve kahve sunumları ile kahve kültürüne dair alışkanlıkları, gelenekleri tanıtan müzelerdir.

Ahşap Kahve Değirmeni

Dünya üzerinde 2024 yılı itibarı ile yer alan 29 kahve müzesinden sekizi İtalya'da bulunmaktadır. İtalya'yı üç müze ile İsviçre, Türkiye ve Güney Kore izlemektedir. Güney Kore'deki kahve müzelerinden ikisi kahve bardağı müzesi olarak hizmet vermektedir. Hindistan, Brezilya ve Meksika'da ise ikişer kahve müzesi bulunmaktadır. Tayvan, Almanya, Vietnam, Birleşik Arap Emirlikleri, Porto Riko, Avusturya, Japonya ve Rusya da kahve müzesi bulunan diğer ülkelerdir. Bunların dışında Malezya'da çikolata ve kahve müzesi, İngiltere'de ise çay ve kahve müzesi bir arada yer almaktadır. Örneğin, Londra'da bulunan Bramah Tea and Coffe Museum çay ve kahve bölümleri olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Bu müzeler içerisinde Brezilya'da bulunan Brazil's Coffee Palace ise 1914 yılında Resmî Kahve Borsası Sarayı olarak kullanılan bir binada kurulmasıyla dikkat çekmektedir. Kahve müzeleri mimari yapıları ve konumları ile birbirinden farklılık gösterse de müzelerin hepsi kahveyi tanıtmaya ortak amacıyla birleşmiş bulunmaktadır. Nasıl ki Dubai müzesi Arap kahvesini dünyaya tanıtmayı amaçlıyorsa, Türkiye'de bulunan kahve müzeleri de pişirme tekniği ile özel olan Türk kahvesini dünyaya tanıtmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de Karabük, Malatya, İstanbul, Ankara ve Nevşehir'de olmak üzere beş kahve müzesi bulunmaktadır.

Karabük - Safranbolu Türk Kahve Müzesi: 2019 yılında kurulan müzenin amacı Türk kahvesini tanıtmak ve kahve geleneğini gelecek nesillere aktarmaktır. Müzede kahvenin üretim aşamaları, pişirme şekilleri ve kahve ile ilgili bütün aletler bulunmaktadır. Nohut, Zingarella, Burçak, Cilveli, Mırza gibi kahveler ziyaretçilere sunulmaktadır.

Malatya - 44 Yıl Hatır Kahve Konağı: Adını Malatya'nın plakasından alan müze, 2020 yılında Türk kahvesini gelecek kuşaklara aktarmak ve turistlere tanıtmak amacıyla kurulmuştur. Müzede, ülkemizde ve farklı ülkelerde kahve yapımında ve sunumunda kullanılan dibek, fincan ve cezve çeşitleri, fincan tabakları, el değirmeni, kavurma tavaları, terazi, tahta kaşık, su küpü, lokum kapları gibi kahve kültürünün tarihî sürecini anlatan 510 obje sergilenmektedir. Ayrıca belediyenin Ar-Ge Müdürlüğü'nün çalışmaları sonucunda geliştirilerek hazırlanan kayısı çekirdeği kahvesi ziyaretçilere sunulmaktadır. Misafirlerin beğenisini kazanan bu kahve türü acı ve acı olmayan kayısı çeşidinden olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Acı kayısı

çekirdeğinden yapılan kahve sütlü ya da sütsüz olarak ikram edilmektedir.

Beta Yeni Han 1554 Kahve Müzesi: İstanbul'un Tahtakale bölgesinde, tarihî Beta Yeni Han içerisinde bulunmaktadır. Tarihî bir han olmasının yanı sıra 1154 yılında açılan ilk kahvehane olma özelliğini de taşımaktadır. Burada bulunan taş örme fırının 1554 yılında kahvenin ilk kavrulduğu bilinen ilk fırın olduğu bilinmektedir. Uzun süren restorasyon çalışmaları sonucunda 2024 yılında Beta Yeni Han 1554 Kahve Müzesi olarak ziyarete açılmıştır. Türk kahvesi kültürünü korumayı ve tanıtmayı amaçlayan müzede yerli ve yabancı ziyaretçilere 16. yüzyıl kahve kültürünü deneyimleme imkânı sunulmaktadır.

Ankara Kahve Müzesi: 2025 yılında açılmıştır. Türk kahvesinin yalnızca bir içecek olmadığını ziyaretçilerine göstermek isteyen müzenin amacı, kahve kültürünü tarihsel hikâyelerle ziyaretçilere aktarmaktır. Müze girişi hediyelik eşya bölümü, fuaye alanı ve farklı dönemlere ait fincanlar, kavurma tavaları ve el değirmenlerinin sergilendiği bir sergi salonundan oluşmaktadır. Ayrıca müzede ziyaretçilerin kahve ile ilgili plakaları dinleyebileceği 'nağmelerin telvesi' ve kahve içebilecekleri 'özü müze' odaları ile 'tahmizhane odaları' da yer almaktadır. Ziyaretçiler tahmizhanede önlüklerini giyerek geleneksel yöntemlerle kahve kavurma, öğütme ve hazırlama süreçlerine uygulamalı olarak katılabilmektedirler.

Ahşap ve Pirinç Gül Değirmeni

Nevşehir - Kapadokya Kahve Müzesi

Kahve Müzesi Dış Cephe

Sergi Alanı

Müzenin sergi alanında, 1600’lü yıllardan itibaren, kahvenin üretim ve tüketimine dair araç gereçler ile sunumunda kullanılan aletler sergilenmektedir. Müzeye girişte ziyaretçileri karşılayan müze rehberi, müzenin sergi alanındaki cam vitrinlerden oluşan kısım gezilirken misafirlere anlatımlarıyla eşlik etmektedir. Müze rehberi öncelikle kahvenin tarihçesi hakkında bilgi vermekte, daha sonra vitrinlerde bulunan kavurma tavaları, dibekler, el değirmenleri, antika cezveler özellikle Arap cezveleri ile seyyar cezveler, ibrikler, ispirto ocakları, teraziler, güğümler, tahta kaşıklar, kahve saklama kutuları, şeker ve fincan kutuları, fincan takımları ile fincan zarflarının tek tek kullanım amaçları ve kullanım yerleri ile ilgili açıklamalar yapmaktadır. Müze rehberinin anlatmakta olduğu ilginç bilgilerden bir kısmını şu şekilde aktarmak mümkündür.

“9.yüzyılda Etiyopya’da keşfedilen kahve Osmanlı topraklarına, Yavuz Sultan Selim döneminde getirilir. Dönemin Yemen Valisi Özdemir Paşa, Yemen’de içtiği kahveyi çok severek İstanbul’a getirmiştir. Böylece kahve saray mutfağına girerek büyük ilgi görmüş zamanla saygın bir içecek hâline gelmiştir. İlk başlarda kulpsuz ve ibriklerden doldurulduğu için büyük olan kahve fincanları, fincan zarfları ile ikram edilmekteyken 17. yüzyılda Osmanlı topraklarına getirilen kulplu fincanlar ile sunulmaya başlanmıştır”.

Hikâyesini öğrendikten sonra tüm bu malzemeler ziyaretçilerin gözünde yeni bir anlam kazanırken, sergi alanındaki ahşap kahve ve fincan kutuları ile

Kapadokya Kahve Müzesi, 2022 yılının Kasım ayında, Nevşehir’in Ürgüp ilçesine bağlı Mustafapaşa köyünde kurulmuştur. Ajwa Cappadocia Hotel bünyesinde yer alan Kapadokya Kahve Müzesi, sergi alanı ve kahvehane olmak üzere iki ana kısımdan oluşmaktadır. Türk kahvesinin yapımında ve sunumunda 16. yüzyıldan günümüze kadar kullanılan malzemeler sergi alanındaki cam vitrinlerde sergilenmekteyken, kahvehane kısmındaki kafede çeşitli Türk kahvesi türleri ziyaretçiler tarafından sipariş edilip içilebilmektedir. Seçilen kahvenin yanında servis edilen tatlı çeşitleri otelin mutfağı tarafından hazırlanmaktadır.

Semaver ve Çay Fincanları

ustalıkla işlenmiş telkâri fincan zarfları oldukça ilgi çekmektedir. Padişah II. Abdülhamit’in üzerinde tuğrasının bulunduğu kahve fincanı, II. Mahmut dönemine ait içine çeşitli aromaların koyulduğu hazneli fincanlar ve közde kahvenin ağır ateşte pişirildiği kahve mangalı da ilgi çeken eserler arasında bulunmaktadır.

Bunların dışında saraya ait fincanların sergilendiği kısımda, Kalem Suresi’nin 12.ayetin yazılı olduğu bir fincan da dikkat çekmektedir. Muhtemelen nazara karşı iyi geleceği düşünülerek bu ayet fincanının üzerine yazılmıştır.

Ayrıca çeşitli ülkelerden farklı tarzlarda antika ve bazıları el boyaması olan fincanların sergilendiği bir bölüm de bulunmaktadır. Bu bölümde Prusya, İsviçre, Almanya ve Fransa gibi ülkelere getirilen özel porselen fincanlar sergilenmektedir. Örneğin, adını Fransa'nın Limoges şehrinden alan Limoges porseleni dünyanın en değerli porselenlerinden bir olarak kabul edilmektedir. İnce yapısı ve pürüzsüz beyazlığı ile Limoges ve Alman Bavaria porselenlerinden fincanlar raflardaki yerini almış bulunmaktadır.

Sergi alanındaki Alman duvar tipi değirmenler ile Hollanda ve Fransa'dan getirilen kahve değirmenleri arasında Peugeot marka kahve değirmeni dikkat çekmektedir. Sergi alanının sonunda ziyaretçilerin kullanabileceği biri el ile çevrilen diğeri ise elektrikli iki tane kahve değirmeni bulunmaktadır. Ziyaretçiler bu kısımda taze kahve kokusu eşliğinde kahve öğütme deneyimini yaşayabilmektedirler.

Müze geçmiş dönemlere ait kahve gelenekleri hakkında da bilgi verilmekte ve böylece kahve kültürü ile ilgili âdetlerin gelecek nesillere aktarılması sağlanmaktadır. Örneğin âdetlerimize göre çok eski zamanlarda da, günümüzde olduğu gibi, kahve su ile birlikte ikram edilirmiş. Bunun nedeni, misafire doğrudan "Aç mısınız, tok musunuz?" diye sormak yerine, onun içme sırasına göre anlam çıkarmakmış. Eğer gelen misafir önce suyu içerse aç olduğu, önce kahveyi içerse tok olduğu anlaşılmış. Bu örnek, yalnızca bir ikram geleneği olmanın ötesinde, Türk misafirperverliğinde incelikli iletişimin ve karşılıklı

Kahve Değirmeni 19. yy -Fransa

nezaketin yansımasıdır. Dolayısıyla, müze rehberinin kahve kültürüne dair aktardığı bilgiler, hem misafire gösterilen ihtimamın hem de misafirin kendini zarafetle ifade etme biçiminin somut bir örneğini teşkil etmektedir.

Ahşap Gövdeli Metal Mekanizmalı Kahve Değirmenleri-Fransa ve Almanya 18. yy Sonları

Kahvehane/Kafe

Müzenin kahvehane kısmında tatlı ve kahve çeşitleri ziyaretçilere sunulmaktadır. Otelin pasta şefleri tarafından hazırlanan tatlı çeşitleri, medovik pastası, San Sebastian, cheesecake ve brownie gibi kahveye eşlik edecek tatlılardır. Klasik Türk kahvesi ve dibekte öğütüldüğü için bu ismi alan dibek kahvesi sunulan başlıca kahve çeşitleridir. Bunlara ek olarak sunulan diğer kahve çeşitleri ise; nohut kahvesi, Tatar kahvesi, menengiç kahvesi, Mihrimah Sultan kahvesi, yandırma kahvesi, damla sakızlı ve kakuleli Türk kahvesi, portakallı, safranlı, çikolatalı, Antep fıstıklı, narlı ve çilekli dibek kahvesi, hilve kahvesi, tarzı hususi ve cilveli kahvedir. Bu kahve türlerinden bazılarının içerikleri ve sunum şekilleri şu şekildedir:

Hilve Kahvesi: Kahvenin içine süt, bal ve dövülmüş ceviz koyularak pişirilmektedir. Batman Hasankeyf yöresine aittir.

Yandırma Kahvesi: Orta kavrulmuş şekerli kahvenin gerçek Maraş dondurması ile sunulmasıdır. Kahve dondurma katılarak içilmektedir.

Mihrimah Sultan Kahvesi: Sütlü Türk kahvesinin diğer adıdır. Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan'ın kahveyi acı bularak sütle denemek istemesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Tarzı Hususi: Bu kahve ince belli bardaklarda sunulmaktadır. Ege'de süvari kahvesi Akdeniz'de ise Tarsüsi olarak bilinmektedir. Ege'de efeler nargilenin yanında mutlaka süvari kahvesi içermiş.

Cilveli Kahve: Manisa yöresine ait bir kahve türüdür. Osmanlı Dönemi'nde Manisa Sarayı'nda şehzadelere sunulan bu kahve çeşidi daha sonra cilveli kahve olarak adlandırılmıştır. Evlere gelen görücülere genç kızların kendini beğendirmek için cilve yapmasından ve kahvenin özel sunumundan dolayı bu adlandırma yapılmıştır. Bol köpüklü Türk kahvesinin üzerine dibe çökmesin diye çifte kavrulmuş ve öğütülmüş badem ile iki çeşit baharattan oluşan bir karışım ilave edilmektedir. Kahvenin üzerindeki bu bademler kaşıkla yendikten sonra kahve içilmektedir. Rivayete göre kahvenin üzerindeki badem tatlı ise istenen kızın bu işte gönlü var demektir.

Kafeterya ve Sunum Detayı

Kafe kısmında sunulan kahve çeşitleri Osmanlı Dönemi'nin geleneklerine uygun biçimde hazırlanmaktadır. Bu uygulama, kahve kültürünün hem yaşatılmasını hem de gelecek kuşaklara aktarılmasını amaçlamaktadır. Bu amacın bir uzantısı olarak ziyaretçiler, müze içinde kendi elleriyle çektikleri taze kahvenin kokusu eşliğinde, bu tarihsel geleneği bizzat yaşayabilmektedir.

Gerek dünyada gerek Türkiye'de son yıllarda ilgi görmeye başlayan gastronomi müzeleri, bulunduğu bölgelerin tanıtımına ve turizmine katkı sağlamaktadır. Mustafapaşa'da bulunan kahve müzesi hem otel misafirlerinin hem de yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Ayrıca müze yönetiminin öğrenci dostu uygulamaları sayesinde müze bölgedeki üniversite öğrencileri tarafından da tercih edilmektedir.

Seçilmiş Kaynakça

Bozagcı, E. C. & Çevik, A. (2021). Destinasyon Çekim Gücü Olarak Gastronomi Müzeleri: Safranbolu Türk Kahve Müzesi Örneği. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 6 (2), 320-330.

Girginol, C. R. (2018). Kahve/Toprakten fince (7. bs.). A7 Kitap.

Karhan, J. (2021). Toplumsal ve Kültürel Bir İçecek: "Türk Kahvesi". Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, (52), 149-165.

Toros, T. (1998). Kahvenin Öyküsü. İletişim Yayınları.

Tüysüz, B. (2023). Kültürel Miras Bağlamında Nevşehir'in "Hafıza Mekânları": Özel Müzeler. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 13 (İhtisaslaşma), 265-285.

Yönet Eren, F., & Ceyhan Sezgin, A. (2018). Kültürel Miras Açısından Türk Kahvesi. Turkish Studies Dergisi, 13, (10), 697-712

İnternet Kaynakları

- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecekkyer/beta-yeni-han-1554-kahve-muze>
- <https://turkiyeturizmansiklopedisi.com/beta-yeni-han-1554-kahve-muzesi>
- <https://coffeemuseum.com.tr/>
- <https://ankaraulusgazetesi.com.tr/ozel-haberler/baskentte-ilk-ve-tek-ankara-kalesinde-kahve-muzesi-acildi-3566h>

Metinde kullanılan tüm görseller Kapadokya Kahve Müzesi arşivine aittir.

Kahve Müzesi Ana Giriş Bölümü

2.Bölüm:

Kayseri Müzeleri

Anadolu'nun kadim şehirlerinden Kayseri, yalnızca tarihi yapılarıyla değil, geçmişi belgeleyen müzeleriyle de kültürel sürekliliğin merkezlerinden biridir. Bu bölümde kuruluşu 1929 yıllarına dayanan Kayseri Arkeoloji Müzesi'nin tarihsel gelişimi ve Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından kurulan, kentin sosyal tarihine, gündelik yaşam pratiklerine ve zanaatkârlık geleneklerine ışık tutan müzeler ele alınmıştır.

KALE'NİN KALBİNDE MODERN BİR MÜZE: KAYSERİ ARKEOLOJİ MÜZESİ

Gökhan YILDIZ

Kayseri Arkeoloji Müzesi Müdürü

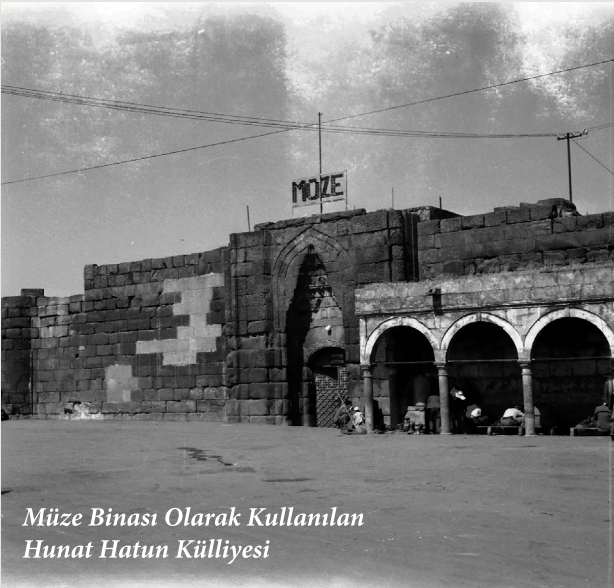
Kayseri Arkeoloji Müzesi, geçmişin izlerini çağdaş müzecilik anlayışıyla harmanlayarak, ziyaretçilerini Anadolu'nun 6000 yıllık yolculuğuna davet ediyor.

Tarih öncesinden günümüze kadar pek çok önemli gelişmeye tanıklık eden Kayseri, yapılan arkeolojik kazılarla 6000 yıllık bir geçmişe sahip olduğunu kanıtlamıştır. Şehrin köklü tarihini gün yüzüne çıkaran bu zenginlik, müzecilik serüveninin de erken dönemlerde başlamasına zemin hazırlamıştır.

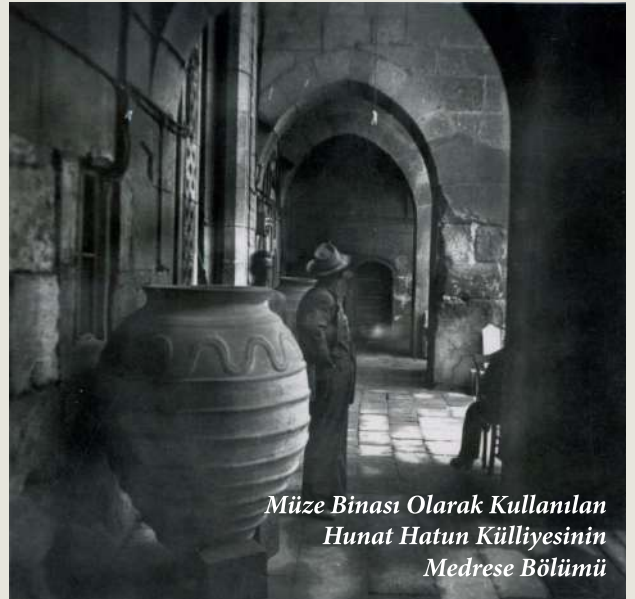
Kayseri'de müzeciliğin temelleri 1929 yılında atılmıştır. O dönemde müze memuru olarak göreve başlayan ve ilerleyen yıllarda Müze Müdürlüğü'nü de üstlenecek olan Nuh Mehmet Turancı, bu sürecin öncülerindendir.

Müze için uygun bir mekân arayışı sonucunda, restorasyonu yapılan Hunat Hatun Külliyesi'nin Medrese bölümü müze binası olarak seçilmiştir.

1 Mart 1930 tarihinde İl Daimî Encümeni kararıyla Medrese, resmen müze olarak kullanılmaya başlamıştır. İlk yıllarda 'Depo Müze' olarak hizmet veren kurum, 1937 yılına kadar eserlerin düzenlenmesi ve bilimsel tasnif çalışmalarını sürdürmüştür. Nihayet 1938 yılında, koleksiyonlar halka açılmış ve Kayseri'nin tarihsel mirası ilk kez ziyaretçileriyle buluşmuştur.

*Müze Binası Olarak Kullanılan
Hunat Hatun Külliyesi*

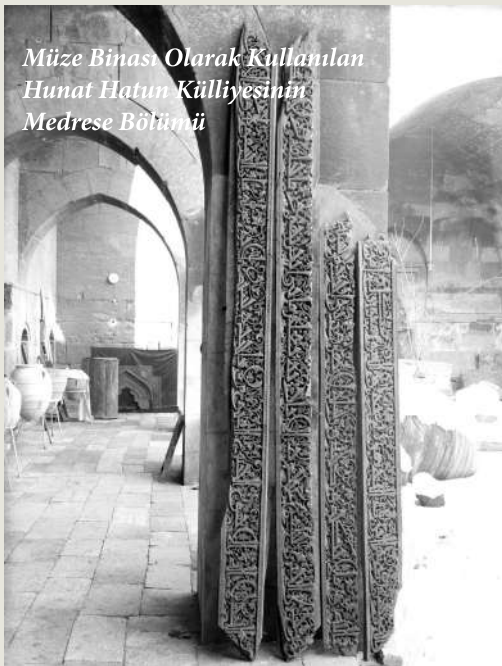

*Müze Binası Olarak Kullanılan
Hunat Hatun Külliyesinin
Medrese Bölümü*

Eski Kayseri Arkeoloji Müzesi

1948 yılında Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün öncülüğünde Kültepe (Kaniş)-Karum kazılarının başlamasıyla Kayseri'nin müzecilik tarihinde yeni bir dönemin kapıları aralanmıştır. Şehrin 22 kilometre kuzeydoğusunda yer alan bu höyük, Anadolu'nun en büyüklerinden biridir ve MÖ 1950-1750 yılları arasına tarihlenen Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nın en önemli ticaret merkezlerinden biri olarak kabul edilir. Burada yapılan kazılarda gün yüzüne çıkarılan buluntular, çevreden yapılan satın almalar ve bağışlarla birlikte, eserlerin sayısı hızla artınca, mevcut müze binası yetersiz kalmaya başlamıştır. Bunun üzerine 1965 yılında Melikgazi ilçesi Gültepe Mahallesi Kışla Caddesi'nde yeni bir müze binasının temeli atılmıştır. Modern bir anlayışla inşa edilen bu bina, 26 Haziran 1969 tarihinde ziyarete açılmış ve uzun yıllar boyunca Kayseri'nin kültürel belleğini taşıyan bir merkez hâline gelmiştir.

*Müze Binası Olarak Kullanılan
Hunat Hatun Külliyesinin
Medrese Bölümü*

Yaklaşık 50 yıl boyunca kullanılan müze binası, zamanla çağdaş müzecilik anlayışının gereklerini karşılayamaz hâle gelmiştir. Bu durum üzerine, 2008 yılında Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından 'Kayseri İç Kalesi'nin Korunarak Kültür ve Sanat Ortamına Dönüştürülmesi' amacıyla iki kademeli bir Ulusal Mimarlık Yarışması düzenlenmiştir. Yarışmayı, mimarlar Emel Birer, Kadir Uyanık ve Doğan Zafer Ertürk'ün projesi kazanmıştır.

Projeye hayat vermek için Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Kayseri Büyükşehir Belediyesi arasında 30 Nisan 2012 tarihinde bir protokol imzalanmıştır. Böylece Kayseri Arkeoloji Müzesi, geçmişin izlerini modern bir mekânda yaşatmak üzere yeni bir döneme adım atmıştır.

Kayseri'nin kalbinde yer alan İç Kale, 2013 yılında başlatılan kapsamlı bir restorasyon ve müze projesiyle yeniden hayat bulmuştur. Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen bu proje, sadece müze binasının inşasını değil, uzun yıllardır onarılmayan Kayseri İç Kalesi surlarının restorasyonunu da kapsamıştır. Bu nedenle çalışmalar uzun soluklu olmuş ve proje Eylül 2019'da tamamlanmıştır.

Bu proje sonunda 2.177 m² kapalı ve 750 m² açık sergi alanı olmak üzere toplam 2.927 m²'lik bir alana yerleşen müze binası inşa edilmiştir. Mayıs 2019'da başlayan taşınma ve yeni sergi düzenleme çalışmaları, aylar süren titiz bir hazırlığın ardından tamamlanmış ve Kayseri Arkeoloji Müzesi, 19 Ekim 2019'da, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katıldığı toplu açılış töreniyle yenilenen yüzüyle ziyaretçilerini yeniden ağırlamaya başlamıştır.

*Müze Binası
Olarak Kullanılan
Hunat Hatun Külliyesinin
Medrese Bölümü*

Kayseri Arkeoloji Müzesi ve İç Kale

Kayseri Arkeoloji Müzesi Antik Eserler Salonu

İç Kale'nin üst kısmı, bugün Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından bir kültür ve sanat merkezi olarak kullanılmaktadır. Kalenin bodrum ve asma katları ise müzeye ayrılmış durumdadır. Bu modern müze kompleksinde;

- İhtisas kütüphanesi,
- Konferans salonu,
- Çocuk eğitim alanı,
- Laboratuvar,
- Geçici sergi salonu,
- Müze mağazası ve depoların yanı sıra
- 12 sergi salonu ile geniş bir açık teşhir alanı bulunmaktadır.

Ziyaretçiler, müze katına zeminden merdivenlerle inerek, ortada yer alan açık teşhir alanına, yani 'Müze Sokak'a, ulaşırlar. Burada Roma ve Bizans Dönemi'ne ait mil taşları, sütunlar, lahitler, mezar stelleri, pithoslar (erzak depolama kapları) ve Geç Hitit Dönemi'ne ait taş eserler ziyaretçileri karşılar. Müzenin teşhir salonları, Kalkolitik Çağ'dan (MÖ 5500–3000) başlayarak Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'ne (1299–1923) kadar uzanan 6000 yıllık bir tarihsel serüveni kronolojik sırayla anlatır. Ziyaretçiler, sadece eserleri görmekle kalmaz; dijital uygulamalar, görseller ve bilgi panoları sayesinde dönemin atmosferini de deneyimleyebilir.

Müzenin en değerli bölümlerinden biri, Kültepe Kaniş/Neşa kazılarında ortaya çıkarılan ve UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü) Dünya Belleği Kütüğü'ne kayıtlı kil tabletlerin sergilendiği alandır. Bu belgeler, Anadolu uygarlıklarının MÖ 2. binyılda Yakın Doğu ve Mezopotamya ile kurduğu ticari ve kültürel ilişkilerin canlı tanıklarıdır. Bunlar arasında ticari anlaşma metinlerinin yer aldığı tabletlerden dikkat çekici örneklerdir.

Ayrıca müzede;

- Eski Tunç Çağı heykelleri, idoller, pişmiş toprak ritüel kapları, madenî ve dokuma ürünler,
- Hitit İmparatorluk Dönemi'ne ait 'Arinna'nın Güneş Tanrıçası' betimli kolye taneleri,
- Geç Hitit krallıklarına ait hiyeroglif yazıtlar,
- Tabal Krallığı'nın merkezi Kululu'da bulunan anıtsal kral heykeli,
- Beştepeler ve Garipler mevkiinde keşfedilen ünik tümülüs buluntuları,
- Herakles'in 12 işini betimleyen, MS 150–170 yıllarına tarihlenen Herakles Lahdi,
- Selçuklu Dönemi'ne ait en eski vakfiye örneklerinden biri olan Karatay Hanı Vakfiyesi, Klasik dönemlerden Geç Osmanlı Dönemi'ne kadar farklı medeniyetlere ait ünik sikkeler ve Kayseri İç Kalesi'nden bulunan taş güller öne çıkan eserler arasında yer almaktadır.

Metinde kullanılan görseller Murat GÜLYAZ ve Kayseri Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü arşivne aittir.

KAYSERİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ TARAFINDAN YAPILMIŞ OLAN MÜZELER

Gürcan SENEM

Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kent Tarihi, Tanıtım ve Turizm Daire Başkanı

Türkiye’de kültürel miras bilincinin yaygınlaştırılmasına yönelik önemli adımlardan biri, 2000 yılında Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) öncülüğünde Tarihi Kentler Birliği’nin kurulmasıyla atılmıştır. Bu girişim, yerel yönetimlerin kültürel mirasın korunmasına yönelik yaklaşımlarında belirgin bir dönüşüm sürecini başlatmıştır. Birlik bünyesinde yürütülen deneyim paylaşımı ve farkındalık çalışmaları, tarihî ve kültürel dokuların korunmasına yönelik daha sistemli uygulamaların gelişmesine katkı sağlamıştır.

Bu süreçte restorasyon projeleri, müze çalışmaları ve kültürel yatırımlar, yerel yönetimlerin temel faaliyet alanları arasına girmiş; kentler yalnızca fiziksel dönüşümün değil, kültürel sürekliliğin de taşıyıcısı olan yaşayan miras alanlarına dönüşmüştür.

Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Tarihi Kentler Birliği’nin 52 kurucu üyesinden biri olarak, kültürel mirasın korunması ve müzecilik alanındaki çalışmalara erken dönemde ağırlık veren yerel yönetimler arasında yer almıştır. Bu kapsamda 2002 yılında Ahi Evran Zaviyesi restore edilerek müze işleviyle değerlendirilmiş; 2003 yılında Kent ve Mimar Sinan Müzesi hayata geçirilmiştir. 2011 yılında Kayseri Kalesi’nin kültür merkezi olarak yeniden işlevlendirilmesiyle

kentteki müzecilik çalışmaları yeni bir aşamaya taşınmış; kale içerisinde inşa edilen modern müze yapısına Arkeoloji Müzesi taşınmış, boşaltılan yapı için Paleontoloji Müzesi çalışmaları başlatılmıştır. Başlangıçta tek yapı ölçeğinde yürütülen restorasyon faaliyetleri, zamanla sokak ve mahalle ölçeğinde koruma uygulamalarına, ardından kültür rotalarıyla desteklenen kent ölçeğinde planlamalara evrilmiştir. Yaklaşık yirmi beş yıllık bu süreçte, müzeler kültür öncelikli kalkınma anlayışının temel bileşenleri hâline gelmiş; Kayseri Kültür Yolu ve Turizm Rotaları’nı besleyen önemli duraklar olarak konumlanmıştır.

Bu doğrultuda Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından hayata geçirilen müzeler kronolojik olarak aşağıda sıralanmaktadır:

- 2014 – Selçuklu Uygarlığı Müzesi
- 2016 – Millî Mücadele Müzesi
- 2022 – Ahi Evran Esnaf ve Sanatkarlar Müzesi
- 2023 – Veli Altinkaya Basın Müzesi
- 2025 – Koramaz Vadisi Müzesi

Bu müzeler, Kayseri’de yerel yönetim öncülüğünde geliştirilen müzecilik politikalarının somut çıktıları olarak değerlendirilmektedir. Aşağıda, bu müzeler yapı, içerik ve müzecilik yaklaşımları açısından ele alınacaktır.

SELÇUKLU UYGARLIĞI VE GEVHER NESİBE TIP TARİHİ MÜZESİ

Kayseri kent merkezinde yer alan Gevher Nesibe Medresesi ve Şifahanesi, Anadolu Selçuklu Devleti’nin bilim, tıp ve hayırseverlik anlayışını bir arada yansıtan özgün bir yapı topluluğudur. Çifte Medrese olarak da bilinen yapı, Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan’ın kızı Gevher Nesibe Hatun’un vasiyeti doğrultusunda, ağabeyi Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından 1204–

1206 yılları arasında inşa ettirilmiştir. Medrese, şifahane ve bunlara bitişik bimarhaneden oluşan bu bütüncül düzen, dünyada ilk kez tıp eğitimi ile uygulamalı sağlık hizmetlerinin aynı kompleks içerisinde planlandığı örneklerden biri olmasıyla Selçuklu Dönemi’nin sağlık ve eğitim vizyonunu yansıtmaktadır.

Yapı, uzun yıllar boyunca ziyaretçilere açık olarak kullanılmış ve sınırlı ölçekte sergileme işleviyle gezilebilen bir mekân niteliği taşımıştır. 2011 yılında, 14.09.2011 tarihli Vakıflar Meclisi kararı doğrultusunda, bakım ve onarım çalışmalarının gerçekleştirilmesi ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait eserlerin sergilenmesi koşuluyla on yıl süreyle Kayseri Büyükşehir Belediyesine tahsis edilmiştir. Bu sürecin

Gevher Nesibe Sultan ile Selçuklu Suvari Birliği Komutanı'na Ait Gölge Çalışması

ardından yürütülen restorasyon, teşhir ve tanzim çalışmalarının tamamlanmasıyla yapı, 21 Şubat 2014 tarihinde Selçuklu Uygarlığı Müzesi adıyla, Selçuklu Dönemi'ne odaklanan ilk müze olarak ziyarete açılmış; 2024 yılında alınan belediye meclisi kararıyla yapının adı resmî olarak Selçuklu Uygarlığı ve Gevher Nesibe Tıp Tarihi Müzesi şeklinde yeniden düzenlenmiştir.

Müze, çağdaş müzecilik anlayışı doğrultusunda dijital uygulamalar, etkileşimli sergileme yöntemleri ve erişilebilirlik odaklı düzenlemelerle Selçuklu kültürünü çok katmanlı bir anlatı içerisinde sunmaktadır. Zaman içerisinde gerçekleştirilen yenileme çalışmalarıyla sergi anlatısı güncellenmiş; Selçuklu Dönemi'ne ait arkeolojik buluntular, halı replikaları ve uluslararası koleksiyonlardan dijital içeriklerle kapsam genişletilmiştir. 2014 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne dâhil edilen Gevher Nesibe Medresesi, Kayseri Büyükşehir Belediyesinin kültürel mirası koruma ve çağdaş müzecilik anlayışıyla kamusal alana taşıma yaklaşımını yansıtan önemli bir örnek olarak değerlendirilmektedir.

MİLLÎ MÜCADELE MÜZESİ

Kayseri Lisesi, diğer adıyla Taş Mektep, bir asrı aşkın süredir eğitim faaliyetlerini sürdüren ve Türkiye'nin kültürel ve siyasal yaşamında etkili olmuş pek çok ismi yetiştirmiş köklü bir eğitim kurumudur. Üç ayrı bloktan oluşan okulun tarihî binası, 2014 yılında İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile Kayseri Büyükşehir Belediyesi arasında imzalanan protokol kapsamında belediyeye tahsis edilmiş; eğitim faaliyetlerinin devamlılığını sağlamak amacıyla yapının güneyinde yeni bir okul

binası inşa edilmiştir. Tarihî yapı, gerçekleştirilen restorasyon ve düzenleme çalışmalarının ardından 2 Mayıs 2016 tarihinde Millî Mücadele Müzesi olarak ziyarete açılmıştır.

Müzenin sergileme kurgusu, Millî Mücadele Dönemi ve Eğitim Tarihi olmak üzere iki ana tema etrafında yapılandırılmıştır. Millî Mücadele Bölümü'nde, 1919-1923 yılları arasında Anadolu'da yaşanan askerî ve siyasal gelişmeler; özgün belgeler, dijital zaman çizelgeleri ve tematik canlandırmalar aracılığıyla kronolojik bir bütünlük içinde sunulmaktadır. Eğitim Tarihi Bölümü'nde ise Kayseri Lisesi'nin tarihsel misyonu, Millî Mücadele sürecinde cepheye katılan ve şehit düşen öğrenciler üzerinden ele alınarak, eğitim kurumlarının savaş koşullarında üstlendikleri toplumsal sorumluluk vurgulanmaktadır. Ayrıca müzeye dönüştürülmeden önce de lise bünyesinde, sınırlı ölçekte müze düzeninde kullanılan bir alanın bulunduğu bilinmektedir.

Millî Mücadele Müzesi'nin sergi içeriği, Millî Mücadele sürecini kronolojik ve tematik bir bütünlük içerisinde ele alan bölümlerden oluşmaktadır.

Millî Mücadele Müzesi

Sergi kurgusunda; Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girişini belgeleyen resmî evraklar, Millî Mücadele'nin başlangıç ve gelişim evrelerini aktaran görsel anlatımlar, Sakarya Meydan Muharebesi ve Büyük Taarruz gibi kritik aşamaları yorumlayan diorama ve canlandırmalar yer almaktadır. Bu anlatı, yalnızca askerî gelişmelere odaklanmakla sınırlı kalmayıp, dönemin toplumsal yapısını, basın faaliyetlerini ve kamusal mobilizasyonu da içeren bütüncül bir perspektifle ele alınmaktadır. Eğitim Tarihi Bölümü'nde ise Kayseri Lisesi'nin Millî Mücadele sürecindeki özgün konumu, cepheye katılan ve şehit düşen öğrenciler üzerinden tarihsel bir yorum çerçevesinde ziyaretçiye aktarılmaktadır.

Tarihi Bölümü Koridoru - Millî Mücadele Dönemi'nde Şehit Olan Kayseri Lisesi Öğrencilerine Ait Diplomalar ve Asker Künyeleri

Millî Mücadele Müzesi, Kayseri Lisesi öğrencilerinin Kurtuluş Savaşı sürecinde üstlendikleri rolü merkeze alarak, yerel bir eğitim kurumunun ulusal mücadele içerisindeki katkısını görünür kılmaktadır. Tarihsel belgeler ile çağdaş sergileme tekniklerini bir araya getiren müze, toplumsal belleğin aktarımında önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu yönüyle yapı, Kayseri Kültür Yolu güzergâhı üzerinde konumlanan ve yerel yönetim müzeciliğinin tarihsel bilinç oluşturmada oynadığı rolü ortaya koyan önemli duraklardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Millî Mücadele Dönemi Basın Yayın Odası

AHİ EVRAN ESNAF VE SANATKÂRLAR MÜZESİ

Ahi Evran Esnaf ve Sanatkârlar Müzesi, Kayseri'nin köklü ticaret geleneğini ve Ahilik kültürünü tarihsel süreklilik içinde ele alan önemli bir müze yapısıdır. Müze, Ahilik teşkilatının kurucusu Ahi Evran'ın yaşadığı mahallede, faaliyet gösterdiği kabul edilen tarihî zaviye binasında konumlanmaktadır. Bu yönüyle yapı, Ahilik düşüncesinin mekânsal belleğini ve Kayseri'nin esnaf-zanaatkarlık geleneğini birlikte yansıtan özgün bir kültürel miras alanı niteliği taşımaktadır. Yapı, Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından 2002 yılında gerçekleştirilen ilk restorasyonun ardından Kayseri Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği tarafından müze işleviyle kullanıma açılmıştır. Bu ilk dönemde sergileme anlayışı, ağırlıklı olarak esnaf çevrelerinden temin edilen nesnelerin vitrinlerde sunulduğu koleksiyon temelli bir yaklaşımla sınırlı kalmıştır. Gelişen müzecilik anlayışı doğrultusunda müze, 2022 yılında Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından yeniden restore edilerek çağdaş bir sergileme kimliği kazanmıştır. Güncel sergi kurgusu, Ahilik

düşüncesini yalnızca meslekler üzerinden değil, ahlaki ve toplumsal boyutlarıyla birlikte ele alan tematik bir yapıya sahiptir.

Müze içeriği, bakırcılık, kalaycılık, demircilik, bıçakçılık, marangozluk, ayakkabıcılık ve benzeri geleneksel zanaat dallarını tematik bölümler hâlinde ele almaktadır. Bu bölümlerde özgün üretim araçları, meslek canlandırmaları ve kısa tanıtım videoları aracılığıyla zanaat pratikleri aktarılmaktadır.

Halıcılık ve Urgancılık Odası

Sergi anlatısının merkezinde, Ahilik düşüncesinin “dürüstlük, adalet ve toplumsal sorumluluk” ilkeleri yer almakta; üretim süreci, yalnızca teknik bir faaliyet olarak değil, ahlaki bir sistemin parçası olarak yorumlanmaktadır. Ahi Evran Esnaf ve Sanatkarlar Müzesi, somut zanaat mirası ile somut olmayan kültürel mirası birlikte ele alan yaklaşımıyla, yerel

üretim kültürünün tarihsel sürekliliğini görünür kılmaktadır. Bu yönüyle müze, Kayseri Kültür Yolu Rotası üzerinde konumlanan ve yerel yönetim müzeciliğinin kültürel değerleri yorumlayarak aktarma potansiyelini ortaya koyan önemli duraklardan biri olarak değerlendirilmektedir.

VELİ ALTINKAYA BASIN MÜZESİ

Veli Altinkaya Basın Müzesi, Kayseri’de yürütülen yerel yönetim müzeciliği çalışmalarının, mahalle ölçeğinde koruma ve kültür öncelikli kalkınma politikalarıyla ilişkilendirildiği önemli örneklerden biridir. Tarihî Kayseri Mahallesi’nde yürütülen koruma ve işlevlendirme sürecini desteklemek amacıyla, Tacettin Veli Mahallesi’nde tescilli bir yapı Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilerek müze işleviyle yeniden kullanıma kazandırılmıştır. Bu yönüyle müze, yalnızca tematik bir içerik sunmakla kalmayıp, kentsel koruma politikalarının bir uzantısı olarak da değerlendirilmelidir.

Kayseri’nin basın tarihini belgelemeyi amaçlayan müze, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kayseri Gazeteciler Cemiyeti ve Erciyes Üniversitesi iş birliğiyle hayata geçirilmiştir. Müze fikri, 2019 yılında dönemin Kayseri Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Veli Altinkaya tarafından gündeme getirilmiş; Altinkaya’nın vefatının ardından bu girişim, mesleki mirasını yaşatmaya yönelik bir anı ve vefa projesi niteliği kazanmıştır. Müze, 24 Temmuz 2023 tarihinde, Gazeteciler ve Basın Bayramı kapsamında “Veli Altinkaya Basın Müzesi” adıyla ziyarete açılmıştır.

Müzenin sergi içeriği, Kayseri basın tarihini kronolojik ve tematik bir bütünlük içerisinde ele alan bölümlerden oluşmaktadır. Sergi kurgusunda, gazetecilik mesleğinde kullanılan yazılı ve görsel üretim araçları, erken dönem basın teknolojileri, yerel gazetecilik pratiğini yansıtan yayınlar ve görsel-işitsel materyaller yer almaktadır. Nostalji Odası, Basın Odası, Radyo Odası, Karanlık Oda, Haber Odası ve Video Odası gibi tematik alanlar aracılığıyla basın üretim süreçleri yalnızca teknik yönleriyle değil, toplumsal ve kültürel bağlamlarıyla birlikte yorumlanmaktadır. Bu yaklaşım, basın tarihini yaşayan bir kültürel miras unsuru olarak ele alan yorumlayıcı bir sergileme anlayışını ortaya koymaktadır.

Nostalji Bölümü

Veli Altinkaya Basın Müzesi, yerel basın tarihini belgeleyen koleksiyon yapısının ötesinde, gazetecilik pratiğinin kent belleğiyle kurduğu ilişkiyi görünür kılan bir müze örneğidir. Müze, hem mesleki hafızayı koruma hem de tarihî Kayseri Mahallesi’nin kültürel çekiciliğini artırma işleviyle, Kayseri Kültür Yolu güzergâhı üzerinde konumlanan önemli duraklardan biri olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle yapı, yerel yönetimlerin kültürel mirası tematik müzecilik aracılığıyla kamusal alana taşıma potansiyelini ortaya koymaktadır.

Basın Bölümü

KORAMAZ VADİSİ MÜZESİ: BİR AŞK HİKÂYESİ

Koramaz Vadisi, doğu–batı doğrultusunda yaklaşık 12 km boyunca uzanan ve Büyükbürüngüz, Subaşı, Küçükbürüngüz, Ağırnas, Turan, Vekse ve Bağpınar mahallelerini kapsayan; tarihî, doğal ve kültürel özelliklerini büyük ölçüde koruyabilmiş özgün bir kültürel peyzaj alanıdır. Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde kesintisiz yerleşime sahne olan vadi, çok katmanlı kültürel yapısı ve mimari mirasıyla dikkat çekmektedir. Sahip olduğu doğal ve kültürel değerler doğrultusunda Koramaz Vadisi, 14 Nisan 2020 tarihinde UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne dâhil edilmiştir.

Vadinin kültürel mirasını görünür kılmak amacıyla, Ağırnas'ta yer alan ve 2002 yılında tescil edilen Çerkez Mustafa Bey Konağı, 2018 yılında başlatılan restorasyon çalışmalarının ardından müze işlevi verilerek yeniden düzenlenmiştir. Yapı, 16 Mayıs 2025 tarihinde, Koramaz Vadisi'nin somut ve somut olmayan kültürel mirasını "Bir Aşk Hikâyesi" teması çerçevesinde ele alan etnografik bir müze olarak ziyarete açılmıştır. Müzenin anlatı kurgusu, Türk ve Müslüman bir karakter olan Oğuz ile Rum ve Hristiyan bir karakter olan Suzan'ın aşk hikâyesi etrafında şekillenmekte; tarihsel bir belgeye dayanmayan bu kurgu, vadiye yüzyıllar boyunca farklı kimliklerin bir arada yaşama pratiğini simgesel bir anlatı aracılığıyla yorumlamaktadır.

Müzenin sergi içeriği, anlatının merkezinde yer alan karakterlerin yaşam evreleri üzerinden kronolojik bir düzen içinde yapılandırılmıştır. Bu anlatı çerçevesinde geleneksel düğün ve

Vadi Tanıtım Bölümü

yemek kültürü, taş işçiliği, su kültürü, üretim pratikleri ve gündelik yaşam unsurları tematik bölümler aracılığıyla ele alınmaktadır. Kaya oyma mekânlar, taş ocakları, zanaat atölyeleri, tarımsal üretim alanları ve kamusal mekânlara ilişkin canlandırmalar, seçilmiş eserler ve görsel anlatım araçlarıyla desteklenerek Koramaz Vadisi'nin kültürel belleği bütüncül bir bakış açısıyla ziyaretçilere sunulmaktadır.

Koramaz Vadisi Müzesi, anlatı temelli sergileme yaklaşımıyla bölgenin tarihi, kültürel ve toplumsal birikimini deneyim odaklı bir müze diliyle aktarmaktadır. Bu yönüyle müze, yalnızca bir sergi mekânı değil; birlikte yaşama kültürünü ve yerel belleği yorumlayarak aktaran çağdaş bir müzecilik örneği niteliği taşımaktadır. Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından geliştirilen bu yaklaşım, yerel yönetimlerin kültürel mirası koruma, yorumlama ve kamusal alana taşıma süreçlerinde etkin bir rol üstlenebileceğini göstermesi bakımından dikkat çekici bir model sunmaktadır.

Sünnet Yemeği Canlandırma Alanı

3.Bölüm:

Niğde Müzesi'nde Sergilenen Bir Grup Eser ve Müze Tarafından Yapılan Çalışmalar

Kapadokya Bölgesi'nin güneyinde yer alan Niğde, tarih öncesinden Orta Çağ'a uzanan arkeolojik birikimiyle bölgenin önemli kültür merkezlerinden biridir. Kentin belleğini temsil eden Niğde Müzesi, bu zenginliği hem sergi salonlarında hem de yürüttüğü bilimsel çalışmalarla gün yüzüne çıkarır. Müzenin koleksiyonlarında yer alan Geç Hitit Dönemi'ne ait taş eserler, Anadolu'da Geç Tunç Çağı sonrasında gelişen sanatsal ve kültürel etkileşimleri yansıtırken Yaylayolu (Valisa/Velise) Yer Altı Kaya Oyma Yerleşimi'nde gerçekleştirilen temizlik kazısı, müzenin koruma ve belgeleme çalışmalarına verdiği önemi ortaya koymaktadır.

NİĞDE MÜZESİ'NDE BULUNAN GEÇ HITİT DÖNEMİ'NE AİT TAŞ ESERLER

Yakup ÜNLÜLER

Arkeolog, Niğde Müzesi Müdürü

Kapadokya Bölgesi, Anadolu'nun tarihsel süreç içerisinde kültürel sürekliliğini en belirgin biçimde koruyabilmiş coğrafyalarından biridir. Bölge, volkanik yapısının oluşturduğu benzersiz jeomorfolojik doku kadar, tarih öncesi çağlardan itibaren barındırdığı arkeolojik ve sanatsal mirasla da dikkat çekmektedir. Bu mirasın korunması, belgelenmesi ve topluma aktarılması görevini üstlenen bölge müzeleri, yalnızca sergileme alanları değil, aynı zamanda kültürel kimliğin yeniden inşa edildiği bilimsel merkezler konumundadır. Kapadokya sınırları içerisinde yer alan Niğde Müzesi, sahip olduğu kapsamlı koleksiyonuyla bu sürecin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Müze koleksiyonunda yer alan Geç Hitit Dönemi taş eserleri hem Tabal Krallığı'nın sanat anlayışını hem de Geç Tunç Çağı sonrasında Orta Anadolu'da biçimlenen bölgesel üslup farklılıklarını yansıtmaları bakımından özel bir öneme sahiptir. Bu çalışma, Niğde Müzesi envanterinde bulunan söz konusu taş eserleri belgeleyerek, Geç Hitit Dönemi'nin bölgesel sanat geleneğini Kapadokya müzeciliği bağlamında değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Niğde ilinde müzecilik faaliyetleri, 1936 yılında bölgeden toplanan arkeolojik ve etnografik eserlerin, Karamanoğulları Dönemi'ne ait Ak Medresede sergilenmesi ile başlamıştır. Ak Medresede 1977 yılının sonuna kadar yürütülen müzecilik faaliyetleri, 1977 yılından beri Niğde ili, Merkez ilçesi, Aşağı Kayabaşı Mahallesi'nde bulunan müze binasında sürdürülmektedir.

1936 yılında Halil Nuri YURDAKUL'un girişimleriyle memurluk seviyesinde kurulmuş olan Niğde Müzesi, 1957 yılından bugüne kadar müdürlük statüsünde hizmet vermektedir (1). Müze envanterinde 1936 yılında 3.841 adet eser var iken 2024 yıl sonu itibarıyla 21.325 adet

eser bulunmaktadır (2). Prehistorik çağlardan günümüze kadar kesintisiz bir yerleşime tanık olan Niğde, zengin bir kültür birikimine sahip olan önemli bir İç Anadolu kentidir. İç Anadolu Bölgesi'nin güneydoğusunda, Kapadokya'nın ise güney bölümünde yer almaktadır.

Niğde (Nahitiya) ve Niğde iline bağlı Bor Kemerhisar (Tuwanuwa) Geç Hitit Dönemi'nde Tabal Bölgesi içerisinde yer almaktaydı (3). Tabal Ülkesi'nin krallarından Warpalawa'nın (Urpalla) da kralî şehri olan Tuwanuwa'nın (Tyana-Kemerhisar), bu dönemde önde gelen şehirlerden birisi olduğu ifade edilirken (4), Tabal Ülkesi'nin başkentinin Tuwanuwa olduğu da söylenmektedir (5).

Yazımızın konusu olan Geç Hitit Dönemi'ne ait taş eserler, Tuwanuwa (Tyana-Kemerhisar), Nahitiya (Niğde), Göllüdağ ve Porsuk (Zeyve) Höyük, Keşlik ve Tavşantepe gibi yerleşim alanlarından veya çevresinden elde edilmiştir. Taş eserler; stel, aslan, sfenks, kitabe, yazıt gibi parçalardır. Eserler değişik tarihlerde bulunmuş ve müstakil olarak çeşitli kaynaklarda yayınlanmıştır. Bu çalışmada ise taş eserler birlikte verilerek değerlendirilecek ve Geç Hitit Dönemi'nin taş işçiliği/sanata ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Niğde Arkeoloji Müzesi

A-Steller

Tasvirli sanat eserleri içerisinde en önemli grubusteller oluşturmaktadır. Müze envanterine kayıtlı beş adet stel bulunmaktadır. Stellerden üç tanesi Tanrı Tarhunza'ya, bir tanesi Kral Saruwani'ye ve bir diğeri ise bir tanrıçaya aittir.

A-1 Keşlik

Müze envanterine 8.1.62 numara ile kayıtlı olan stel, Niğde ili, Altunhisar ilçesine bağlı Yeşilyurt köyünün kuş uçuşu 6 km kuzeydoğusunda Bayındır-Keşlik Yaylası'nda bulunmuş ve 05.11.1962 tarihinde arazi sahibi Abdullah Tanık tarafından müzeye teslim edilmiştir.

Andezit taşından yapılan stelin, üst kenarları yuvarlatılmış ve aşağıya doğru genişleyen stelin taban kısmı, uygun bir yuvaya oturması için düz bir şekilde sonlandırılmıştır. Stel yuvasına oturması için stelin bitim kısmı her iki taraftan yontularak daraltılmıştır. 131x69x30 cm ölçülerine sahiptir. Ön yüzeyinde, kabartma tekniğinde sağa doğru ilerleyen Tanrı Tarhunza tasvir edilmiştir.

Baş ve ayaklar profilden, beden ise cepheden işlenmiştir. Gözleri badem şeklinde, iri burunlu ve sakallıdır. Başında boynuzlu serpuş bulunmaktadır. Kısa kolludur ve diz kapağının hemen üstünde biten bir elbisesi vardır. Ayaklarında sivri uçları yukarı kıvrık çarıkları bulunmaktadır. Sol ayak ucundan buğday başağı demeti yukarıya yönecek şekilde yapılmıştır ve tanrı, demeti sol eliyle saplarından

Keşlik Steli

Niğde (2) Steli

kavramak suretiyle tutmaktadır. Tanrı Tarhunza, sağ ayak topuk bitiminden baldırı boyunca uzanan asma dalını kemer hizasında sağ eliyle tutmaktadır.

Anadolu Hiyeroglifi yazısı olduğu anlaşılan ancak çok aşındığı için metni okunamayan stel MÖ 8. yüzyıla tarihlendirilmektedir (6).

A-2 Niğde (2)

Müze envanterinde 22.1.75 numara ile kayıtlı stel, Osmanlı Dönemi'ne ait Çelebi Hüsametdin Ağa Camii'nin 1975 yılındaki restorasyon çalışmasında fark edilmiştir. Niğde Tepebağları Höyüğü'nden getirilmiş olabileceği değerlendirilen stelin, caminin kapı eşiği önünde yüzüstü yatırılarak basamak olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Eser, müzeye haber verilmesi üzerine dönemin Müze Müdürü Vural Sezer tarafından müzeye nakledilmiştir. Bazalt taştan üst kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma şeklinde işlenmiş eser, 218x105x33 cm ölçülerine sahiptir. Ön yüzünde yüksek kabartma tekniğinde işlenmiş, sağa doğru ilerleyen, sakallı Tanrı Tarhunza tasvir edilmiştir. Baş ve ayakları profilden, göğsü cepheden işlenen tanrı, sol elinde yıldırım demeti, sağ elinde ise balta tutmaktadır. Başındaki boynuzlu başlığın hemen yukarısında kanatlı bir güneş kursu bulunan figürün, omuzlarına kadar sarkan uzun saçları ve sakalı buklelidir. Kısa kollu ve diz kapağının hemen üzerinde biten elbisesinin eteği saçaklı yapılmış ve oldukça geniş olan kemerinin püskülü öne doğru sarkmıştır. Ayaklarında sivri uçları yukarı kıvrık çarıkları bulunmaktadır. Ön yüzün alt kısmında; tanrının iki bereket sembolü olan uzun saplı buğday başağı demeti sağda, yapraklı üzüm salkımları ise solda tasvir edilmiştir. Stelin sağ yan yüzünde dört satırlık Hitit hiyeroglif yazıtı bulunmaktadır. Yazıtta; Tanrı Tarhunza için Warpalawa'nın oğlu (II.) Muwaharani tarafından yaptırıldığı ifade edilmektedir. Arka ve sol yanı düzeltilerek boş bırakılan stel, MÖ 8. yüzyılın sonu ile 7. yüzyılın başına tarihlendirilmektedir (7).

Niğde merkezde 1906 yılında bulunan yuvarlak formu bir diğer stel de (Niğde-1) günümüzde İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Üzerindeki Luvi hiyeroglifi yazıtla stelin Saruwani'ye ait olduğu anlaşılmıştır. Saruwani adı Andaval Steli'nde de görülmektedir (Bkz. Andaval).

A-3 Bor (2)

2013-62 envanter numaralı steli, Niğde ili Bor ilçesi Bağdüz mevkiinde, Abdullah Arı isimli vatandaş, tarlasını sürerken bulmuştur. Müze yetkililerine haber verilmesiyle 30.11.2012 tarihinde müzeye nakledilen eser, bazalt taştan yapılmış ve üst kenarları yuvarlatılmış basık dikdörtgen prizma şeklinde işlenmiştir. Stel, 235x93x70 cm ölçülerindedir. Ön yüzeyinde; bir çerçeve içine oyularak açılmış nişin içinde, yüksek kabartma tekniğinde işlenmiş sağa doğru ilerleyen Tanrı Tarhunza'nın baş ve ayakları profilden, bedeni ise cepheden işlenmiştir. Başında arkaya doğru yatık tek boynuzlu sivri bir serpuşu vardır. Kıvrık sakallı, iri badem gözlüdür. Elbisesi V yakalı, kısa kollu, diz kapakları üstüne kadar inen eteği süslü ve saçaklı olarak işlenmiştir. Sağ dirseğinin hemen altında ucu kıvrık bir nesne veya silah taşımaktadır. Sol ayakucundan yukarıya yönelen bir buğday başağı demeti vardır (Bu kısmı kırık ve noksan). Figür sağ ayak topuk bitiminden baldırı boyunca uzanan asma dalını kemer üzerinde sağ eliyle tutmaktadır. Yan yüzeyde ise küçük bir kısmı korunabilmiş hiyeroglif yazıt vardır. MÖ 8. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir (8).

Bor (2) Steli

Niğde ili Bor ilçesi Kemerhisar beldesinde, 1860 yılında bulunan, Warpalawa Steli olarak da bilinen Bor 1 Steli, günümüzde İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu stel de Bor-Bağdüz (Bor 2) Steli gibi MÖ 8. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmektedir (9).

A-4 Tavşantepe (1-2)

1.1.81 müze envanter numaralı Tavşantepe 1 Steli; Niğde ili Altunhisar ilçesi, Yeşilyurt köyü sınırları içerisinde bulunan Tavşantepe Mevki'nde bulunmuştur (Resim 4). Stelin bulunduğu Tavşantepe, Altunhisar ilçesi ile Çiftlik ilçesini birbirine bağlayan yolun hemen üzerinde yer almaktadır. Keşlik Steli buluntu yerinin de yaklaşık 5-6 km kuzeyindedir. 26.12.1980 tarihinde bulunan eser, Doğan Yılmaz'dan satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır. Andezit taştan, üst kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen prizma şeklinde işlenmiştir. Yüzeyinde ve kenarlarında aşınmalar vardır. Alt-üst parça yüksekliği 146x116 cm'dir. Genişliği 90-95 cm, kalınlık ise 45 cm'dir. Ölçüleri itibarıyla bölgede bulunmuş en büyük Geç Hitit Dönemi stellerinden biridir.

Stelin düzeltili ön yüzeyi bir çerçeve içine alınarak içerisine alçak kabartma tekniğinde, sola dönük, yere çökmüş pozisyonundaki bir aslan ve aslanın sırtında yer alan taht üstünde oturan bir tanrıça figürü işlenmiştir. Bu bölümde yer alan aslan, başını hafif yukarı kaldırarak ağzı açık ve öne bakar pozisyonda tasvir edilmiştir. Aslanın gövdesi tüylerle detaylandırılmıştır. Tanrıça figürünün baş ve ayakları profilden, bedeni ise cepheden tasvir edilmiştir. Yüzey aşınmasından dolayı belirgin olmamakla birlikte tanrıça, ellerini göğüs hizasında kaldırarak silindirik formda uzun nesneler tutmaktadır. Sol üst boşlukta tanrıçanın yüzüne dönük şekilde ve daha küçük boyutlardaki erkek figürü sol eli yukarıda olmakla birlikte adak yapar pozisyonda işlenmiştir. Figürün baş kısmı aşınmadan dolayı eksik olmakla birlikte uzun bir elbise giyen vücudu cepheden, ayakları profilden resmedilmiştir. Tahtın altında Hitit sanatında başka örneklerden de bilinen kuş başlı ve kanatlı, tahtı elleriyle kaldırır şekilde tasvir edilmiş mitolojik bir figüre yer verilmiştir.

Tavşantepe (1) Steli

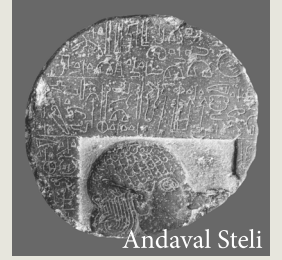
Müze muhafaza edilen Tavşantepe 2 de Tavşantepe Mevkii'nde Tavşantepe 1'in yakınında bulunmuştur. Stelin bir parçası günümüze ulaşmıştır. 1 no'lu stelde olduğu gibi andezit taşından işlenmiştir. Stelin korunan yüksekliği 135 cm, genişliği ise 77 cm'dir. Korunan parçanın yüzeyinde; alçak kabartma tekniğinde yapılmış, stil olarak ilkiyle benzer özellikte, yere çökmüş bir aslan ve üzerinde ayakta duran bir kişi ve önünde eğilmiş bir figür daha görülmektedir. Figürün sol elinde uzun silindirik bir nesne ve hemen altında daha küçük boyutta bir at resmedilmiştir. Her iki stelin de tarihlendirilmesinde de MÖ 10. yüzyıl ile 7. yüzyıllar arasında değişen görüşler sunulmuştur (10).

Tavşantepe (2) Steli

A-5 Andaval

Niğde Merkez ilçesine bağlı Aktaş beldesi, Yeni Mahallesi'nde bulunan Konstantin ve Helena Kilisesi'nde (Andaval Örenyeri), 1890 yılında bulunmuştur. Kilise inşasında devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Eserin muayyeni Niğde Müzesi'nde, orijinali ise Anadolu Medeniyetler Müzesi'nde sergilenmektedir. Yassı kesitli ve dairesel formda işlenen taşın ön tarafı çok düzgün bir yüzeye sahip olup, perdahlıdır. Arka yüzeyi ise ön yüze göre kaba düzeltilidir. Stel yuvarlağının alt bölümünde, dikdörtgen formda açılan bir niş içerisinde, kabartma olarak, profilden bir figür resmedilmiştir. Kral Saruwani'ye ait figür profilden sağa bakmaktadır ve yüz detayında, göz, burun ve ağız işlenmiştir. Saçlarda detaya yer verilmiştir. Nişin dışında kalan yüzeyde ise 5 satır yazıt bulunmaktadır. Saruwani tarafından yazdırılan yazıtta Niğde'nin Geç Hitit Dönemi'ndeki adının Nahitiya olduğu anlaşılmaktadır.

Andaval Steli

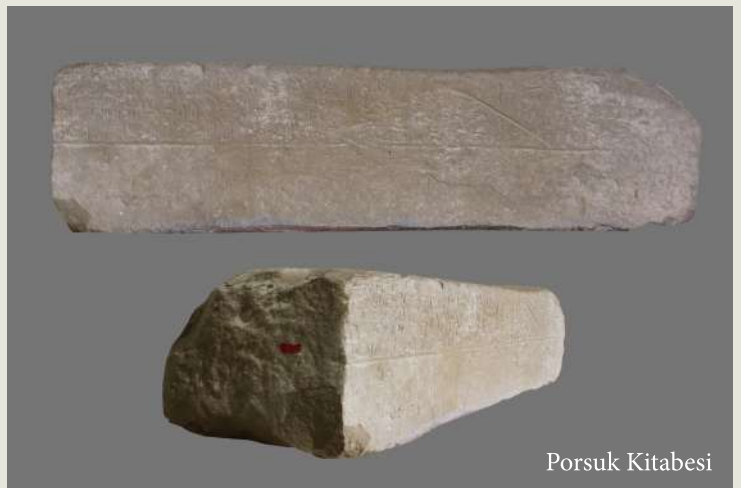
J. D. Hawkins, Kral Saruwani'yi Tuwana Kralı Warpalawa'nın soyu ile ilişkili görerek yazıtı MÖ 8. yüzyıla tarihlendirirken (11), Ussishkin ise, figürdeki saç şeklinin Karkamış örneği benzerliğinden MÖ 9. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 8. yüzyılın başları arasındaki bir döneme tarihlendirmektedir (12).

B-) Kitabeler/Yazıtlar

Müze envanterinde iki tane kitabe/yazıt bulunmaktadır. Buluntu alanları bilinen eserler form ve malzeme olarak birbirinden farklıdır. Porsuk ve Veliisa adlarıyla anılan eserlerin isimleri, buluntu yerleri olan Porsuk ve Yaylayolu/Veliisa köylerinden gelmektedir.

B-1 Porsuk

2.1.61 müze envanter numaralı yazıt, Niğde ili Ulukışla ilçesi Porsuk köyü sınırları içerisinde bulunan Porsuk (Zeyve) Höyüğü'nün yakınında, 1960 yılında, bir yol çalışması sırasında bulunmuştur. Eser, 25.05.1961 tarihinde, Hasan Altan'dan satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır (Müze Arşivi). Kalker taşından dikdörtgen prizma şeklinde işlenen yazıt 127 cm uzunluğunda, 40 cm yüksekliğinde ve 32 cm kalınlığındadır. Yazıtın üst kenar yüzeylerinde dikey açılmış zıvana yuvaları vardır. Ön yüzünde Luvi hiyeroglifi ile yazılmış tek satırlık bir metin bulunmaktadır.

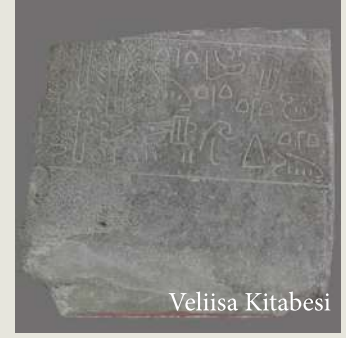

Porsuk Kitabesi

Yazıt, Parhwira'dan bahsetmektedir. Yazıttan Parhwira'nın bir ordu komutanı olduğu, Kral Masaurhisa ve başka krallara bağlı olduğu bilgisini edinmekteyiz. Yazıt Geç Hitit Dönemi'ne MÖ 8. yüzyılın sonuna tarihlendirilmektedir (13).

B-2 Veliisa

1.2.40 müze envanter numaralı kitabe/yazıt, Niğde ili Merkez ilçesine bağlı Yaylayolu/Veliisa köyü yakınlarında bulunarak 20.05.1940 tarihinde müzeye getirilmiştir. Bazalt taştan işlenen yassı kesitli taşın bir bölümü günümüze ulaşmış olup korunan parçanın yüzeyinde, bir satırlık Luvice yazıt yer almaktadır. Tanrı Tarhunza'nın adının okunabildiği kitabe, "Tanrı benimle birlikte oldu. Ve bana her zaman iyilikler getirdi." ifadesi yer almaktadır. Yazı biçimi göz önüne alınarak kitabenin, MÖ 8. yüzyılın sonlarına ait olduğu ileri sürülmektedir (14).

Veliisa Kitabesi

C-) Göllüdağ Aslanları ve Sfenksleri

Bulutlu yerleri Geç Hitit Dönemi'ne ait bir yerleşimin tespit edildiği Göllüdağ'dır. Niğde ili, Merkez ilçeye bağlı Kömürcü köyü sınırları içerisinde yer alan Göllüdağ, 2172 m yüksekliğinde sönmüş bir volkanik dağdır. Adı bilinmeyen Geç Hitit Dönemi yerleşimi dağın krater gölünün etrafına kurulmuştur. T. Özgüç Göllüdağ'ın, Tuwana Krallığı'na bağlı bir şehir olabileceğini (15), S. Aro ise Tuwana kralı Warpalawa'nın oğlu (II.) Muwaharani veya onun oğlu tarafından kurulup yerleşilememiş bir şehir olabileceğini düşünmektedir (16).

Göllüdağ Hitit yerleşimi, Niğde'de en erken kazı çalışmalarının yapıldığı yer olması açısından da önemlidir. Göllüdağ'da 1933'te Dr. Hamit Zübeyr Koşay, 1934 yılında Remzi Oğuz Arık, 1968-69 yıllarında Burhan Tezcan, 1992-96 ve 98 yıllarında da Wulf Schirmer tarafından kazı ve araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda, plastik eser olarak iki adet çift aslan, iki adet tekli aslanı, iki sfenks, aslan başına ait parçalar ve aslan dekorlu sütun kaideleri bulunmuştur. Yerleşim alanından 1933 yılında çıkartılan kapı aslanları ve sütun kaidesi gibi bazı eserler, o dönemde Niğde ilinde müze olmaması nedeniyle, Kayseri Müzesi'ne nakledilmiştir. Göllüdağ'da konumlanan yerleşim ve aşağıda bilgileri verilen eserler MÖ 8. yüzyıla tarihlendirilmektedir (17).

C-1 Kapı Aslanları

C-1.1 Çift Aslanlar

Şehir suru içerisinde inşa edilen, saray veya mabet olması muhtemel yapının güney ana dış kapısındaki kolonları destekleyen çift aslanlardan batı kanadına ait olanı Dr. Hamit Zübeyr Koşay tarafından 1933 yılında çıkartılarak Kayseri Müzesi'ne götürülmüştür. 2018 yılına kadar Kayseri Müzesi'nde sergilenen bu eserin Niğde Müzesi'ne 20.09.2018 tarihinde nakli yapılmıştır. Niğde Müzesi'ne 2018-30 müze envanter numarasıyla kaydedilmiştir. 1968 yılı kazı çalışmalarında doğu kanadına ait diğer çift aslanın ise sadece kaidesi bulunmuş olup bu parça halen Göllüdağ yerleşim alanındadır (18). Her iki eser de andezit taştan işlenmiştir.

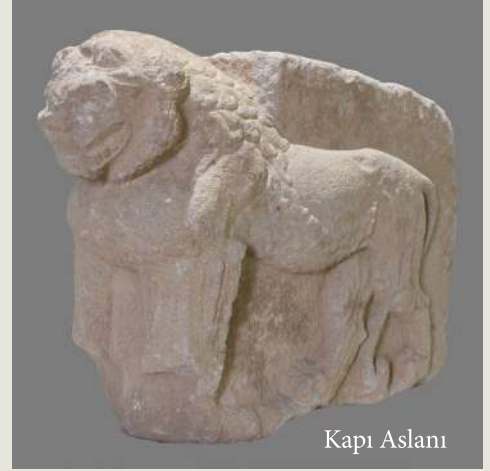

Kapı Aslanı (Çift Aslan)

Müzede bulunan çift aslandan dıştaki 150 cm yüksekliğinde ve 195 cm uzunluğundadır. İçteki ise 70 cm uzunluğunda, 150 cm yüksekliğinde ve 41 cm genişliğindedir. Her ikisinin yer aldığı kaide genişliği ise 100 cm'dir. Aslanlar yekpare olmayıp sağdaki aslan iki parçadan, soldaki aslan ise dört parçadan olmak üzere toplam altı parçadan oluşmaktadır. Soldaki aslanın tamamı, sağdaki aslanın ise ön (protom) kısmı işlenmiştir. Aslanların baş, boyun ve göğüsleri bloktan öne çıkarılarak bağımsız bir şekilde ve tamamen işlenmiştir. Aslanların omuzları, ayakları ve göğsü kaslı bir yapıya sahip olup yeleli şekilde işlenmiştir. Ağızları tehditkâr bir biçimde açık olup ağız kenarları kabartma olarak profilden bir yarım ve kabartma daire gibi görünmektedir. Dişleri çok düzgün ve gerçekçidir. Burunları kırışmış ve bıyıkları yukarı kalkık şekildedir. Kulakları arkaya doğru yatıktır. Her iki aslanın da ön bacakları işlenmiş olup bacakları belirgindir. Sağ aslanın sağ pençesi, sol aslanın ise sol pençesi biraz ileride gösterilmiştir. Soldaki aslanın kuyruğu bacaklarının arasından inip ayaklarının hizasında geriye ve yukarıya kıvrılmıştır. Arka bacakları ise sağdaki ileride, soldaki geride olmak üzere yürür durumda gösterilmiştir.

C-1.2 Tekli Aslanlar

Göllüdağ kazı çalışmalarında birbirinden bağımsız iki adet aslan daha bulunmuştur. Bunlardan biri 1934 kazı çalışmalarında tespit edilerek Kayseri Müzesi'ne nakledilmiştir. Diğeri ise 1968 kazı çalışmalarında ana girişte 2 no'lu odanın dış kuzey köşesinde bulunmuştur. Ayrıca alanda başka bir aslanın baş kısmına ait bir parça daha ele geçirilmiş ve Niğde Müzesi'ne getirilmiştir. Bu aslan başına ait parçanın da süsleme ögesi olarak kullanıldığı düşünülmektedir (19). 1968 kazı çalışmasında bulunan ve Niğde Müzesi'nde muhafaza edilen 3.1.94 müze envanter numaralı kapı aslanı, 115 cm uzunluğunda, 70 cm yüksekliğinde ve 45 cm genişliğindedir. Aslanın gövdesi dörtgen bir bloğun yanlarına yüksek kabartma olarak, baş kısmı ise bloktan öne çıkartılarak detaylı bir şekilde tamamı işlenmiştir. 3.1.94 müze envanter numaralı kapı aslanının bir diğer eşi de günümüzde Kayseri Müzesi'nde sergilenmektedir.

Kapı Aslanı

C-2 Sfenksler

Göllüdağ 1968 kazısında iki tane sfenks bulunmuştur. Her ikisi de ana kapının güney iki kenarına yakın ve yana yatık pozisyonda ele geçmiştir (20). 3.2.94 ve 3.3.94 müze envanter numaralı sfenkslerin gövdeleri dörtgen bir bloğun yanlarına kabartma olarak, baş kısımları ise bloktan öne çıkartılarak işlenmiştir. Sfenkslerde baş detaylarına yer verilmemiş olup yarım bırakılmıştır. Sfenksler arka ayakları üzerine oturan kanatlı aslan tarzında betimlenmiştir. Ölçüleri birbirine çok yakın olup 68 cm yüksekliğe, 106 cm uzunluğa ve 35 cm kalınlığa sahiptirler.

Sfenks

Değerlendirme ve Sonuç

Geç Hitit Dönemi'ne ait taş eserler Niğde ilinin farklı yerlerinde ele geçmiştir. Eserlerin buluntu yerleri bizlere Geç Hitit Dönemi'ndeki yayılım alanını göstermektedir. Bu eserlerden Geç Hititler'in taş işçiliği ve sanatına yönelik bilgiler edinilebilmektedir. Malzeme olarak yerel bazalt, andezit ve kalker gibi taşlar kullanılmıştır. Bölgede Kral Saruwani, I. Muwaharani, Warpalawa ve II. Muwaharani dönemlerinde üretilen plastik eserlerde, geleneksel Hitit sanatıyla birlikte Asur ve Arami etkisi görülmektedir.

Sfenks

Tarhunza'ya ait Keşlik, Bor-Bağdüzü (Bor 2) ve Niğde 2 Stelleri, Arami-Yeni Asur etkisi altındaki Geç Hitit Dönemi'nin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Stellerde Tanrı Tanhunza'nın sivri uçlu ayakkabıları, kemer, bileklik, saç, sakal ve başlık gibi öğelerin işleniş ve betimleme teknikleri yoğun Arami-Yeni Asur etkisi altındaki Geç Hitit Dönemi'nin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Bolluk ve bereket sembolleri olan buğday başağı ve üzüm salkımları Tanrı Tarhunza'ya ait her üç stelde görülürken fırtına ve savaş sembolleri balta ve yıldırım demeti sadece Niğde 2'de görülmektedir. Üslup olarak Keşlik ile Bor-Bağdüzü (Bor 2)'nin birbiriyle daha fazla örtüştüğü değerlendirilmektedir. Ayrıca her üç stel, Niğde Bor ilçesine bağlı Gökbez köyünde bulunan Gökbez Kaya Anıtı ve bölgenin (Tabal) en önemli sanat eserlerinden biri olan Ereğli İvriz Kaya Anıtı'ndaki Tarhunza tasvirleri ile benzer özellikler taşımaktadır. Stellerden Andaval, üzerindeki yazıt sayesinde Niğde'nin Geç Hitit Dönemi'ndeki adının tespit edilmesi açısından çok önemlidir. Tuwana Krallığı'nın da ilk anıtlarından biri olabileceği ve yazıtta ismi geçen Saruwani'nin Warpalawa'dan önceki dönemlerde kral olduğu ve aynı soydan geldikleri değerlendirilmektedir (21).

Ancak ölçüleri itibarıyla bölgede bulunmuş en büyük stellerden biri olan Tavşantepe 1 için de MÖ 9. yüzyılın ilk yarısına kadar uzanan bir tarih önerildiği gibi, MÖ 2. binyılın sonu ile 1. binyılın başı arasında kalan daha erken bir tarihin de daha olası olduğuna ilişkin görüşlerle birlikte MÖ 7. yüzyılın başlarına kadar inen tarihlendirme önerilerine yer verilmiştir (22).

Keşlik, Bor-Bağdüzü (Bor 2) ve Niğde 2 stellerinde yoğun olarak görülen Arami-Yeni Asur etkisine ait unsurların işleniş ve betimleme teknikleri incelendiğinde bu etkinin Tavşantepe stellerinde görülmediği anlaşılmaktadır. Söz konusu bu kabartma ve stellerin konu ve üslup açısından Tavşantepe 1 stelinden oldukça farklı oldukları değerlendirilmektedir (23).

Tabal krallarından olan MÖ 740 – 710 tarihleri arasında saltanat sürmüş olan Tuwanuwa Kralı I. Muwaharani'nin oğlu Warpalawa'nın krallık sınırları güneyde Kilikya Kapıları'ndan (Gülek Boğazı'ndan) kuzeyde Andabalis (Aktaş) Bölgesi'ne kadar uzanmakta idi. Yine kral tarafından bazı yerlerin yönetiminin ise vasalına verildiği bölgedeki yazıtlardan bilmekteyiz. Örneğin Niğde ili, Ulukışla ilçesinde Alihoca köyü

ile Maden köyü yolu üzerinde bulunan Bolkar Maden (Bulgarmaden) Kaya Yazıtı'nda, Tuwana Kralı Warpalawa'nın vasalı olan Tarhunaza'nın Muti Dağı'nı (Bolkar Dağı) Warpalawa'dan hediye olarak aldığı anlaşılmaktadır (24).

Tanrı Tarhunza figürlerinin olduğu Keşlik, Bor Bağdüzü (Bor 2) ve Niğde-2, Tuwana kralı Warpalawa dönemine ait olmakla birlikte, Niğde 2'nin yazıtından Warpalawa'nın oğlu (II.) Muwaharani tarafından yaptırıldığı görülmektedir. Porsuk Yazıtı'nda Parhwira'nın bir ordu komutanı olduğu, Kral Masaurhisa ve başka krallara bağlı olduğu bilgisiyle birlikte yazıt, MÖ 8. yüzyılın sonuna tarihlendirilmektedir (25). Geç Hitit Dönemi'ne ait Göllüdağ yerleşimi ve kazı çalışmalarından elde edilen plastik eserler MÖ 8. yüzyıla tarihlendirilmektedir (26).

Yerleşim alanından elde edilen aslan ve kaide gibi taş eserlerin detaylandırılarak işlendiği, sfenkslerin ise özellikle baş kısımlarının detaylandırılmadan yarım bırakıldığı görülmektedir. 1968-69 yılı kazı çalışmalarını yürüten Burhan Tezcan, Göllüdağ buluntularının Sakçagözü, Zincirli, Kuyuncuk ve Khorsabad buluntularına benzediğini ifade etmektedir.

DİPNOTLAR

- 1-Niğde Kültür Envanteri 1, 2016: 60-61.
- 2-Arık, 1953: 55; Müze Arşivi.
- 3-Jasink, 1995: 17; Yiğit, 2000: 177-79.
- 4-Franck, 1966: 9-117; Akçay, 2011: 31.
- 5-Sams 2007: 59-64.
- 6-Sezer, 1977: 147-151; Çınaroğlu, 1986: 323-32; Hawkins, 2000: 531, Lev. 305; Aro, 2003: 281-337.
- 7-Kalaç, 1976: 239-243.
- 8-Ünal, 2015: 54-57.
- 9-Hawkins, 2000: 518-21, Pl. 296.
- 10-Çınaroğlu, 1986: 323-32; Çınaroğlu, 1989: 1-8; Berges, Nollé, 2000: 104; D'Alfonso, Mora, 2010: 123-38; Lanaro, 2015: 79-96; Aro, 2023: 113-35.
- 11-Hawkins, 2000: 515.
- 12-Ussishkin, 1967: 197-199.
- 13-Hawkins, 1969: 99-109; Hawkins, 2000: 527-528, Lev. 302; Hawkins, 2024: 283, 348.
- 14-Hawkins, 2000: 529, Lev. 303; Mora, Balatti, 2012: 527-38; Hawkins, 2024: 283, 348.
- 15-Özgüç, 1971: 74.
- 16-Aro, 2010: 245-287; Akçay, 2011: 128.

- 17-Arık, 1936: 3-48; Tezcan, 1969: 211-35; Tezcan, 1992: 1-30.; Schirmer, 1996: 9-26.
- 18-Tezcan, 1969: 211-35; Tezcan, 1992: 1-30.
- 19-Tezcan, 1969: 211-35; Tezcan, 1992: 1-30.
- 20-Tezcan, 1969: 211-35; Tezcan, 1992: 1-30.
- 21-Balatti, 2012: 149; Ussishkin, 1967: 197-199; Akçay, 2011: 109.
- 22-Çınaroğlu, 1986: 323-32, Lev. 127-39; Çınaroğlu, 1989: 1-8; Berges, Nollé, 2000: 104; D'Alfonso, Mora, 2010: 123-38; Lanaro, 2015: 79-96; Aro, 2023: 113-35.
- 23-Lanaro, 2015: 79-96.
- 24-Kalaç, 1976: 61-69; Pullu, S. 2006: 19.
- 25-Hawkins, 1969 99-109; Hawkins, 2000: 527-28, Lev. 302; Hawkins, 2024: 283, 348.
- 26-Arık, 1936: 3-48; Tezcan, 1969: 211-35; Tezcan, 1992: 1-30; Schirmer, 1996: 9-26.

Seçilmiş Kaynakça

- Akçay, A. 2011: Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında Tabal Ülkesi, Basılmamış Doktora Tezi, S. Yücel Şenyurt (Danışman), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.
- Arık, R. O. 1936: "Göllüdağ Hafriyatı", Türk Tarih Arkeologiya ve Etnografya Dergisi 3.
- Arık, O. R. 1953: L'histoire et l'organisation des musées Turcs, İstanbul.
- Aro, S. 2010: "Sanat ve Mimari", Luviler: Anadolu'nun Gizemli Halkı, C. Melchert (Ed.), B. Baysal, Ç. Çıdamlı (Çev.), İstanbul.
- Aro, S. 2003: "Art and Architecture", in H. C. Melchert (ed.), The Luwians, Leiden: Brill.
- Aro, S. 2023: "Vanishing kingdoms: Tabal and Tuwana during the seventh century BC", FsSummers.
- Balatti, S. (2012), "Some Remarks on the Dating of the Andaval Stela: Palaeographic and Iconographic Analysis," Anatolica, 38, 149-168.
- Berges, D., J. Nollé, 2000: Tyana - Archäologisch-historische Untersuchungen zum südwestlichen Kappadokien, Bonn: Hebelt,
- Çınaroğlu, A. 1986: "M.Ö. I. Binde Keşlik Yaylası ve Civarı", IX. Türk Tarih Kongresi.
- Çınaroğlu, A. 1989: New Iron Age Discoveries around Niğde (Anadolu Medeniyetleri Müzesini Koruma ve Yaşatma Derneği, Yayını 2). Ankara, Dönmez Offset
- D'Alfonso, L., C. Mora, 2010: "Archaeological Survey in Northern Tyanitis", ICAANE 6 v.2.
- Franck, L. 1966: Sources classiques concernant la Cappadoce. Revue Hittite Asianique.
- Hawkins, J. D. 1969: "A Hieroglyphic Hittite Inscription from Porsuk-Zeyve", Anatolian Studies XIX, Hawkins, J. D. 2000: Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions, Vol 1, Berlin.
- Hawkins, J. D. 2024: Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions, Vol 3, Berlin.
- Jasink, M., A. 1995: Gli Stati Neo-Ittiti, Analisi Delle Fonti Scritte E Sintesi Storica, Studia Mediterranea 10, Pavia.
- Kalaç, M. 1976: Niğde'de Bulunan Bir Hava Tanrısı Steli, VIII. Türk Tarih Kongresi (Ankara 1976), C. I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1979.
- Lanaro, A. 2015: "A goddess among Storm-gods. The stela of Tavşantepe and the landscape monuments of southern Cappadocia", AnSt 65.
- Mora, C. and S. Balatti. 2012: "Stelae from Tuwana", FsFales.
- Niğde Valiliği 2016: Niğde Kültür Envanteri, Cilt 1, F. Açıkgöz, M. Tektaş, M. Eryaman, Y. Ünlüler vd. (Haz.)
- Özgüç, T. 1971: Demir Devrinde Kültepe ve Civarı/ Kültepe and Its Vicinity in The Iron Age, Ankara.
- Pullu, S. 2006: Tabal Bölgesi Tarihi (M.Ö. I. Binyılın İlk Yarısında Tabal Krallığı'nın Siyasal ve Ekonomik Tarihi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Ramsay M. W., Hogarth, G. D. 1893: "Pre-Hellenic Monuments of Cappadocia", Recueil de Travaux 14.
- Schirmer, W. 1996: "Der Göllüdağ im anatolischen Hochland und seine Bauanlagen aus dem 8. Jahrhundert v. Chr." Fridericiana Zeitschrift der Universität Karlsruhe (TH), Heft.
- Sams Kenneth G. 2007: "Frigyalı Midas", Friglerin Gizemli Uygarlığı, (Eds: H. Sivas-T. Sivas) Yapı Kredi Yayınları.
- Sezer, V. 1977: "Bor - Keşlik Steli". Sayı 42, Türk Arkeoloji Dergisi.
- Tezcan, B. 1969: "1968 Göllüdağ Kazısı", Türk Arkeoloji Dergisi 17.
- Tezcan, B. 1992: "1969 Göllüdağ Kazısı", Türk Arkeoloji Dergisi 30.
- Ussishkin, D. 1967: "On the Date of the Neo-Hittite Relief from Andaval", Anadolu.
- Ünal, A. 2015: "Yeni bir Geç Hitit Steli ve Hiyeroglif Yazıt" Aktüel Arkeoloji 45, Mayıs-Haziran
- Yiğit, T. 2000: "Tabal", AÜDTCF Dergisi, S. 40, 3-4, Ankara.

Metinde kullanılan tüm görseller Müze arşivine aittir.

YAYLAYOLU (VALİSA/VELİSA) YER ALTI KAYA OYMA YERLEŞİMİ TEMİZLİK KAZISI ÇALIŞMASI

Murat TEKTAŞ
Arkeolog, Niğde Müzesi

Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 29.01.2021 tarih ve 5011 sayılı kararı gereğince; Niğde ili, Merkez ilçesi, Yaylayolu köyünde, kadastro harici alanda bulunan ve girişleri kapalı olan, yer altı kaya oyma yerleşimi olduğu değerlendirilen bir alanda çalışma yapılmıştır. Bu kapsamda, söz konusu alandaki kaya oyma mekânların birbirleriyle bağlantısını, sınırlarını ve mahiyetini belirlemek amacıyla Niğde Müzesi Müdürlüğü tarafından, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğünün izniyle temizlik kazısı gerçekleştirilmiştir.

Volkanik Kapadokya Bölgesi içerisinde Melendiz Dağı'nın doğu yamaçlarında deniz seviyesinden ortalama 1700 m yüksekte bulunan, kayalık döneminde teraslanmış yamaçta yer alan yer altı kaya oyma yerleşimi, Kapadokya Bölgesi'nde ovalık alanlarda yaygın olan yer altı kaya oyma mimarisi örneklerinden olup rakım olarak diğerlerine oranla oldukça yüksek konumda bulunmaktadır. Negatif mimari olarak adlandırılan (1), yer yüzünden dikey olarak gökyüzüne doğru değil yerin altına doğru inşa edilen, yerleşimcilerin ihtiyacına göre katmanlaştırılan ve genişletilebilen kaya oyma yerleşim şekli, dönem insanların korunma öncelikli barınma ihtiyaçlarından doğmuştur.

Alanın uydü görüntüsü

Kısıtlı imkânlar ve mevsimsel koşullar sebebiyle kısa süreli olarak yapılan temizlik çalışmalarında 3 katmanlı teras üzerine kurulduğu anlaşılan yer altı kaya oyma yerleşiminin girişleri açılmış ve ileride yapılacak kazı ve araştırmalar için mekanlar ulaşılabilir hale getirilmiştir.

Niğde ili Merkez ilçesi Yaylayolu köyünde bulunan kazı alanı, il merkezinin kuzeyinde, kuş uçuşu 15 km uzaklıktadır. Melendiz Dağı'nın doğu teraslarında bulunan, 1700 rakımlı bazalt bileşimli andezit türü kayalık formasyonda yer alan yer altı kaya oyma yerleşimi, Misli Ovası'na bakan doğu-batı ve güney yöndeki geniş bir alana hakim konumda kurulmuştur. Kapadokya Bölgesi, büyük ölçüde volkanik kayalardan oluşan yüzey şekillerine sahiptir. Bu jeolojik yapı, bölge çevresindeki Erciyes Dağı, Hasan Dağı gibi 19 büyük volkanik yapı ve yüzlerce küçük monojenik volkanik merkez tarafından oluşturulmuştur. Bu volkanik faaliyetler sonucunda, bazı yerlerde birkaç yüz metre derinlikte tuf tabakaları meydana gelmiştir (2). Aksaray-Niğde arası Miyosen-Kuvaterner'de önemli volkanizma etkinliklerine tanıklık eder. Bu dönemde başta Hasan Dağı, Keçiboyduran ve Melendiz ana volkan konileri olmak üzere bunların çevresinde onlarca kubbemsi küçük parazit koniler oluşmuştur. Bu volkanizma sonucu yüzeye çıkan ilk piroklastikler, aşınmış miyosen topografyası üzerinde yükselmeye başlar. Aksaray Niğde arasındaki volkanik bölgede yüzeye ilk çıkan volkanoklastikler bu şekilde olmuştur. Bunlar Hasandağı bazaltik volkanizmasından önce meydana gelen ignimbitik bir volkanizma ürünüdür. Bundan sonra Riyodasitik lavların çıkmasıyla ignimbit volkanizması devrini tamamlamış ve sonrasında andezit-bazalt volkanizması başlamıştır. Bazalt volkanizmasının başlaması Pleistosenin başlamasına karşılık gelir (3).

BÖLGENİN TARİHÇESİ:

Bölgenin tarihine ışık tutabilecek unsurlardan birisi, tam buluntu yeribilinmemekle birlikte, Yaylayolu köyü (Balbissa /Balisa /Valisa /Veliisa) (4) yakınlarından getirildiği söylenen bazalt stel parçasıdır. Bir stelin alt parçası olan ve üzerindeki tek satırlık Luvice yazıttan yola çıkılarak MÖ 8. yy. sonlarına tarihlenen “Veliisa Kitabesi” Niğde Müzesi’nde sergilenmektedir (5). Köyün yakın çevresinde bulunan taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli olan alanlardan, Çakıl Tepe Höyüğü’nde, İlk Tunç Çağı ve Demir Çağı özellikleri gösteren seramik parçaları tespit edilmiştir. Kaletepeyi (6) ise seramik malzeme yoğunluğuna göre Bizans Dönemi’ne tarihlemek mümkündür. Dönemi bilinmemekle birlikte köyün yakın çevresinde üç adet tümülüs bulunmaktadır. Ayrıca yine Bizans Dönemi’ne tarihlenen “Yaylayolu Arapkaya Kaya Oyma Yerleşimi” ve “Yaylayolu Köyü Üstü Kaya Oyma Nekropol Alanı” yakın çevredeki tescilli kültür varlıklarıdır. Tüm bu taşınmaz kültür varlıkları, köy merkezinin çevresindeki 4 km²’lik bir alan içerisinde yer almaktadır. Paleolitik Çağ’ın başlarından itibaren doğaya karşı savunmasız olan ve avcılık ile toplayıcılık yaparak yaşamını idame ettiren insanoğlu, bu ekolojik düzende kendisini dış tehditlere karşı korumak ve barınmak için kaya kovuklarını ve büyük mağaraları kullanmıştır. İnsanların yerleşmek için kullandıkları bu doğal barınakların uzun süre kullanıldığı, yapılan arkeolojik çalışmalardan bilinmektedir (7). Karain Mağarası, Yarımburgaz Mağarası ve Üçağzlı Mağarası bunlara örnek olarak verilebilir.

Türkiye Akdeniz havzasındaki, geniş yüzölçümünün de etkisiyle en fazla ve çeşitli yer altı kaya yapısına sahip ülkedir. Bunun yanında, coğrafi konumu sayesinde antik dönemlerden bu yana Doğu ile Batı arasında bir köprü görevi görmüş; halkların, kültürlerin ve dinlerin buluşma ve etkileşim noktası olmuş ve bu durum, dünyanın en değerli arkeolojik,

sanatsal ve tarihî mimari miras örneklerini geride bırakmıştır. Bu zengin mirasın öğelerinden biri de kaya oyma yerleşimlerdir. Tuf gibi kolay oyulabilen kayalardan oluşan bu yerleşimler, Hititler’den başlayarak Urartu, Frig, Likya, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı’ya kadar pek çok halkın yaşam stratejileri ve izlerine tanıklık etmiştir (8). Kapadokya Bölgesi de volkanik tüflü yüzey yapısından kaynaklı kaya oyma mimarisinin görüldüğü bölgelerden biridir.

Antik Kapadokya Bölgesi’ndeki yer altı kentlerinin kimler tarafından inşa edildiği henüz tam olarak saptanamamıştır. Xenepo’nun “Anabasis” adlı kitabında Anadolu’da ve Kafkaslar’da yaşayan insanların evlerini yerin altına oydukları ve evlerin birbirine dehlizlerle bağlı olduğundan bahsetmesi, yer altı yerleşimlerini tarihleme konusunda önemli bir referans kaynağıdır. Bölgede araştırma yapan Martin Urban ise yer altı yerleşimlerini MÖ 7-8. yüzyıla tarihlemektedir (9). Bunun dışında bölgede yaygın olarak görülen ignimbirit türü masif kaya kütleleri içine kazılarak yapılmış kaya mezarları ise MS 2-4. yüzyıllar arasına tarihlendirilmektedir (10).

Kapadokya Bölgesi, önceleri Bizans-Pers ve Bizans Sasani mücadelesi sırasında ve ardından Halife Ömer (634-644) Dönemi’nde başlayan ve 8-10. yüzyıllar arasında devam eden Arap akınlarına maruz kalmıştır. Türklerin Anadolu’ya hakim olmasına kadar geçen zaman zarfında yoğun mücadelelere sahne olan bölge insanları, iklim koşulları ve tarihsel olayların etkisiyle, çevrenin litolojik ve morfolojik özelliklerinden yararlanarak yüzyıllar boyunca bu kayaların içlerine farklı tiplerde odalar oyarak bir “negatif mimari” (yer altı konutları, çalışma alanları, kiliseler, mezarlar, sığınaklar, hidrolik tüneller) geliştirmişlerdir (11).

Son iki yüz yıl içerisinde bölgeyi birçok seyyah ve araştırmacı ziyaret etmiştir. Avram Galanti “Niğde ve Bor Tarihi” isimli kitabında A. H. Sayce’den alıntı yaparak Sir Charles Wilson’un “Hitit tipi, Kappadokya’nın bazı yerlerinde ve bilhassa Niğde’nin batı kuzeyindeki büyük ovanın kuzey taraflarında rast geldiğim fevkalade bodrumlu şehirlerde yaşayan ahalide bulunur” gözlemine yer vermiştir (12). C. Texier; “Halys (Kızılırmak) kıyılarında, gerçek köyler oluşturan mağaralar gördük; sarnıçları, bacaları vardı bu köylerin.

Yerleşimin güney yönde hakim olduğu alan

Kayseri'nin, Nazianze'nin (Bekarlar), Soandus'un (Soğanlı), Nyssa'nın (Nevşehir), çevrelerinde binlerce mezar, ev hatta şapel var; çünkü Hristiyan Kapadokya, kayaları kazıma alışkanlığını elden bırakmamış." şeklinde bölgedeki kaya oyma geleneğine dikkat çekmiştir. Ramsay ise, "Sasima'dan (Hasaköy) Soandos'a (Soğanlı) uzanan büyük ova, çok vasi oldukları söylenen bir takım yer altı evleri ve kiliseleriyle doludur." bilgisini Bizanslı tarihçi Leo Diconus'dan aktarmış, "Hasaköy'de de her evin kayalar içine oyulmuş bir yer altı katı vardır; ince uzun dehlizler evin yer altı odalarını birbirine raptettikten başka evden eve geçer. Her yer altı evinin kapısında bir hücre içinde tehlike zamanları kapıyı hemen örtmek için büyük yuvarlak bir taş bulunur (14)." şeklinde bölgede gördüğü yer altı kaya oyma yerleşimlerini tarif etmiştir.

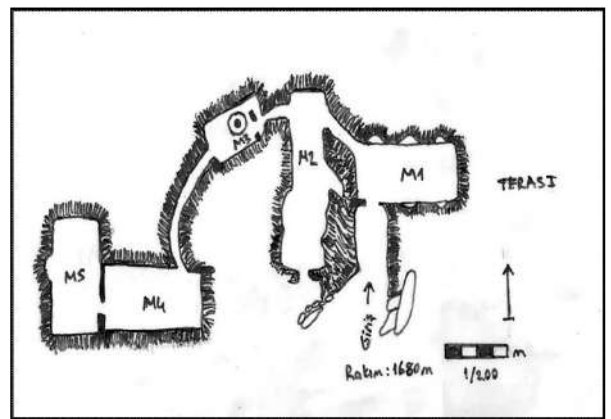
Bizans Dönemi'nde Pers ve Arapların bölgeye akınlar düzenlemeye başlaması bölgede savunma amaçlı kalelerin sayısının artmasına, garnizonların ve sivil yerleşmelerin yer altına ve dağlık kesimlere çekilmesine neden olmuştur. Bu askerî önlemlerle ilgili olarak Arap coğrafyacı İbn Hurdazbih, yer altı mağaralarının bulunduğu civar olarak tarif ettiği bölgede Balisa (Yaylayolu/Kaletepe) Kalesi'nin inşa edilmiş olduğunu aktarmıştır. Başka bir Arap coğrafyacı olan İbn Hurdadbeh' de yer altı yerleşmelerinin Magida (Niğde), Balansa (Yaylayolu), Malandasa (Melendiz), Kournia, Malakouba (Derinkuyu), Badala, Barnawa ve Salamounda (İhlara Vadisi-Selime) yer aldığını, buraların savaş durumlarında yerli halk ve askerler tarafından garnizon olarak kullanılan bir kale gibi olduğunu ileri sürmüştür (15).

Kapadokya Bölgesi'nin kadim şehirlerinden olan Niğde ili sınırları içerisinde varlığı bilinen taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiş 45 adet kaya oyma yerleşimi bulunmaktadır. Yaylayolu Yer Altı Kaya Oyma Yerleşimi, Kapadokya Bölgesi'nde ve Niğde'de karakteristik olan yer altı kaya oyma yerleşmesi geleneğinin örneklerindendir. Yerleşim doğu-batı ekseninde alçaktan yükseğe doğru yükselmekte, mekanlar ise kuzey-güney yönde uzanmaktadır. Ortalama 1690 m rakımda bulunan yer altı kaya oyma mekanları üç kat oluşturacak şekilde eğimli bir araziye inşa edilmiştir. Girişler genellikle güneye bakmaktadır, girişlerinin bulunduğu ön kısımları zaman içerisinde muhtemelen kayalık yamaçtan yuvarlanan iri taş bloklarla ve toprak

erozyonu ile kapanmış durumdaydı. Sadece iki girişte sürünerek girmeye olanak veren açıklıklar bulunmaktaydı. Kaya oyma yerleşimi eğimli arazide alt kottan üst kota yükselerek inşa edilmiş olup alt kotta yer alan teras I girişi ile en üst kotta yer alan gizli kaya altı giriş/çıkışı arasında yaklaşık 20 m yükseklik farkı tespit edilmiştir. Çalışmalara en alt kotta bulunan teras I'den başlanılmıştır. Temizlik çalışmasında öncelikli olarak kapalı olan mekan girişlerinin temizlenmesiyle başlanılmıştır. Tek bir girişi olmayan, üç terastan oluşan yer altı kaya oyma yerleşmesinin, II ve III. teraslarında bulunan mekanlar arasında koridor bağlantıları tespit edilmiş ancak I. terastaki mekanların kendi içerisinde bağlantısı olmakta birlikte bu bölümün II. terasla dolayısıyla III. terasla da bağlantısı tespit edilememiştir.

TERAS I :

Teras I, giriş ile birlikte 5 ayrı mekândan oluşmaktadır. Giriş mekânı kayalık yamacın doğu kenarında, Yaylayolu köyünden bölgedeki su pınarlarına ulaşımı sağlayan toprak yolun kenarında 1680 m rakımda bulunmaktadır. Çalışmanın başlangıcında güneye bakan girişinin ön kısmı büyüklü küçüklü taş blokları ile kapalı durumdaydı, giriş kısımdaki taşların temizlenmesi sonrasında ön kısım açığa çıkarılmıştır. Mevcut durumda girişin ön kısmının büyük oranda yıkılarak yok olduğu ve günümüze ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Giriş açıklığı 1.80 m ölçüsündedir. Girişin devamında 3.30 m uzunluğunda, 2 m genişliğinde bir açıklık bulunmaktadır; buradan 1.30 m genişliğindeki bir açıklıktan mekân 1'e geçilmektedir (Plan I).

Plan I. Teras I planı

Kazı Öncesi ve Sonrası Girişler

Mekân I:

Burası, 6.50 m uzunluğunda, 3.10 m genişliğinde ve yaklaşık 1.40m yüksekliğindedir. Mekân I'in içerisinde duvarlara açılmış 5 kaya oyma yalak, hayvan bağlama delikleri ile havalandırma bacası bulunmaktadır. Mekân I'in dışarıyla yakın bağlantısı nedeniyle ve içerideki yalak ve hayvan bağlama deliklerinden dolayı burasının ahır olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Mekân I'den 2 m derinliğe sahip 0.80 m genişliğinde ve 1.20 m yüksekliğindeki bir koridor vasıtasıyla Mekân II'ye geçilmektedir.

Mekân II:

Bu mekan 9 m uzunluğunda, 2.60 m genişliğinde ve yaklaşık 2 m yüksekliğindedir. Mekân II 0.60 m genişliğinde dışarı ile bağlantısı olan bir açıklığa sahiptir. Mekân içerisinde 5 niş bulunmakta olup mekanın dışarı ile bağlantısını sağlayan bölümde yoğun toprak ve moloz taş dolgu görülmektedir. Mekân II'den 2.20 m uzunluğunda 0.50 m genişliğinde ve 1 m yüksekliğindeki bir koridor ile Mekân III'e geçilmektedir.

Mekân III:

Burası 3.10 m uzunluğunda, 2.10 m genişliğinde ve yaklaşık 1.70 m yüksekliğe sahiptir. Mekân içerisinde yatık durumda bir kapı sürgü taşı bulunmaktadır. Kapı sürgü taşının sürgü yuvasını oluşturan kaya

oyma sütun kırıktır, sürgü taşı bu nedenle devrilmiş olmalıdır. Söz konusu mekan içerisinde 1 adet niş bulunmaktadır. Mekân III'den 6.50 m uzunluğunda 0.40 m genişliğinde ve 1.10 m yüksekliğindeki uzun bir koridor ile Mekân IV'e geçilmektedir.

Mekân IV:

Mekân 6.30 m uzunluğunda, 3.20 m genişliğinde ve yaklaşık 1.80 m yüksekliğindedir ve bu bölümün jeolojik yapısına bakıldığında üst üste binen farklı volkanik aktiviteleri gösteren malzemeler gözlemlenebilmektedir. Mekândan 0.40 m

Mekan İçi Jeolojik Yapı

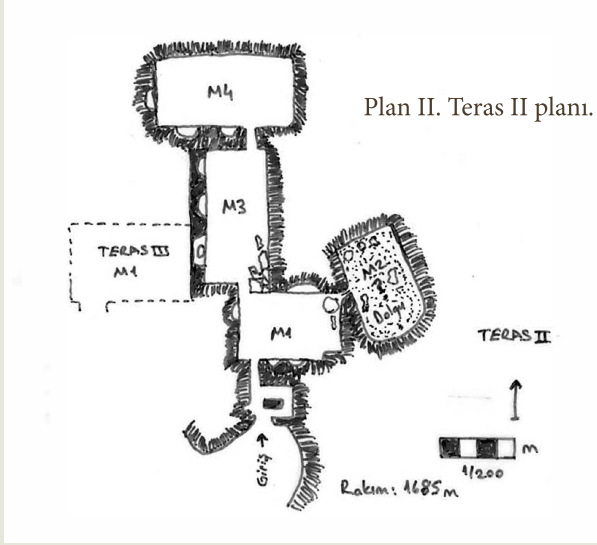
genişliğinde, 1.10 m yüksekliğindeki kapıdan Mekân V'e geçilmektedir.

Mekân V:

Bu kısım 5.75 m uzunluğunda, 3.20 m genişliğinde ve yaklaşık 1.30 m yüksekliğindedir. Mekânın dışarıyla ve diğer mekânlarla bağlantısı olmayıp bölümün son mekanıdır.

TERAS II :

Teras II, yamacın doğu-batı yönlü yoğun kayalık olan kısmının altında bulunmaktadır. Burası birbiriyle bağlantılı 4 mekandan oluşmaktadır. Çalışma sırasında güneye bakan girişinin ön kısmı büyüklü küçüklü taş blokları ile kapalı durumdaydı, giriş kısmındaki taşlar temizlenerek giriş kapısı açığa çıkarılmış, geçişleri kapatan taşlar temizlenmiştir. Giriş açıklığı 0.80 m genişliğinde 1.15 m yüksekliğindedir. Açıklık 2.25x1.60 m ölçülerindeki sürgü taşı mekanına sahip olmakla beraber içerisinde kapı sürgü taşı bulunmamaktadır. Bu mekândan 0.35 m genişliğinde 1.05 m yüksekliğinde ve 1.50 m uzunluğundaki kısa bir koridorla Mekân I'e geçilmektedir (Plan II).

Mekân I:

Mekân 5.40 m uzunluğunda, 3.60 m genişliğinde ve yaklaşık 1.60 m yüksekliğindedir. Mekân I, 6 adet nişe sahiptir ve mekânın içerisindeki dağınık taşlar bir kenara toplanarak geçişler kolaylaştırılmıştır. Mekân I'den 0.35 m genişliğindeki açıklıktan Mekân II'ye, Mekân I ile iç içe olan geniş bir açıklık ile de Mekân III'e geçilmektedir.

Mekân II:

Mekânın girişinin önü iri taşlarla kısmen kapalıdır, içi ise yarıya yakın toprak ile doludur. Zaman ve işçinin az olması sebebiyle bu mekana bir müdahalede bulunulmamıştır.

Mekân III:

Burası 7.30 m uzunluğunda, 3.30 m genişliğinde ve yaklaşık 1.60 m yüksekliğindedir. Mekân içerisinde 3 adet büyük, 1 adet küçük niş ve hayvan bağlama delikleri bulunmaktadır. Bu mekân da dışarıya yakın olması sebebiyle hayvan ağılı olarak kullanılmış olmalıdır. Mekân III'den 0.60 m genişliğinde, 1.05 m yüksekliğinde ve 1 m uzunluğundaki bir geçişten Mekân IV'e geçilmektedir. Mekânın girişinin solunda yer alan bir nişin üst kısmına açılmış olan 0.45 m ölçüsündeki delikten Teras III Mekân I'e geçilmektedir.

Mekân IV:

Mekân 7.70 m uzunluğunda, 3.70 m genişliğinde ve yaklaşık 1.70 m yüksekliğindedir. Üst kısmı tonozlu olan mekan içerisinde 3 adet niş bulunmaktadır. Üst örtünün tonozlu olmasıyla diğer mekanlardan ayrılmaktadır. Bu kısmın dışarıyla ve diğer bölümlerle bağlantısı bulunmamakta olup bölümün son mekânıdır.

TERAS III :

Teras III'ün girişi, Teras II girişinin hemen üzerinde aynı kayalık yamacın altında bulunmaktadır. Bu bölüm 7 mekân ve Kamusal Alan olarak adlandırılan mekândan oluşmaktadır. Bu bölümde bulunan Mekân 4'den, Mekân 6'ya yaklaşık 25 m uzunluğundaki kıvrımlı uzun bir koridorla geçilmektedir. Mekân 6'dan ise en üst kotta yer alan mekânlara ve Kamusal Alana ulaşılmaktadır. Güneye bakan teras girişinin ön kısmını kapatan büyüklü küçüklü taş bloklar temizlenerek giriş kapısı açığa çıkarılmıştır. Giriş kısmında insitu durumda kapalı olarak tespit edilen kapı sürgü taşı açılarak arka kısmında bulunan giriş koridorlarındaki toprak dolgu temizlenmiştir. Giriş açıklığı 0.60 m genişliğinde 1.50 m yüksekliğinde ve 2.00 m derinliğindedir. Kapı sürgü taşının bulunduğu mekan 2.70 m uzunluğunda, 1.60 m genişliğinde ve yaklaşık 1.30 m yüksekliğindedir. Bu mekândan 0.80 m genişliğinde 1.05 m yüksekliğindeki bir geçiş ile Mekân 1'e geçilmektedir. Sürgü taşına göre solda bulunan 0.80 m genişliğinde, yaklaşık 1.50 m yüksekliğinde ve 2.75 m uzunluğundaki bir koridorla da Mekân II'ye geçilmektedir (Plan III).

Mekân I:

Bu mekân 6.40 m uzunluğunda, 3.90 m genişliğinde ve yaklaşık 1.80 m yüksekliğindedir. Mekân I içerisinde 8 adet niş ve hayvan bağlama delikleri bulunmakta olup bu mekanın da ağıl olarak kullanılmış olduğu değerlendirilmektedir. Mekân girişine göre sağda doğu yöndeki dar duvar üzerinde bulunan niş içerisinde, Teras II Mekân III anlatılırken bahsedilen 0.45 m genişliğindeki bağlantı deliği bulunmaktadır.

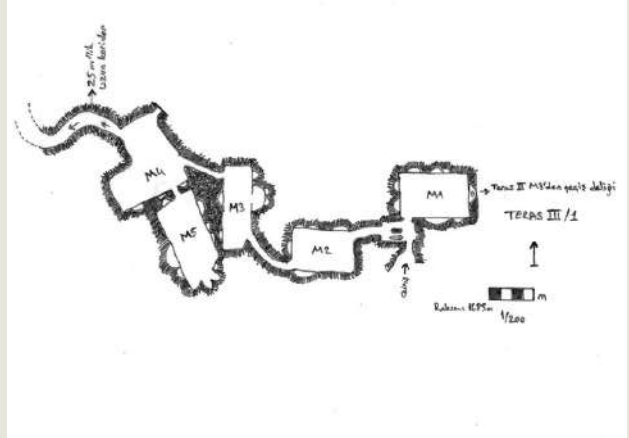

Mekan I

Mekân II:

Burası 5.30 m uzunluğunda, 3.50 m genişliğinde ve yaklaşık 1.80 m yüksekliğindedir. Mekân içerisinde 5 adet niş bulunmaktadır. Mekânın toprak dolgu

Plan III. Teras III/1 planı

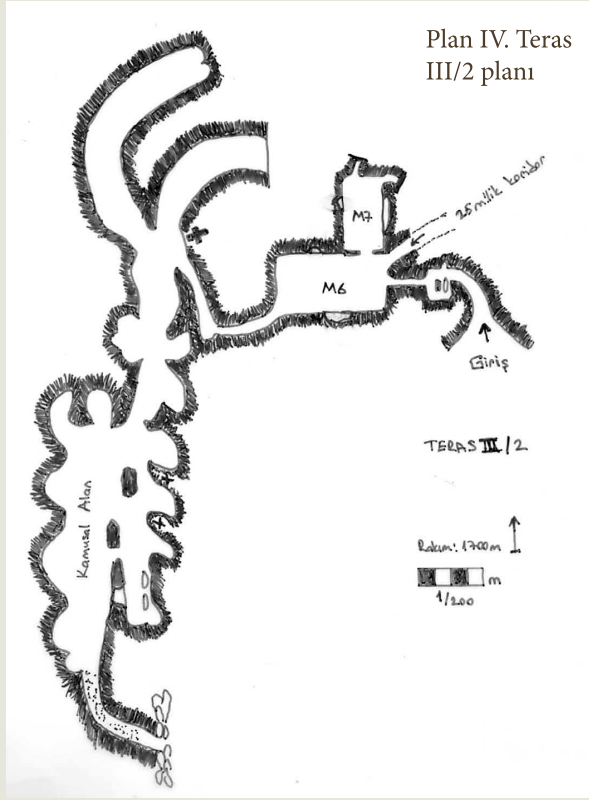
nedeniyle dışarıyla bağlantısı kapalıdır. Bu mekânın içerisi ve dış bağlantısı zaman ve işçi azlığı nedeniyle temizlenememiştir. Mekân içerisinde bulunan dağınık taşlar bir kenara toplanarak geçişler kolaylaştırılmıştır. Mekân II'den 0.60 m genişliğinde, 1.35 m yüksekliğinde ve 4.20 m uzunluğundaki bir koridorla Mekân III'e geçilmektedir.

Mekân III:

Mekân 7.60 m uzunluğunda, 2.20 m genişliğinde ve yaklaşık 1.60 m yüksekliğindedir ve içerisinde 3 adet niş bulunmaktadır. Mekân içerisindeki 0.60 m genişliğindeki bir açıklıktan 2 m x 1.20 m boyutunda 1.40 m yüksekliğindeki bir hücreye geçilmektedir. Hücre içerisinde bir niş bulunmaktadır. Mekân III'den 0.60 m genişliğinde, 1.10 m yüksekliğinde ve 4.20 m uzunluğundaki koridorla Mekân IV'e, geçilmektedir.

Mekân IV:

Bu kısmın planı diğer mekanlardan farklı olarak L şeklindedir. Uzun kenarları 7 m ve 6 m uzunluğunda ve kısa kenarları ise 3.50 m ve 2.60 m ölçülerindedir. Mekân içerisinde 3 adet niş ile 6 m'lik duvarın köşesinde 0.60x0.60 m boyutunda 1.40 m yüksekliğinde bir hücre bulunmaktadır. Mekânın en uzun duvarından 0.80 m genişliğinde, yaklaşık 1.20 m yüksekliğinde ve 2 m uzunluğundaki geçişten Mekân V'e geçilmektedir. L şeklindeki mekanın uç kısmından 0.85 m genişliğe, yaklaşık 1 m yüksekliğe ve yaklaşık 25 m uzunluğa sahip kıvrımlı bir koridorla daha üst kotta bulunan Mekân VI'ya, bu mekandan da Kamusal Alan'a geçilmektedir.

Mekân V:

Mekân 8 m uzunluğunda, 3.40 m genişliğinde ve yaklaşık 1.60 m yüksekliğindedir. İçerisinde 9 adet niş bulunan mekânın dışarı ile bağlantısı bulunmakta olup toprak ve taş moloz dolgu ile kapalıdır. Dışarıdan girişin yeri tespit edilememiştir (Figür 31).

Kayalık yamacın en üst kotunun (1700 m) altında Teras III'ün ikinci bir girişi bulunmaktadır. Güneye bakan girişinin ön kısmı büyüklü küçüklü taş blokları ile kapalı durumdayken, giriş kısmındaki moloz taşlar temizlenerek giriş kapısı açığa çıkarılmıştır. Giriş kısmında insitu durumda kapalı olarak tespit edilen kapı sürgü taşı açılarak arka kısmında bulunan geçiş koridorundaki toprak dolgu temizlenmiştir. Giriş açıklığı 0.60 m genişliğinde olup sürgü taşı mekânı 1.20 m x 2.00 m ölçülerindedir. Kapı sürgü taşının bulunduğu mekândan 0.70 m genişliğinde, 3.40 m uzunluğundaki bir geçiş ile Mekân VI'ya geçilmektedir (Plan IV).

Mekân VI:

Mekân 6.70 m uzunluğunda, 3.20 m genişliğinde ve yaklaşık 1.50 m yüksekliğindedir. Mekan içerisinde 2 adet niş bulunmaktadır. Mekân IV'de bahsedilen 25 m'lik uzun koridor bu mekana açılmaktadır. Mekân VI'dan 0.90 m genişliğinde, 1.20 m yüksekliğindeki bir kapıdan Mekân VII'ye geçilmektedir ve bu kısmın diğer köşesinde bulunan 0.60 m genişliğinde, 1.25 m yüksekliğindeki 4.00 m yatay, 3.80 m dikey uzanan toplam 7.80 m uzunluğundaki geçiş koridoru ile Kamusal Alan'a geçilmektedir.

Mekân VII:

Mekân 4.20 m uzunluğunda, 2.40 m genişliğinde ve yaklaşık 1.50 m yüksekliğindedir. İçerisinde 2 adet niş bulunan mekânın kuzey yöndeki iki köşesinde 0.60 m genişliğinde girişleri olan biri 3.40 m uzunluğunda diğeri ise 2.10 m uzunluğunda iki koridor bulunmakta olup bunlar ya tamamlanmamış ya da toprak dolgu ile kapalıdır.

Gizli giriş/çıkış

KAMUSAL ALAN:

Bu alan diğer bölümlerden farklı bir yapıya sahiptir. İç hacmin geniş olması, ortak alana bakan hücre niteliğinde birçok küçük boyutlu mekânın bulunması ve Mekân VI'dan buraya çıkışı sağlayan tünelin

Kabartma haç figürü

çıkışındaki duvarda bulan yüksek kabartma haç ve mekân içerisinde bulunan kaya yüzeylerine kazınmış haçlar dolayısıyla bu bölümün dinî işleve sahip kamusal bir alan olduğu değerlendirilmektedir.

Mekân VI'dan 7.80 m uzunluğundaki geçitle ulaşılan ilk hacim 8.10 m uzunluğunda, 1.90 m genişliğinde ve yaklaşık 1.20 m yüksekliğindedir. Bu alanın uç kısmında kuzey yönde yer alan birisi 12.00 m diğeri 8.00 m uzunluğa sahip olan ve ilerledikçe genişleyen hacimli iki ayrı koridorun son bölümleri toprak dolgu ile kapalı ya da tamamlanmamıştır.

Bu alanın diğer ucuyrsa 8.00 m uzunluğunda, 5.60 m genişliğinde ve yaklaşık 2.00 m yüksekliğe sahip olup

güneyyönde uzanmaktadır. Bu geniş alanın çevresinde değişik boyutlarda 10 adet hücre bulunmaktadır. Bu alan içerisinde iki adet dikdörtgen kesitli kaya oyma sütun vardır ve sütunların birinin üzerinde kazıma yöntemiyle yapılmış iki haç yer almaktadır. Bu alandan güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda 1.20 m genişliğinde ve ilerledikçe daralan yaklaşık 12 m uzunluğundaki bir tünel ile kaya oyma yerleşimin en üst kotunda bulunan masif kaya kütlelerinin altındaki gizli giriş/çıkışa ulaşılmaktadır.

Kamusal Alan

İşlik(Şirahane):

Yer altı kaya oyma yerleşimin kurulduğu kayalık yamacın yaklaşık orta kısmına denk gelen ayrı bir noktada bulunan, diğer mekânlarla bağlantısı olmayan işliğin güneye bakan girişinin ön kısmındaki moloz taş blokları temizlenmiş ve önceden bir kısmı tahrip olmuş giriş açığı çıkarılmıştır. Alan içerisindeki taşınabilir taşlar dışarı çıkarılmış ve giriş kısmı düzenlenmiştir. Tek hacimli olan işlik içerisinde, biri büyük diğeri küçük, ön kısımları tahrip olmuş kaya oyma iki havuz bulunmaktadır. Havuzların iç yüzleri beyaz renkli harç ile sıvanmış olup sıvaların büyük çoğunluğu dökülmüştür. Büyük havuzdan küçük havuza açılan bir oluk bulunmaktadır. Burası muhtemelen üzüm ezmek için kullanılan bir şirahane olmalıdır.

Sonuç ve Değerlendirme:

Kapadokya Bölgesi'ni şekillendiren yoğun volkanik faaliyetler, bölgenin jeolojisini meydana getirmekle birlikte, antik çağlardan yakın geçmişe kadar bölge halkının mimari geleneğini de şekillendirmiştir. İğnimbirit türü kaya yapısının kolay kazılması suretiyle bölgede yaşam sürmüş eski uygarlıklar tarafından yüzlerce kaya oyma yerleşimi, kilise ve mezar gibi kayaya oyulmuş mimari yapılar oluşturulmuştur. Antik çağlardan kalan bu eski yapılar, yakın geçmişe kadar bölge halkı tarafından da ufak değişikliklerle ev, ağıl, depo gibi amaçlarla kullanılmıştır. Kaya oyma mekânlarda, yaz/kış ve gece/gündüz sıcaklık farklılıklarının az olması sebebiyle bu gelenek yakın geçmişe kadar devam ettirilerek evlerin altına, yanına ya da arkasına yeni kaya oyma mekânlar açılmış ve kiler olarak kullanılmıştır. Bölgede halen patates gibi ürünlerin depolanması amacıyla büyük hacimli kaya oyma depolar açılmaya devam edilmektedir. İğnimbirit dışında diğer volkanik kökenli olan andezit ve bazalt gibi kayalar da eski uygarlıklar tarafından mimari yapı taşı olarak kullanılmıştır. Çalışma konusu yer altı kaya oyma yerleşiminin, birden çok girişi, koridor ve tünellerle birbirine bağlanan, değişik fonksiyonlarda mekânları bulunmaktadır. Niğde bölgesi özelinde, Misli

Ovası ve çevresindeki ortalama 1300 m rakımlı volkanik arazide yaygın olarak görülen yer altı kaya oyma yerleşimlerinden rakım olarak oldukça yüksekte bulunması sebebiyle diğer yer altı kaya oyma yerleşmelerinden bulunduğu konum ve rakım açısından ayrılmaktadır. Yaylayolu yer altı kaya oyma yerleşimi, konum olarak güneyde Tyana Antik Kenti ve Toros (Taurus) Dağları, doğuda Misli (Misti/Misthi) Ovasının tamamı ve Erciyes (Argaios) Dağı, kuzey ve batıda ise Melendiz (Malandasa) Dağı doğu yamaçlarının bulunduğu bölgelere hakim bir noktada bulunmaktadır. Bu stratejik ve güvenli konumu sebebiyle yerleşmek ve saklanmak için tercih edilmiş olmalıdır. Yakın çevrede yer alan aynı döneme ait kale ve diğer kaya oyma yerleşimleri bu bölgenin, dönemindeki stratejik önemine işaret etmektedir. Bazı koridorların halen kapalı olması sebebiyle yerleşimin tam boyutları tespit edilememiştir. İleriki yıllarda yapılacak kazı ve temizlik çalışması sonrasında yerleşimin tam boyutları ortaya çıkarılabilecektir. Yapılan çalışma sonrası yer altı kaya oyma yerleşimi, Kayseri Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 20.09.2022 tarih ve 6391 sayılı kararıyla I. derece arkeolojik sit alanı olarak tescil edilmiştir.

DİPNOTLAR

- 1-Bixio vd., 2012 s. 5.
- 2-Bixio vd., 2012 s. 5-27.
- 3-Beekman, 1966 s. 91-105.
- 4-Falay, 2019 s. 33-50.
- 5-<https://www.hittitemonuments.com/veliisa/index-t.htm> (erişim tarihi 15.09.2025)
- 6-Falay, 2019 s. 39.
- 7-Aydınbeğ, 1998 s. 62.
- 8-Bixio vd., 2012 s. 5-27.
- 9-Gülyaz, 1998 s. 516, 519, 520, 523.
- 10-Durukan, 2012 s. 29-31.
- 11-Bixio vd., 2012 s. 5-27.
- 12-Galanti, 1951 s. 6.
- 13-Rifat, 1998 s. 486.
- 14-Ramsay, 1960 s. 324, 335.
- 15-Falay, 2019 s. 39-40.

Seçilmiş Kaynakça

- Aydınbeğ, C. B. 1998, Ekolojik Ortamın İnsanın Kültürel Gelişimine Olan Etkileri ve Akdeniz Bölgesi Paleolitiği Açısından Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Beekman, P. H., 1966, "The Pliocene and Quaternary Volcanism in the Hasandağ-Melendiz Dağ Region" MTA Bull. Vol. 66, s. 91-105.
- Bixio R., vd., 2012, "Kapadokya, Bir Yer altı Yerleşim Bölgesi", I. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu (16-19 Kasım), Nevşehir Üniversitesi Yayınları, Ankara, s. 5-27.
- Durukan M., 2012, Kapadokia'da Argaios Dağı Çevresinde Hellenistik-Roma Dönemi Mezarları ve Ölü Kültü, İstanbul.
- Falay B., 2019, Kırsal Bir Yerleşmenin Ortaya Çıkışı ve Değişim Sürecinin Etnoarkeolojik Bir Yaklaşımla Araştırılması: Niğde-Murtaza Köyü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Galanti A., 1951, "Niğde-Bor Tarihi" İstanbul.
- Gülyaz M., 1998, "Yer altında Dünyalar", Kapadokya, İstanbul, s. 512-525.
- Ramsay M. W., 1960, "Küçük Asya'nın Tarihi Coğrafyası" (Çev: M Pektaş), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Rifat S., 1998, "Gezginlerin Kapadokyası", Kapadokya, İstanbul, s. 482-511.

4 .Bölüm:

Aksaray Müzesi

Kapadokya'nın batı kesiminde yer alan Aksaray, coğrafi konumu itibarıyla bölgenin kültürel geçiş alanlarından biridir. Aksaray Müzesi, Orta Anadolu'da tarih öncesi dönemlerden Cumhuriyet'e uzanan çok katmanlı geçmişiyle dikkat çekmektedir. Müze koleksiyonunda yer alan arkeolojik buluntuların yanı sıra, Bizans Dönemi'ne ait çocuk ve kedi mumyalarının sergilendiği özel bölüm özgün bir öneme sahiptir. Bu örnekler, Anadolu'da ölüm anlayışı, inanç biçimleri ve sanat anlayışı üzerine önemli veriler sunmaktadır. Ihlara Vadisi ve çevresinden elde edilen bu buluntular, Kapadokya'nın dinî ve toplumsal tarihine ışık tutar. Tematik düzenlemesi ve bilimsel sergileme anlayışıyla Aksaray Müzesi, ziyaretçilerine yalnızca geçmişi tanıtan değil, kültürel mirasın sürekliliğini hissettiren bir müze deneyimi sunmaktadır.

AKSARAY MÜZESİ

Ayşe ERSOY
Aksaray Müze Müdürü

Aksaray Müzesi

On Bin Yılın İzleri

Aksaray'ın tarih boyunca ev sahipliği yaptığı uygarlıkları tanımak, bu medeniyetlerin izlerini görmek ve kentin geçmişini yakından öğrenmek isteyenler için Aksaray Müzesi önemli bir duraktır. Coğrafi konumu itibarıyla Suriye-Kilikya hattını Orta ve Batı Anadolu'ya bağlayan yolların kavşak noktasında yer alan Aksaray, Kapadokya Bölgesi'nin batı girişinde yer alması sebebiyle giriş kapısı olarak adlandırılmış ve stratejik önemi sayesinde tarih boyunca kültürlerin buluşma noktası olmuştur.

Kentte müzecilik serüveni 1969 yılında, Karamanoğlu Dönemi'ne tarihlenen, Zinciriye Medresesi'nde başlamıştır. Yıllar boyunca medrese binasında ziyaretçilerini ağırlayan müze, 2006 yılında, günümüzde de kullanılmakta olan, modern binasına taşınmış; 2014 yılında yapılan yenileme çalışmalarıyla da çağdaş bir müzecilik anlayışına kavuşmuştur. Özgün mimarisi dolayısıyla ödüle layık görülen müze, hem estetik hem de anlam açısından Aksaray'ın ruhunu yansıtır niteliktedir.

Aşıklı Kafatası

Aksaray Müzesi'ne adım atan ziyaretçileri, yaşam izlerini binlerce yıl öncesinden bugüne taşıyan etkileyici bir atmosfer karşılamaktadır. Bu salon, insanlık tarihinin yerleşik hayata geçiş sürecini en iyi yansıtan yerleşimlerden biri olan Aşıklı Höyükte ayrılmıştır. Gülağaç ilçesine bağlı Kızılkaya köyü yakınlarında bulunan Aşıklı Höyük, 1963 yılında keşfedilmiş; 1989'dan itibaren İstanbul Üniversitesi tarafından yürütülen kazılarla bilim dünyasına kazandırılmıştır. Hâlen devam eden çalışmalar, yalnızca Aksaray'ın değil, tüm Anadolu'nun tarih öncesi dönemini anlamamız açısından büyük önem taşımaktadır.

Yaklaşık 10.400 yıl öncesine, yani Çanak Çömleksiz Neolitik Çağ'a tarihlenen Aşıklı Höyük, Orta Anadolu Kapadokya kesiminin en eski köy yerleşmesi olarak kabul edilmektedir. Burada göçebe topluluklar ilk kez yerleşik hayata geçmiş; tarım ve hayvancılığın temelleri atılmıştır. Beş kültür tabakasının belirlendiği yerleşimde, konutlar, ortak kullanım alanları ve ritüel yapıları ortaya çıkarılmıştır. Höyüğün sakinleri, Hasan Dağı ve Göllüdağ'ın eteklerinden elde ettikleri obsidyeni (volkanik cam) ustalıklı işlemiş; ok ve mızrak uçları gibi aletler üretmişlerdir. Müzede bir obsidyen çekirdeğinin keskin bir av aletine dönüşümünü adım adım izlemek mümkündür.

Aşıklı Höyük:
Anadolu'nun En Eski Köyü ve Bilinen İlk Beyin Ameliyatı

Aşıklı Höyük Teşhir Salonu

Aşıklı insanların kemik işçiliğinde de oldukça usta olduğunu, müzede sergilenen, evcil ve yabani hayvan kemiklerinden yapılmış bızlar, kemer tokaları ve diğer aletler göstermektedir. Taş, kemik ve bakır boncuklardan yapılmış süs eşyaları Aşıklı insanının estetik duyarlılığını ortaya koyarken; sürtme taş baltalar, öğütme ve ezme taşları, bazalt ve andezitten yapılmış havanlar, bu erken dönem topluluğun gündelik yaşamına dair somut bir tablo sunar.

Aşıklı Höyük Opsidyen Aletleri

Aşıklı toplumu, sergide yer alan canlandırmada görülebileceği üzere, ölülerini kerpiç evlerin tabanına, ana karnındaki pozisyonda “hocker” gömmekteydi. Bu salon aynı zamanda Anadolu’da tıp tarihine dair çarpıcı bir keşfi de ziyaretçilerin karşısına çıkarır: Yaklaşık 9500 yıl önce yaşamış bir Aşıklı kadının kafatasında saptanan delik, Anadolu’da bilinen en erken trepanasyon (beyin ameliyatı) örneklerinden biridir.

Bu salonda ayrıca, Aşıklı Höyük ile aynı kültürel coğrafyayı paylaşan Musular Yerleşmesi, Güvercinkayasası ve Gelveri Yüksek Kilise Yamaç Yerleşmesi’ne ait buluntular da sergilenmektedir. Aşıklı Höyük’ün yaklaşık 300–400 metre güneybatısında yer alan Musular Yerleşmesi, Neolitik Dönem’in son evresi ile Kalkolitik Çağ’ın başlarına tarihlenen kısa süreli bir yerleşimdir. MÖ 6. binyıla ait bu yerleşim, Aşıklı kültürünün devamını göstermesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Buradaki buluntular, insan topluluklarının avcı-toplayıcı yaşamdan üretim temelli düzene geçiş sürecine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Güvercinkayasası, İç Anadolu’nun kentleşme öncesi döneme ait en erken kale yerleşimlerinden biri olarak dikkat çekmektedir. İç ve dış surları, akropol ve aşağı şehir bölümleriyle, savunma amaçlı mimarinin Anadolu’da nasıl şekillenmeye başladığını gözler önüne sermektedir. Bu yerleşim, bölgenin kentleşme öncesi dönemine ışık tutan en önemli örneklerden biridir. Yüksek Kilise Yerleşmesi ise Erken Kalkolitik Dönem’den Demir Çağı’na kadar iskan görmüş bir yamaç yerleşimidir. Uzun süreli yerleşim geçmişi ve konumu itibarıyla bölgedeki kültürel sürekliliği yansıtan değerli bir arkeolojik merkezdir. Bu üç yerleşimden gelen eserler, Aksaray ve çevresinde binlerce yıl boyunca süregelen yaşam biçimlerini, üretim geleneklerini, Anadolu’da yerleşik yaşamın nasıl biçimlendiğini ve toplumsal yapıları anlamamızı sağlayan güçlü kanıtlar sunmaktadır.

Acemhöyük Teşhir Salonu

Acemhöyük:

Puruşhanda Krallığı'nın Başkenti Anadolu'nun İlk Sarayı

Müzenin bir diğer salonu, Orta Anadolu'nun en büyük höyüğü olan Acemhöyük'e ayrılmıştır. Yaklaşık 700x600 metre boyutlarındaki devasa höyük, Yeşilova Kasabası sınırlarında, Tuz Gölü'nün hemen güneyinde yer almaktadır. 1935 yılında bilim dünyasına tanıtılan höyükte, 1962 yılından bu yana sistemli kazılar sürdürülmektedir. MÖ 3000'lerden Roma Dönemi'ne kadar kesintisiz iskan gören Acemhöyük, sahip olduğu arkeolojik zenginliğiyle Anadolu tarihinin en parlak merkezlerinden biridir.

Arkeolojik bulgular, Acemhöyük'ün özellikle Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda, Anadolu ile Mezopotamya ve Suriye arasındaki ticaret ağının en önemli merkezlerinden biri haline geldiğini göstermektedir. "Büyük Kral" unvanlı yöneticiler tarafından yönetilen bu kent, anıtsal yapılarla donatılmış güçlü bir ticaret ve yönetim merkezidir. Günümüzde süren kazılarda ortaya çıkarılan iki saray — Sarıkaya Sarayı ve Hatipler Sarayı — dönemin zenginliğini gözler önüne sermektedir. Hatipler Sarayı'nın batısında, 14 fırının bulunduğu büyük bir saray mutfağı ve çok sayıda konut alanı tespit edilmiştir. Sarıkaya Sarayı ise

Anadolu'da şimdiye kadar ortaya çıkarılmış iki katlı ve bilinen en büyük saray olma özelliğini taşımaktadır. Sarayın yapımında kullanılan sedir, ardıç, karaçam ve meşe gibi ağaç türlerinin kalıntıları yalnızca inşaat teknikleri hakkında değil, aynı zamanda bölgenin yaklaşık 4000 yıl önceki bitki örtüsü hakkında da bilgi vermektedir.

Saray odalarında bulunan mühürlü kil topaklar, Acemhöyük'ün döneminin güçlü krallıklarıyla yürüttüğü ticari ve diplomatik ilişkilerin kanıtıdır. Ayrıca kazılarda para yerine değişim aracı olarak kullanılan bakır ve gümüş külçelerin sıklıkla ele geçmesi, kentin dönemin ticaret dünyasındaki önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Bu salonda, ziyaretçiler Acemhöyük'ün bullaları, bakır ve gümüş külçeleri, ince işçilik ürünü kapları, maden, kemik, fildişi ve taş işçiliği örneklerini yakından görebilirler. Özellikle ardıç ağacından yapılmış kapı dikmesi ve kapı parçası, binlerce yılın ardından neredeyse sağlam biçimde günümüze ulaşmış iki olağanüstü buluntudur.

Acemhöyük Seramikleri

Acemhöyük Teşhir Bölümü

Aksaray Steli

Aksaray Steli: Taşa Yazılmış Bir Kralın Öyküsü

Müze ayrıca, Aksaray tarihinin en önemli arkeolojik belgelerinden birine, Aksaray Steli'ne ev sahipliği yapmaktadır. MÖ 8. yüzyıla tarihlenen bu etkileyici eser, bazalttan yapılmış olup Geç Hitit Krallığı Dönemi'ne aittir. Üzerindeki yazıt, Hitit Hiyeroglifi yani Luvice ile yazılmıştır. Bu yazıt sayesinde, Aksaray'ın o dönemdeki adının "Kiyakias" olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu stel, yalnızca bir sanat eseri değil, aynı zamanda Aksaray'ın geçmişine dair en somut yazılı belgelerden biridir.

Aksaray Steli'nin yer aldığı salonda ayrıca, kentin tarihsel sürekliliğini gösteren Demir Çağı, Hellenistik ve Roma Dönemi eserleri de sergilenmektedir. Bu eserler, Aksaray'ın tarih boyunca kesintisiz bir yerleşim alanı olarak nasıl farklı kültürlerin etkisi altında geliştiğini gözler önüne sermektedir.

Salonun dikkat çeken bir diğer bölümü ise Aksaray kent merkezinde, halk arasında "Darphane" olarak bilinen Melik Mahmud Gazi Hangahı'na ait buluntulara ayrılmıştır. 13. yüzyılda inşa edilen bu yapıdan günümüze yalnızca küçük bir kısmı ulaşabilmiş olsa da, sergilenen süslemeler, seramik kaplar, kandiller ve kandil ağırlıkları dönemin mimari ve sanatsal anlayışına ışık tutmaktadır.

Ayrıca, Anadolu'da hüküm sürmüş medeniyetlerin sikke koleksiyonu da bu salonda yer almaktadır.

Greks, Roma, Doğu Roma (Bizans) ve İslami Dönem sikkeleri kronolojik bir düzen içinde ziyaretçiye sunulmakta; böylece Anadolu'nun ekonomik ve siyasi tarihinin izleri yeniden okunabilmektedir.

Bu salon, taş üzerindeki ilk yazılardan, tunç ve gümüşe işlenmiş sikkelere uzanan zengin içeriğiyle, Aksaray'ın binlerce yıllık tarihinin izlerini bir araya getirmektedir.

Aksaray Müzesi'nin en çok dikkat çeken bölümü, Bizans Dönemi'ne ait mumyaların sergilendiği salondur. Bu salonda, yedi çocuk ve iki kedi mumyası ziyaretçileri hem şaşırtmakta hem de derin bir tarihe tanıklık ettirmektedir. Aksaray çevresinde mumyalama sanatı eskiden beri bilinen bir gelenektir. Hatta İhlara Vadisi, halk arasında "Mumyalar Vadisi" olarak da anılmaktadır.

Eski adı Peristremma olan 14 kilometre uzunluğundaki bu vadi, doğal yapısı ve korunaklı konumu sayesinde Bizans Dönemi'nde Hristiyanlığın önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Vadinin dik yamaçlarına oyularak yapılan kiliseler, yalnızca dini yaşamın değil, aynı zamanda bölgedeki kültürel sürekliliğin de tanıklarındır. Müzedeki mumyaların büyük bölümü, İhlara Vadisi'ndeki kiliseler, Çanlı Kilise, Topakkaya ve Selime Kasabası'nda yer alan mezarlıklardan çıkarılmıştır.

Stelde adı geçen Kral Kiyakias, kentin baştanrısı Fırtına Tanrısı Tarhunzas'a şükranlarını sunmakta; diğer kralların onun şehrine gıpta ile baktıklarından söz ederek kendi kentini övmektedir.

Bebek Mumyaları

Kedi Mumyası

Özellikle Çanlı Kilise’de bulunan bebek mumyalarının üzerindeki elbiselerin hâlâ sağlam biçimde günümüze ulaşmış olması, ziyaretçileri büyülemektedir. Bu mumyalar, ruhun ölümsüzlüğüne olan inancın en dokunaklı örneklerindendir. Müzenin Etnografya Salonu, Aksaray’ın yakın tarihine ve halk yaşamına ışık tutmaktadır. Bu bölümde geçmiş yüzyıllarda yöre insanının kullandığı eşyalar, gündelik hayatın detaylarını gözler önüne sermektedir. Çakmaklı tüfekler, çelik kılıçlar ve tabancalardan oluşan silah koleksiyonu; kadın ve erkek giysileri, para keseleri, çoraplar, gümüş takılar; sedef kakmalı ahşap sehpa ve kahve soğutacakları, işlemeli yastıklarla süslenmiş sedirler, banyo gereçleri olarak kullanılan takunyalar,

havlular ve şifa tasları... Hepsi bir dönemin yaşam kültürünü canlı biçimde yansıtmaktadır. Yemek kapları, güğümler ve mutfak gereçleri ise geçmişteki ev yaşamının sıcak atmosferini bugüne taşımaktadır. Bu salon, ziyaretçiye yalnızca tarihi değil, geçmişin günlük hayatını da hissettiren nostaljik bir yolculuk sunmaktadır. Müzenin bahçesi de en az salonları kadar etkileyicidir. Burada farklı dönemlere ait pithoslar, küpler, lahitler, mezar taşları, taş armalar ve kitabe parçaları sergilenmektedir. Kapadokya’nın çok katmanlı geçmişini temsil eden taş eserler arasında, Geç Hitit Dönemi’ne ait işlenmiş bir taş kabartma özellikle dikkat çekmektedir.

Seçilmiş Kaynakça

- Özbaşaran, M., Duru, G., Teksöz, D., & Omacan, S. (2010). Yaşayan Geçmiş: Aşıklı Höyük. TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, (8), 215-228.
- Cutting, M. V., Banning, E. B., & Chazan, M. (2006). Traditional architecture and social organisation: The agglomerated buildings of Aşıklı Höyük and Çatalhöyük in Neolithic Central Anatolia. Banning, EB and Chazan, M Domesticating space: Construction, community and cosmology in the Late Prehistoric Near, 91-102.
- Yelözer, S., & Alarashi, H. (2021). “Yaşamda ve Ölümde”-Akeramik Neolitik Dönem’de Boncuklar ve Kimlikler, Aşıklı Höyük Örneği. Türkiye Arkeolojisinde Takı ve Boncuk: Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmalar, 81-93.
- Özbek, M. (1993). Anadolu eski insan toplumlarında sağlık sorunları. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 10(2).
- Ozbasaran, M. (2022). Orta Anadolu Yerleşme Modeli ve Aşıklı Höyük. Höyük.
- Coşgunaras, H. (2024). İhlara Vadisi, İhlara ve Belisırma Kaya Kiliselerinin Gömü Alanı Olarak

- Kullanımı. Sosyolojik Düşün, 9(1), 88-117.
- Özgüç, N. (1977). Acemhöyük Saraylarında bulunmuş olan Mühür Baskıları. BELLETEN, 41(162), 357-382. <https://doi.org/10.37879/ttkbelleten.1165159>
- Blasweiler, J. (2023). Evidence to Place the City of Puruşhanda at Acemhöyük.
- Şener, T. (2024). Acemhöyük Erken Tunç Çağı İdoller. Cedrus, 12, 1-16.
- Şener, T., & Kamış, Y. (2025). 2023 Yılı Acemhöyük Kazıları.
- Michel, C. (2003). Old Assyrian Bibliography of Cuneiform Texts, Bullae, Seals and the Results of the Excavations at Assur, Kültepe/Kanis, Acemhöyük, Alishar and Bogazköy (p. 206). NINO.
- Berkcan, A. (2006). MÖ 2. binde Acemhöyük’te ölü gömme adetleri (Master’s thesis, Ankara Üniversitesi (Turkey).
- Bölükbaş, E., & Etikan, S. Aksaray Müzesinde Sergilenen Sandukalı Mezar Taşları ve Süsleme Özellikleri Sarcophagi Exhibited In Aksaray Museum And Their Decorative Features.

Metinde kullanılan tüm görseller müze arşivine aittir.

